

**T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**YÜKSEK
LİSANS
TEZİ**

**NURETTİN TOPÇU DÜŞÜNCESİNDE
AHLAK, İKTİSAT MÜNASEBETİ**

AHMET MESUT ZABUN

TÜRK İSLAM FELSEFESİ BİLİM DALI

HAZİRAN 2014

NURETTİN TOPÇU DÜŞÜNCESİNDE AHLAK, İKTİSAT MÜNASEBETİ

Ahmet Mesut ZABUN

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
FELSEFE ANABİLİM DALI**

**GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

HAZİRAN 2014

Tez Onay Sayfası

Ahmet Mesut ZABUN tarafından hazırlanan “Nurettin Topçu Düşüncesinde Ahlak – İktisat Münasebeti” adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından OYBİRLİĞİ ile Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk-İslam Felsefesi Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Danışman: Prof. Dr. Kazım SARIKAVAK

Felsefe Anabilim Dalı, Gazi Üniversitesi

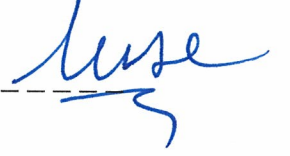
Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum

Üye: Doç. Dr. Ayşe CANATAN

Sosyoloji Anabilim Dalı, Gazi Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum

Üye : Yrd. Doç. Dr. Ceyhun Akın CENGİZ

Felsefe Anabilim Dalı, Gazi Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum

Tez Savunma Tarihi: 16/06/2014

Jüri tarafından kabul edilen bu tezin Yüksek Lisans Tezi olması için gerekli şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Prof. Dr. Hikmet KAVRUK

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

ETİK BEYAN

Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu,

bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Ahmet Mesut ZABUN

16/06/2014

NURETTİN TOPÇU DÜŞÜNÇESİNDE AHLAK, İKTİSAT MÜNASEBETİ
(Yüksek Lisans Tezi)

Ahmet Mesut ZABUN

GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Haziran 2014

ÖZET

“Nurettin Topçu Düşüncesinde Ahlak, İktisat Münasebeti” isimli bu tez beş bölümden oluşmaktadır. Birinci ve ikinci bölümde Nurettin Topçu'nun hayatı, eserleri ve genel felsefesi işlenmiştir. Nurettin Topçu'nun genel felsefesi bağlamında önce M. Blondel'in “hareket felsefesinin” Topçu düşüncesindeki etkisi üzerinde durulmuş, ardından varlık, metafizik, devlet, siyaset, sanat, din, ve eğitim felsefeleri bakımından Topçu düşüncesi incelenmiştir. Üç, dört ve beşinci bölümün ana konularını ise Nurettin Topçu'nun iktisat ve ahlak felsefesi anlayışı ve iktisat, ahlak münasebeti konuları oluşturmaktadır. Topçu'nun iktisat felsefesi; Topçu düşüncesinde Kapitalizm, Komünizm ve Sosyalizm başlıkları altında incelenmiştir. Topçu'nun savunduğu sosyalizm düşüncesinin doğru anlaşılmasını sağlamak bu bölümün ana problemi. Zira Topçu'nun tarif ettiği sosyalizm dünyada pratiği hiç yaşanmamış bir sosyalizmdir. Onun sosyalizmi; milliyetçi ve ruhçu Anadolu İslam sosyalizmidir. Dördüncü bölümün başlığı Nurettin Topçu'nun ahlak anlayışıdır. Bu bölüm Nurettin Topçu'nun Sorbonne üniversitesindeki doktora tezi olan İsyah Ahlakı (Conformisme et Revolte) çerçevesinde incelenmiştir. Öncelikle bütün eserlerindeki genel ahlak felsefesi ortaya konulmuş, ardından Topçu'nun İsyah Ahlakı süreci araştırılmıştır. Beşinci bölümde ise Nurettin Topçu'nun iktisat ve ahlak anlayışlarının münasebeti kurulmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda Topçu düşüncesinde ahlaqsız bir iktisat anlayışının yerine, dîni ahlakı rehber edinen bir iktisat anlayışının tercih edildiği görülmüştür.

Bilim Kodu :1109.2.207

Anahtar kelimeler : Ahlak, İktisat, İrade, İsyah Ahlakı

Sayfa Adedi : 103

Tez Danışmanı : Prof. Dr. Kazım SARIKAVAK

THE PERSPECTIVE OF NURETTİN TOPCU ABOUT ECONOMICS-ETHICS
RELATIONS

(M. Sc. Thesis)

Ahmet Mesut ZABUN

GAZİ UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL OF EDUCATIONAL SCIENCES

June 2014

ABSTRACT

“The Perspective of Nurettin Topcu about Ethics, Economics Relations” thesis is composed of two parts. In the first part, the life, pieces and general philosophy of Nurettin Topcu are covered. Firstly, the impact of M. Blondel’s “action philosophy” on the perspective of Topcu has been stigmatized in the context of the general philosophy of Nurettin Topcu. Later, the perspective of Topcu has been reviewed in terms of asset, metaphysics, government, politics, art, religion and educational philosophies. The second part is composed of the perspective of Nurettin Topcu about politics and understanding of philosophy of ethics, and politics-ethics relations. The economics philosophy of Topcu has been reviewed under the headings of the perspective of Topcu about Capitalism, Communism, and Socialism. Making sure that the perspective of Topcu about socialism is understood appropriately is the main problem of this part. Actually, the socialism Topcu supports is a kind of socialism that has never been practiced in the world. His socialism is nationalistic and spiritual Anatolian Islamic socialism. The second heading of the second part is the ethics understanding of Nurettin Topcu. This part has been reviewed within the framework of Nurettin Topcu’s dissertation about Riot Ethics (Conformise et Revolte) at Sorbonne University. Firstly, the general ethics philosophy in all the pieces has been revealed and then Riot Ethics process of Topcu has been investigated. In the last division of the second part, it has been tried to build Nurettin Topcu’s understanding of economics and ethics relations. In this context, it has been seen that an economics perspective guided by the religion ethics instead of immoral economics understanding has been preferred.

Bilim Kodu : 1109.2.207

Key Words : Ethics, Economics, Volition, Morality of Rebellion

Sayfa Adedi : 103

Tez Danışmanı : Prof. Dr. Kazım SARIKAVAK

TEŞEKKÜR

Nurettin Topçu'nun temel düşüncelerinde ahlak-iktisat ilişkisini ele almaya çalıştığım bu tezde, konunun belirlenmesinden başlayarak bütün tez sürecinde yardımını esirgemeyen başta değerli danışman hocam Prof. Dr. Kazım Sarıkavak Beyefendiye teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca Gazi Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümünde görev yapan değerli hocalarıma özellikle de tezimin düzeltmelerine yardımcı olan Doç. Dr. Ayşe Canatan ve Yrd. Doç. Dr. Ceyhun Akın Cengiz hocalarıma ve aileme ayrı ayrı şükranlarımı sunarım.

Ankara – Mayıs 2014

Ahmet Mesut ZABUN

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
TEŞEKKÜR	iv
İÇİNDEKİLER	v
1. GİRİŞ	1
2. NURETTİN TOPÇU'NUN GENEL FELSEFESİ	11
2.1. Hareket Felsefesi ve Nurettin Topçu	11
2.2. Topçu'nun Varlık ve Metafizik Anlayışı	14
2.3. Topçu'nun Devlet ve Siyaset Anlayışı	15
2.4. Topçu'nun Sanat Anlayışı	19
2.5. Topçu'nun Din Anlayışı	25
2.6. Topçu'nun Eğitim Anlayışı	27
3. NURETTİN TOPÇU DÜŞÜNCESİNDE İKTİSAT	31
3.1. Mukavele Ve Mülkiyet	31
3.2. Kapitalizm	35
3.3. Komünizm	40
3.3.1. Komünizmin Basamakları	42
3.3.2. Komünizmin Eleştirisi	44
3.4. Sosyalizm	46
3.5. Komünizm ve Sosyalizmde Eşitlik ve Mülkiyet	49
4. NURETTİN TOPÇU DÜŞÜNCESİNDE AHLAK	59
4.1. Ahlak	59
4.2. Ahlak Felsefesi	60
4.3. Nurettin Topçu'ya Göre Ahlak	61

	Sayfa
4.4. Ahlakın Bölümleri	61
4.4.1. Akılcı Ahlak Anlayışı.....	62
4.4.2. Deneyci (emprist) Ahlak Anlayışı	62
4.4.3. Duygucu Ahlak Anlayışları	64
4.5. Ahlak İlim Felsefe Ve Din İlişkisi.....	64
4.6. İsyah Ahlakı.....	66
4.6.1. Hareket Ahlakı ve Ahlakı İradecilik.....	67
4.6.2. İrade- Hareket Múnasebeti.....	67
4.6.3. Hürriyet Nedir?	70
4.6.4. İnsanın Esir Eden Haz, Dayanışma ve Hakimiyet.....	71
4.6.5. Sorumluluk	72
4.6.6. Adalet ve Merhamet	74
4.6.7. Taklit ve İnanç.....	74
4.6.8. Topçu'ya Göre İnanç Nedir?	76
4.6.9. İnancın Taklitle İlişkisi ve İman Çeşitleri.....	77
4.6.9.1. Mistik İman.....	77
4.6.9.2. Estetik İman	78
4.6.9.3. Dini İman.....	79
4.6.9.4. İmandan İsyana	79
5. NURETTİN TOPÇU'DA İKTİSAT VE AHLAK MÜNASEBETİ	85
5.1. İktisat, Ahlak Múnasebetinde Dinin Fonksiyonu	85
5.2. İktisat Ahlak Múnasebetinde Milliyetçilik Vurgusu	87
5.3. Ahlak İktisat Múnasebetinin Yıkılışında Avrupa Etkisi	88
5.4. Ticaret İçin Çözüm Yolları	91
6. SONUÇ.....	95
KAYNAKÇA.....	101
ÖZGEÇMİŞ	103

1. GİRİŞ

Düşünce tarihi boyunca hangi filozofa bakarsanız bakın onun ontolojik yaklaşımı, felsefesini oluşturan diğer alt düşünce birimlerine sirayet etmiştir. Felsefe yapan kişinin ortaya koyduğu düşünceler silsilesinin, geriye doğru izi takip edilirse, varıp gideceği nokta, o kişinin varlık anlayışıdır. Ahlaktan başlayarak bilgi, sanat, siyaset, iktisat ve eğitim gibi felsefi yan dallar mutlaka o düşünürün ontolojik temellerinden etkilenmişlerdir. Bu yönüyle ontoloji felsefenin mihenk taşıdır denilebilir.

Ontoloji, Nurettin Topçu'nun felsefesinin de en belirleyici unsurudur. Bütün eserleri ve hayatı gözden geçirildiğinde ortaya çıkan tabloda tam bir iman ve aksiyon insanı görülür. Topçu'nun Allah'a imanı ve varlık anlayışı bütün felsefesine sirayet etmiştir. Bu iman, en sistemli bir şekilde onun ahlak felsefesinde görülür.

Topçu felsefesinde, ilk bakışta iktisat anlayışı hariç, diğer bütün alt dallar bu islami anlayışla şekillenmiş olarak karşımıza çıkar. Topçu'nun iktisat anlayışı ile genel felsefesi arasında ilk bakışta bir tenakuz varmış gibi gözükse de, derin bir okumayla aslında Topçu'nun savunduğu sosyalizmin, İslam'ın iktisat anlayışından başka bir şey olmadığı görülecektir.

Bu çalışmanın ana konuları olan ahlak ve iktisat, düşünce tarihinin en eski problem alanlarındandır. İnsanlık tarihi boyunca mütefekkirler, gerek vahyin ışığında gerekse salt aklın önermeleriyle, bu iki alanın problemlerine çareler aramışlardır. Zira hem ahlak hem de iktisat, insanoğlunun problemleri önemiyetine göre sıralandığında ön sıralarda yerlerini almaktadırlar.

Felsefe tarihinin başlangıcından itibaren, filozofların ahlak ve iktisat problemleri üzerine düşünce üreterek, problemlere karşı ortaya koydukları çözüm önerileri zamanla sistemleşerek ahlak felsefesi ve iktisat felsefesi bilimleri olarak, felsefe biliminin alt dalları mahiyetinde, bilim tarihinde yerlerini almışlardır.

Topçu'nun ahlak felsefesinin ve iktisat anlayışının münasebetini kurabilmek için öncelikle Topçu düşüncesinin kalıplarını belirleyen "hareket felsefesi"nin

anlaşılması gerekir. Zira hareket felsefesi onun düşünce sisteminin mihenk taşıdır. Felsefesinin bütün temel kavramlarını hareketle ilişkilendirmiştir.

Topçu'nun hareket düşüncesinin anlaşılmasının yanında, bu çalışmanın ana konuları olan ahlak ve iktisat problemlerinin tarihi gelişiminin, ayrıca iktisat ve ahlak münasebetinin tarihi gelişim süreçlerinin iyi bilinmesi, konunun bütün yönleriyle daha rahat anlaşılmasına vesile olacaktır.

Hayatı

Nurettin Topçu'nun ailesi Erzurum'da Topçuzadeler diye bilinir. Dedesi Osman Efendi Türk ordusunda Erzurum'un Ruslar tarafından işgali sırasında topçuluk yaptığı için bu soyadı almışlardır. Babası Ahmet Efendi Erzurumlu, annesi Fatma Hanım Elazığ'ın Eğin ilçesindedir. Babası Ahmet Efendi çok küçük yaşta babasını kaybettiği için ailenin geçim yükü üzerine kalmıştır. Başlarda hububat satarak geçimini sağlamaya çalışır. İlerleyen zamanlarda Erzurum'un zenginlerinden Güllü Beyden aldığı destekle hayvan alım satımına başlar. Doğu Anadolu'nun çeşitli yerlerinden topladığı koyunları İstanbul'a götürüp satarak sermayesini arttırır. Zamanla bu ticaret onu İstanbul'a yerleşmeye zorlar. Önce kendine bir yazıhane tutar sonrada Süleymaniye Develioğlu yokuşundan ahşap bir ev satın alır. Nurettin Topçu bu evde 1909 yılında doğar. Annesi Fatma Hanım Ahmet Efendinin ikinci eşidir. Birinci hanımı vefat etikten sonra Fatma Hanımla evlenmiş, ilk eşinden olan iki oğlu ise balkan savaşlarında şehit olmuştur (Kutlu,2006:8-9).

Nurettin Topçu ilk eğitimini Bezmialem Valide Sultan mektebinde, sonrasında sırasıyla Büyük Reşit Paşa Numune Mektebi ve Vefa İdadisi'nde eğitimine devam eder. Liseyi bitirdikten sonra kendi imkanları ile Avrupa'daki üniversitelerin imtihanlarına girer ve başarılı olur. 1928 ve1934 yılları arasında Avrupa'nın çeşitli yerlerinde bulunur. Ama asıl eğitimini Fransa Sorbonne Üniversitesi'nde alır. 1934'te memlekete döndükten sonra babasının yakın ahbabı Hüseyin Avni Ulaş'ın kızı Fethiye Hanımla kısa süreli bir evlilik hayatı yaşar Yurda dönüşünde ilk olarak Galatasaray Lisesi'nde felsefe öğretmeni olarak göreve başlar. Okul idaresinin bir öğrenciyi haksız yere sınıf geçirme teklifini reddedince

tayini İzmir Atatürk Lisesine çıkarılır. İzmir'de 1939 yılında kendisini sürekli aksiyona sevk edecek olan Hareket dergisini çıkartmaya başlar. Bu dergide yayınlanan bir yazıdan dolayı hakkında soruşturma açılır ve neticesinde Denizli'ye sürgün edilir. Denizli yıllarında orada kendisi gibi sürgün bulunan Said Nursi ile tanışır. Said Nursi hakkında açılan bütün davaları takip eder. Denizli sürgününden sonra tayini Haydarpaşa Lisesine çıkar, oradan da Vefa Lisesine geçer. Robert Koleji'nde 1960 yılına kadar tarih derslerini okutur. Darbe sonrası sakıncalı adam yaftasıyla tayini İstanbul Atatürk Lisesine çıkartılır. Buradaki görevinden ise 1974 yılında emekli olur (Kutlu,2006:10-11).

Fransa sonrasındaki akademik hayatı, mevcut rejime sürekli ters düştüğü için çalkantılı geçmiştir. Cumhuriyet döneminin hem birinci hem de ikinci kuşak felsefecilerinden sayılan (Sarıkavak,1998:98) Topçu, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesinde Hilmi Ziya Ülken'in eylemsiz doçentliğini yapmıştır. Doçentlik tezini Bergson üzerine yapmıştır (Kutlu,2006:10-11).

Bergson'un sezgiciliği ve mistisizmi ile Blondel'in Hareket felsefesini yoğuran ve buna Massignon'un Hristiyan tasavvufu ile Abdülaziz Bekkine hazretlerinin İslam tasavvufunu ekleyen Nurettin Topçu, son olarak Hallacı Mansur'un düşünceleri doğrultusunda kendi eklektik ahlak felsefesini inşa etmiştir.

Nurettin Topçu'nun Eserleri

Nurettin Topçu'nun eserleri, daha çok Hareket dergisinde veya başka gazete ve dergilerde yazdığı makalelerden, Anadolu'nun çeşitli yerlerinde verdiği konferanslardan derlenerek kitap haline getirilen eserlerdir. Topçu'nun talebeleri, İsmail Kara ve Ezel Erverdi'nin katkılarıyla ortaya çıkan Topçu külliyatı yirmi bir eserden oluşmaktadır. Bunlardan sadece doktora ve doçentlik tezleri olan İsyah Ahlakı ve Bergson derleme değildir. Bunun yanında Sosyoloji, Psikoloji, Mantık, Felsefe ve Ahlak isimli eserlerin okullarda okutulmak üzere ders kitabı olarak hazırlandığı bilinmektedir.

1.Yarınki Türkiye

Yarınki Türkiye isimli kitap Nurettin Topçu'nun farklı dergi ve gazetelerde çıkan makalelerinden ve verdiği konferanslardan derlenen bir eserdir. Bu eser iki kısımdan meydana gelmiştir. Birinci kısımda daha çok düşlenen yarınki Türkiye'nin temellerine dair yazılar vardır. Hareket Felsefesi, Hareket Ahlakı, İş Ahlakı, Rönesans Hareketleri, ve Avrupa gibi önemli yazılar bu kısımda yer alır. İkinci kısımda ise temelin üzerine bina inşa eden yazılar vardır. Mesuliyet Hareketi, İçtimai Sınıflar, Vatanın Atisi, Mukadderatımızın Tohumları, ve Zafer gibi önemli yazılar bunlardan bazılarıdır.

2.İradenin Davası, Devlet ve Demokrasi

İlk defa 1998 yılında tek kitap olarak basılan bu eser, Nurettin Topçu'nun irade, devlet ve demokrasi kavramlarını işlediği yazı konferans ve makalelerinden derlenen bir kitaptır. Aslında irade ile ilgili yazılar derlenerek ilk defa 1968 yılında Hareket Yayınları tarafından basımı yapılmıştır. Ve yine devlet ve demokrasi ile ilgili konular derlenerek ilk defa 1969 yılında yine Hareket Yayınları tarafından basımı yapılmıştır. Ancak Dergah Yayınları konuları birbirine yakın olan bu iki kitabı tek kitap olarak basmaya başlamıştır.

3.İsyan ahlakı

İsyan ahlakı, ahlak felsefesine yeni bir bakış açısı getiren eserdir. Nurettin Topçu'nun Fransa Sorbonne üniversitesinde yaptığı doktora çalışmasıdır. 1934 yılında soyadı kanunu öncesi Nurettin Ahmed imzasıyla Conformisme et Revolte adı ile basılmıştır. Mustafa Kök ve Musa Doğan tarafından 1994 yılında Türkçeye çevrilmiş ve 1995 te İsyan Ahlakı adı altında Dergah yayınları tarafından ilk basımı yapılmıştır. Eserin orijinal isminin karşılığı "Uysallık ve İsyan" dır.

4.Bergson

Nurettin Topçu'nun doçentlik tezidir. Tezin asıl ismi "Sezgiciliğin Değerleri" dir. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nde Hilmi Ziya Ülken'in danışmanlığında hazırlanmıştır. Eser üç bölümden meydana gelmektedir. Birinci

bölümde ana hatlarıyla Bergson felsefesi, ikinci bölümde sezginin mahiyeti, üçüncü bölümde ise sezginin realite, sanat, ahlak ve din boyutu konularına yer verilir.

5.İslam ve İnsan/ Mevlana ve Tasavvuf

Daha çok tasavvufi eğilimle kaleme aldığı yazılardan derlenen bu kitap daha önceleri “İslam ve İnsan” ve “Mevlana ve Tasavvuf” isimleri ile iki ayrı kitap olarak yayınlanmaktaydı. Muhtevasının aynı olması sebebi ile Dergah Yayınları 1998 yılında bu iki kitabı tek kitap olarak birleştirerek yayınlamaya başlamıştır. Zaten kitap daha çok Hareket dergisinde yayınlanan yazılardan ibarettir. İlk basım olarak İslam ve İnsan 1969’da, Mevlana ve Tasavvuf ise 1974’de Hareket yayınları tarafından basılmıştır.

6.Millet Mistikleri

Bu kitap Nurettin Topçu’nun Hareket dergisinde ve diğer dergilerde yayınlanan makalelerinden oluşur. Devrinin önde gelen ve daha çok kendisi üzerinde etkisi olan şahsiyetleri ele aldığı makalelerden derlenen kitaptır. Bu kitaptaki makaleler, makaleye konu olan şahısların ahirete irtihalleri münasebetiyle yazılan duygu yüklü yazılardır. Bu şahıslar Nurettin Topçu’nun ruh ve fikir dünyasının kahramanlarıdır. Hüseyin Avni Ulaş (ö:1948) ve Selahattin Köseoğlu, Ali Fuat Başgil, Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu, Ali Nihat Tarlan, Remzi Oğuz ve Cahit Okurer için yazdığı makaleler mevcuttur. Bu kitap ilk defa 2001’de Dergah Yayınları tarafından basılmıştır.

7.Ahlak Nizamı

Bu eser de yine Nurettin Topçu’nun çoğunlukla Hareket dergisinde ve diğer dergilerde yayınlanan makalelerinin derlenmesinden ibarettir. Bu eser konularının ana temaları esas alınarak dört kısma ayrılmıştır. Birinci kısımda Ahlak Nizamı, Devlet ve Şahsiyet, Eşitlik Davası, Ahlak Davamız, Dini Hayat başlıkları çerçevesinde işlenen konuların ana yürüncesini gerek siyasi gerekse iktisadi ve

ahlaki anlamda, devlet düzeninin bitmişliği fikri oluşturur. Dinde, devlette, hukukta, ahlakta, sanatta ve siyasette yeni bir anlayışın ve düzenin gerekliliğini vurgular.

8. Türkiye'nin Maarif Davası

Türkiye'nin Maarif Davası ilk defa 1960 yılında basılan Nurettin Topçu'nun eğitim, okul, öğretmen, öğrenci, din ve ahlak eğitimi gibi alanlarda verdiği konferanslardan ve Hareket dergisi ve başka dergilerde yayınlanan makalelerinin derlenmesinden ibaret olan bir eserdir. Nurettin Topçu'ya göre eğitimin milli olabilmesi için millet nezdinde halledilmesi gereken iki problem vardır. Birincisi; ilmin ve eğitimin millet hayatında birinci esas olması, ikincisi; âlimin ve öğretmenin içtimai yapıdaki öneminin ve liderliğinin esas olmasıdır. Nurettin Topçu bu eserinde eğitimin yanında en çok ahlak kavramını öne çıkarır. Zaten ona göre bu iki şey birbirinden koparsa o zaman eğitimden beklenen netice elde edilemeyecektir.

9. Kültür ve Medeniyet

Nurettin Topçu'nun kültür ve medeniyet kavramlarını işlediği, daha çok Türk kültür ve medeniyetine atıfta bulunduğu yazı, konferans ve makalelerinden derlenen bir kitaptır. İlk basımı 1970 tarihlidir.

10. Var Olmak

Nurettin Topçu'nun bu kitabı da yine muhtelif gazete ve dergilerde çıkan makalelerinden ve verdiği çeşitli konferanslardan derlenmiştir. Bu eser Düşünceler ve Duyuşlar adları altında iki bölümden meydana gelmektedir. Birinci bölümün ilk makalesi 'Var olmak' tır. Bu eser Topçu'nun metafizik dünyasının çizgilerini taşıyan makalelerden oluşur.

11. Büyük Fetih

Nurettin Topçu'nun bu kitabı 1954-1962 yılları arasında Milliyetçiler Derneğinin tertip ettiği Fetih konferansları ve muhtelif gazete ve dergilerde çıkan fetih konulu makalelerinin derlenmesinden ibarettir. Eserin geneline bakıldığında

kılıçla yapılan fetihler övülürken, asıl ve zor olan fethin insanların kalplerinin fethi olduğu vurgusu öne çıkmaktadır. Bu kitabın ilk baskısı 1962 yılında Milliyetçiler Derneği Yayınları tarafından yapılmıştır.

12.Mehmet Akif

Nurettin Topçu tam bir Mehmet Akif hayranıdır. Bu kitap Nurettin Topçu'nun muhtelif gazete ve dergilerde çıkan makalelerinden ve Milliyetçiler Derneği'nin 1947 yılından itibaren düzenlediği Mehmet Akif konferanslarındaki konuşmalarının derlenmesinden ibarettir. Eserde Akif'in sanatı, şahsiyeti, millet sevgisi, idealizmi, dini ve tasavvufi yönleri ele alınır. Eserin ilk basımı 1957 yılında Milliyetçiler Derneği Yayınları tarafından yapılmıştır.

13 Amerikan Mektupları – Düşünen Adam Aramızda

Bu eser, adından da anlaşıldığı gibi iki bölümden meydana gelmektedir. "Amerikan Mektupları" başlığını taşıyan birinci bölüm, *Hareket Dergisi*'nde Ocak 1948 Şubat 1949 tarihleri arasında yayınlanmış olan on iki makaleden oluşmaktadır. Bu bölümde bir Amerikalı gözüyle İstanbul'daki sosyal hayat, insanlar arası ilişkiler, meslekler, sokaklar, dinî hayat ve tarihî eserler eleştirel bir şekilde anlatılmaktadır.

14.Reha

Reha, Nurettin Topçu'nun kaleme aldığı roman türündeki tek eseridir. Topçu'nun vefatından uzun süre sonra, kendisinden geriye kalan dokümanlar arasında bir defterin içinde yazılı olarak bulunan bu eserin orijinali Osmanlıcadır. Deftere atılan tarihlere göre 1926-1936 yılları arasında yazılmıştır. Bu kitap ilk defa 1999 yılında Dergah Yayınları tarafından basılmıştır.

15.Taşralı

Nurettin Topçu'nun 1952-1958 arasına tekabül eden yıllarda yazdığı on dokuz hikayeden oluşan kitaptır. Bu hikayeler Nurettin Topçu'nun edebi yönünü ortaya koyması bakımından çok önemlidir. Hikayelerden on tanesi Anadolu

insanının hususen köylü kesimin hayatını işleyen tarzdadır. Diğerleri ise şehirli elitlerin ve aydınların hayat öyküsü veya tasavvuf boyutlu metafizik hikayelerdir.

16.Varoluş Felsefesi, Hareket Felsefesi

Nurettin Topçu'nun bu eseri Hareket dergisinde Varoluş ve Hareket felsefesi ile ilgili makalelerinin derlenmesinden ibarettir. Eser Varoluş Felsefesi ve Hareket Felsefesi adı altında iki bölümden meydana gelir. Eserin ilk baskısı 1999 yılında Dergah Yayınları tarafından yapılmıştır.

17.Felsefe

Lise seviyesinde felsefe derslerini okutmak için hazırlanmış ders kitabıdır. İlk baskısı 1952 yılında İnkılap ve Aka Kitabevi tarafından yapılmıştır, Kitap 1984 yılından 2001 yılına kadar Milli Eğitim Bakanlığı tarafından ders kitabı olarak okutulmuştur.

18.Psikoloji

Lise seviyesinde psikoloji derslerini okutmak için hazırlanmış ders kitabıdır. İlk baskısı 1952 yılında İnkılap ve Aka Kitabevi tarafından Ruhbilim adı altında yapılmıştır. 1984 yılına kadar Milli Eğitim müfredatındaki değişikliklere paralel olarak yenilenen altı adet baskısı yine aynı yayınevlerince yapılmıştır. 2001 yılından itibaren Dergah Yayınları tarafından basımı yapılmaya başlanmıştır

19.Sosyoloji

Lise seviyesinde sosyoloji derslerini okutmak için hazırlanmış ders kitabıdır. İlk baskısı 1952 yılında İnkılap ve Aka Kitabevi tarafından Toplumbilim adı altında yapılmıştır, 1984'e kadar Milli Eğitim müfredatındaki değişikliklere paralel olarak yenilenen on dört adet baskısı yine aynı yayınevlerince yapılmıştır.2001 yılından itibaren Dergah Yayınları tarafından basımı yapılmaya başlanmıştır

20.Mantık

Mantık kitabı da Topçu'nun ders kitabı olarak okutulması amacıyla kaleme aldığı eserlerindedir. Bu eser de yıllarca liselerde ve İmam Hatip liselerinde ders kitabı olarak okutulmuştur. Topçu'nun bu eseri ilk olarak 1952 yılında İnkılap ve Aka Kitapevi tarafından bastırılmıştır. 1984 yılında aynı yayınevi tarafından 8. baskısını yapmıştır. 2001 yılında Dergâh Yayınevi tarafından yeni baskıyla yayınlanmıştır.

21.Ahlâk

Dergâh Yayınları Lise 1 ve Lise 2 Ahlâk kitaplarını birleştirilerek 2005 yılında *Ahlâk* ismiyle basmıştır. Topçu bu eserleri, ilk olarak 1975 yılında Milli Eğitim Bakanlığı'nın isteği üzerine kaleme almış ancak eserler yayınlanmadan kendisi vefat etmiştir. Eser daha sonra çeşitli yayınevleri tarafından basılırken, talihsiz bir şekilde yazar olarak Nurettin Topçu ismi ya hiç yer almamış ya da ismin yanına farklı isimler de eklenmiştir.

2. NURETTİN TOPÇU'NUN GENEL FELSEFESİ

2.1. Hareket Felsefesi ve Nurettin Topçu

Hareket felsefesi 1893'de Maurice Blondel (1861-1949) tarafından L'ACTION isimli eserle ana çerçevesi belirlenen ve sonraki eserleri ile içeriği zenginleştirilen bir felsefi anlayıştır. Blondel'in hareket felsefesini kurarken amacı, insanın fitri olarak meylettği metafizik âleme bir ruh ameliyesi ile ulaşmak ve irade ile hareket birlikteliği sayesinde metafizik alana yükselebilenin yolların ortaya koymaktır. Bunu yaparken ise felsefenin argümanlarını kullanarak, felsefi araçlarla tabiat üstü alanın imkanını ortaya çıkartmak L'ACTION'un temel çerçevesini oluşturmaktadır. Aslında soyut ve manevi alan olan metafizik âlemin, insanın somut yönünde ortaya çıktığı yer ise harekettir (Gündoğan,2006:16).

Blondel felsefesinde hareket, basit reflekslerden, içgüdüden veya basit kaba güçten net bir şekilde ayrılır. Ona göre hareket aslında her türlü ruh ameliyesidir. Bu yönüyle ister dini ister bilimsel olsun ya da ahlaki, estetik veya metafizik olsun her türlü beşeri faaliyet hareketin kapsamına girer. Blondel'e göre bu ruh aktivitesinin anlaşılması "her insan iradesinde ihtiva edilmiş zorunlu bir icabı göstermekten ibaret olacak" diye ifade ettiği implication yani içirme metodu ile olacaktır. Buradaki içirme veya içkinlikten kasıt ruhun zorunlu aktiviteleridir. Bu yöntemle hareket determinizmini inceleyen Blondel, mümkün varlık alanını değil de zorunlu varlık alanını inceleme konusu yapmıştır. Bu alanda hareketin analiz edilmesinin sebebi şudur: Ona göre insan iradesinde zorunlu varlığın iradesi içkindir. Yani zorunlu varlık bizim hareketlerimizin asıl merciidir (Gündoğan,2006:17).

Hareket felsefesi, bütünüyle insan felsefesi, insana özgü bir felsefe olarak değerlendirilebilir. Hareket yalnızca bir süreç değildir. Bir insan fiilini ayırt eden şey de o fiilin hem dış hem de iç yönünün olmasıdır. Dış yönü, dış dünyada gözlenebilir olmasıdır. İç yönü ise onu başlatan zihni olayların bütün bir kompleksi karar, tercih, sorumluluk, tefekkür, niyet, motivasyon gibi adlarla adlandırdıklarımızdır (Aydın,1996:8).

Blondel'in aksiyon (hareket) felsefesi, zihinsel spekülasyon ve mistik sezginin insanı keşfetmek için zayıf kaldığı ve insanın kendisini ancak hareket ile tanıyabileceği aksiyomuna dayanır. Blondel, bu felsefeyi Allah'a götürecektir bir yol, determinizm ile özgürlük arasında bir uygunluk ve sonsuzlukta birlik bulmanın bir aracı olarak görmüştür (Cevizci,1997:265).

Blondel, felsefî düşüncesini dine doğru yönlendirmiş ve tabiatüstü ile akıl arasında bir uygunluk aramıştır. O, her insanın kalbindeki tabiatüstüne olan ihtiyacı ortaya çıkarmak gayretinde olmuştur. İnsanın asıl gayesinin "tabiatüstü" olduğuna inanmıştır. Çünkü ona göre, aksiyon tabii düzende asla bitmez ve daima sonsuz bir cevaba doğru yürür. Yani insan doğal determinizmin üstüne çıkabilir. İnsan iradesi arzu ve eğilimlerin etkisinde kalmakla birlikte, olgusal düzeni asıp ideal hedeflere yönelebilir (Cevizci,1997:127). Bu yöneliş hayatın ve tabiatın hakikatini aydınlatacak ve bütün insanları yeni bir imanda birleştirecektir. Allah'a ulaşmak arzusu da buradan doğar. Bunun için Blondel, determinizm ve hürriyet arasında bir tenasüp ve sonsuzlukta bir birlik bulmaya çalışır (Bolay,1997:193).

Blondel'e göre, bizi imana götürecektir şey aksiyondur. Aksiyon, ideal ile reel, başka bir ifadeyle Allah ile insan arasındaki bir köprüdür. O bize sonsuzluk şuurunu verir ve bu suretle aklın hudutlarını aşarız. Şu halde aksiyon, sıradan umumî bir faaliyet değil, fakat bize imanı veren geniş mistik bir hamledir. Blondel, felsefesi ile hareketin aile, toplum, devlet ve insanlık basamaklarından geçerek, Allah'a doğru ilerlemede olduğunu vurgular (Kök,1995:14-17).

"Nerede yürünürse Allah oradadır; durduğumuz yerde o yok olmuştur", bütün ruh ve vücuduyla hareket eden insan, Allah'a, yani hakikatlerin hepsine ulaşacaktır. Yalnız hissetmek, yalnız zekâ ile ölçmek, yalnız bedeninin ihtirasları ile kımıldanmak Hakk'a ulaştırmaz" (Topçu,2012c:90) şeklindeki ifadeler ise Topçu'nun hareket anlayışının Blondel'le ne kadar yakın olduğunu gösterir. Görüldüğü üzere her iki düşünür de hareketi, Allah'a ulaşma vasıtası olarak anlamışlardır.

Topçu'ya göre "Hareket dünyasına girilmedikçe insan tanınmamıştır. Müfekkire, insanın bütünü değildir. Hareketi, felsefenin merkezi yapmalıdır, çünkü

hayatın merkezi de harekettir... Ferdî âlemde hareket tamamlanmış değildir. Hareket, bütün kâinata yayılmak iştiağıdır. Böyle dalga dalga genişleyen hareketin safhalarını tanımak lâzım... Hareket, verimiyle kendi dışında biriktirdiği kuvvetler düşünülünce, bu manaya kendini emniyetle kâinata teslim etmek demektir. Her şeyi kazanmak isteyerek her şeyi kaybeden hasislik gibi, en kıskanç hodkâmlık ancak fakirleşerek ve kendinden biraz vererek kendini muhafaza edebilir. Hareket, ister istemez bir bahse girişmektir; bunun için hareket adamı, en şüpheli hesaplar içinde tesadüf deneyen bir kumarıcıya benzer... Hareket, insanla Allah'ın bir terkididir: Ne yalnız Allah, ne yalnız insan onu değiştiremez, meydana getiremez, yok edemez”(Topçu,2010:45-47). Düşüncenin akışı takip edildiğinde, Topçu düşüncesinde Blondel etkisi daha net görülecektir.

Blondel'in düşüncesinde hareketin asıl ve kesin bir anlamı vardır. Hareketi kaba bir güç, insan davranışı ya da basit reflekslerden ayıran Blondel, hareketten ister ahlâk ister metafizik ister estetik ister bilimsel ya da dinî olsun, her türlü insan faaliyetini anlar. Ama yine de hareket, ruhî bir aktivitedir. Zorunlu varlık bizim hareketlerimizde ya da hareketlerimizin kaynağındaki iradede içkindir. Yani aşkınlık bizde içkin bulunur, bu aşkınlığı ortaya koyan da harekettir. Hareket, insan varlığının cevheridir. İnsanı anlamak, insanın hareketini anlamaya bağlıdır. İnsanın hareketlerinin zengin dünyasına dalmadıkça insan anlaşılmaz kalır (Gündoğan,2006:15-22). Bu açıdan Blondel düşüncesinde hareketin mahiyetini ve anlamını çok iyi tespit etmek gerekir.

Sonuç itibariyle Topçu'da hareket kavramı Blondel'le şekillenmiş ve belirlenmiştir. Yine Topçu'nun, Blondel'in Hareket adlı eserinden aktardığı şu ifadeler ondan etkilendiğini ortaya koymasından manidardır. “Hiç olmazsa durmak imkânını bulamayacak mıyım? Hayır, yürümek lâzım; hiçbir şeyden vazgeçmemek için kararımı sonraya bırakabilecek miyim? Yok, her şeyi kaybetmek pahasına da olsa yine her şeyi omuzlarıma yüklenmem lâzım geliyor; kendi kendimi mahkûm etmeliyim. Beklemeye hakkım yok yahut da artık seçim yapmaya kudretim yok. Eğer bizzat kendi hareketimle kımıldanmazsam, bende veya benim dışımda, bana muhtaç olmadan hareket edecek şeyler var; bensiz hareket eden herhalde benim aleyhime hareket edecek. Sulh bozgunluktur; hareketin mühleti ancak ölümdür” (Topçu,2010:57).

2.2. Topçu'nun Varlık ve Metafizik Anlayışı

Hareket felsefesi Topçu'nun bütün felsefesinde etkisini hissettirir, lakin bu etki Topçu'nun varlık ve metafizik anlayışında daha ağırlıklı olarak karşımıza çıkar. Topçu bütün felsefesini irade kavramı üzerinden şekillendirmiştir. İnsanda irade, millette irade, devlette irade, sanatta irade ve dinde irade şeklinde tırmanılan basamakların üzerine ahlak felsefesini bina etmiştir. Bu açıdan bakıldığında İsyah Ahlakı; iradenin isyan halinde, sürekli olarak mutlak iradeye doğru atılış hamlesidir. Bu atılış ise tamamen metafiziktir. Sonsuza atılan, kaynağını da sonsuzluktan alan hareket düşüncesi Topçu'nun metafizik ve varlık düşüncesinin temellerini oluşturur.

Topçu, Blondel'den yaptığı alıntıda "Hareket, insanla Allah'ın terkibinden ibarettir" ifadesiyle hareketin özünü açıklar. Bu cümlenin Blondel felsefesindeki karşılığı şudur: "tam olarak aksiyonda bulunmak, Tanrı'ya iştirak etmek demektir." Blondel'e göre Tanrı bir fiildir. Hakikat bir fiildir. Tanrı'ya benzer olmak, onu tanımak ve sevmek, aksiyonda bulunmak demektir. Öyleyse asıl aksiyonda bulunma, Tanrı'ya yönelmedir" (Gündoğan,1991:28) ifadeleri Topçu'nun da felsefesine sirayet etmiştir.

Hareketin, insanın cevheri olduğunu ifade eden Topçu, "hürriyetim hareketimin varlığı sayesinde vardır ve hareketle birlikte kendini gösterir" (Topçu,2012a:7) ifadeleriyle varlığı var olmanın temelini bütünüyle harekete dayandırır. Buradan hareketle Topçu, hayatın, bilginin, insanın, evrenin ve varolmanın merkezine hareketi koyar.

Topçu'nun ulûhiyet düşüncesinde en belirgin faktör; insanın, Allah'ın kendisi üzerindeki hakimiyetine inanmasıdır. Topçu'ya göre " Allah'ın kainat üzerindeki gücüne inanmak sırf nazari ve objektif bir iman olduğu halde, kendimiz üzerindeki hakimiyetine inanç, davranışlarımıza sinmiş, samimi bir imandır. Birincisi zekanın, ikincisi kalbin bilgisidir. Dindara ahlaki hayat bağışlayan bu ikincisidir (Topçu,2011a:196). Bu ifadelerden görüldüğü üzere Topçu, imanın mistik boyutunu öne çıkartmaktadır.

Asıl şeklini mutasavvıfların yaşadığı ve daha aşağı derecelerine ise ibadetle ulaşılabilen dini tecrübe, Allah'la insan arasında kurulan içsel münasebetin tecrübesidir. Kainatı temaşada bir nazariye, kendi üzerimizdeki hakimiyetini teslimde bir iman olan Allah, bu sonuncu aşamada ruh için bir deneme konusu olmaktadır. Şu halde Topçu'daki Allah şuuru akli bir tasavvur halinde zekanın bilgisi olarak başlayıp, Allah'a inanın aktif unsuru olan dini tecrübe ile "kalbin bilgisi" olarak bitmektedir (Kök,2000:91).

Görüldüğü gibi Topçu'nun Allah tasavvurunda İslam tasavvufu ve mistik düşünce ağırlıklı bir şekilde kendini hissettirmektedir. Topçu'ya göre; "Allah'ın kainattan ayrı ve onu aşkın, insana asla benzemeyen, yer kaplayan varlıklarla ilgisiz, gerçek ve sonsuz varlık olarak, ruhlarımızda ebediliğe atılan hayat ve aşk halinde anlaşılması, hem Hristiyan hem de İslam dininin temelini teşkil eden mistiklik sayesinde mümkün olmuştur" (Topçu,2011a:202) ifadeleri Topçu düşüncesinde mistisizmin ağırlığını anlama adına önemli donelerdir.

Sonuç olarak Topçu'da Allah, hem tabiat üstü güçlerin kaynağı hem de tabiat üstü nizamın prensibi ve kurucusudur (Topçu,2011a:194). Başka bir yerde Allah'ı "insanın bütün kainat üzerinde ve bizzat kendi üzerinde hakimiyetini kabul ettiği ve içsel bağlarla bağlandığı kuvvet" (Topçu,2012:83) olarak tarif etmektedir. Topçu'nun bu şekilde ortaya koyduğu tarifler, onun ne panteist ne de tam olarak Vahdet-i Vücutçu olmadığını en açık ispatıdır.

2.3. Topçu'nun Devlet ve Siyaset Anlayışı

Devleti "milletin şuuru", "millet iradesinin gözüktüğü yer" olarak tarif eden Topçu(2012c:46), bir devlette bulunması gereken üç temel unsuru "birlik halinde bir halk kütlesi, vatan toprağı ve idare edici iktidar" (2012c:149) şeklinde sıralar. Hegel'in, devlet, ilahi iradenin yeryüzünde gözükmesidir düşüncesini birkaç yerde değer vererek vurgulayan Topçu, aynı şekilde devlete kutsiyet atfeder.

Topçu'nun devlet ve siyaset anlayışı iki başlık altında ele alınabilir. Bunlardan ilki "ferdiyet" ve "şahsiyet" planında devletin yeri neresidir meselesi, ikincisi ise Anadolu topraklarında Selçuklu ve Osmanlı İmparatorlukları ile pratiği

yapılmış olan muhteşem devletlerin, üzerinde yükseldiği kavramlar hiyerarşisi ve siyasi üslubun mahiyeti meselesidir. Bu iki temel konunun biri teorik diğeri pratik alan olarak düşünülebilir (Kara,2006:246).

Topçu'ya göre devlet tek başına varlık alanına çıkmış, kendisiyle kaim, müstakil bir varlık değildir. Devlet, iradenin insandan başladığı yolculuğun millet durağından geçerek kendisine uğradığı bir başka irade durağıdır, "ferdin ruhunda harekete başlayan, milleti meydana getiren ve ilahi iradeye kavuşmak için hamleler yapan iradenin, fertten Allah'a götüren yoldaki bir durak yeridir" (Topçu,2012c:47) dolayısıyla iradenin tekamülü adına çok önemli yerde bulunmaktadır.

Topçu'ya göre "Din Allah'ın emri, devlet onun hareketidir." (Topçu,2013a:51) "devlet Allah'a doğru olan bir yoldur." (Topçu,2012c:53) Bu ifadelerden görüldüğü üzere hareket felsefesi Topçu'nun devlet anlayışına da sirayet etmiştir. Buradan hareketle devlet idaresi; "Allah'la bizim aramızda birlik halinde gözükken bir irtibat iradesidir" (Topçu,2012:23).

Topçu'nun devlet ve siyasetle ilgili düşünceleri daha çok "Devlet ve Demokrasi" adlı kitabında dile getirilmiştir. Bu kitabın önsözünde "Türkiye'nin kurtuluşu, liberal ekonomi esasına dayanarak milletimizin tarihi ve geleneksel devlet anlayışını gömmeyi gaye edinen bir demokrasi rejimiyle değil, devrin umumi idare çerçevesine uygunluğu zorunlu görünen şekli ne olursa olsun onun içinde otorite ve mesuliyet ruhunu yaşatabilecek devletin eliyle ancak başlayacaktır" (Topçu,2012c:118) ifadeleriyle devlette otoritenin öneminin altını çizer.

Modern devlet anlayışında otoritenin yukarıdan aşağı doğru bir zulüm ve baskı aracına dönüştüğünü eserlerinde birçok yerde vurgulamasına rağmen Topçu, otorite fikrinden geri adım atmayarak "hür bir totalitarizm" (Topçu,2013a:15) den bahsedebilecek kadar ileri boyutta otoriteyi savunur. Çünkü otoritenin olduğu yerde keyfilik olmaz. Disiplin her türlü içtimai ve ekonomik yapının temadisi adına önemli bir şarttır.

Topçu'ya göre "devlet iradesinin kaynağı millettir. Ancak bu kaynak, milletin mevcut madde ve ruh değerlerinin sahasından çok geniştir. Milli tarih ve mukaddesat, destanlardan fıskıran mitolojik hüviyet hep bu kaynağın içerisindedir." (Topçu,2012c:51) Şu halde Topçu'ya göre millet iradesi, devlet iradesinin tamamlayıcısıdır.

Topçu "Halka dayanan, halk tarafından kontrol edilen, lakin halkın üstünde duran ve onun dileklerini Allah'ın iradesine bağlamasını bilen kuvvet, en iyi hükümettir(...) millet fertlerini Allah iradesine bağlayıp yaşatacak iktidar Hakk'ın hakimiyeti ve halkın hükümetidir"(Topçu,2012c:130) şeklindeki ifadeleriyle devlet millet bağı farklı bir zaviyeden ele alır. Burada hükümet, halkın iradesini hakkın iradesine ulaştırmaya bir vasıta olarak görülmektedir. Topçu hükümetin mezkur aracılık vazifesini, demokrasiyle ilgili düşüncelerini ifade ederken daha da detaylandırır.

Buradan hareketle Topçu'nun demokrasi anlayışı üzerinde de durmak gerekir. Topçu'ya göre zulmün bütünüyle teşkilatlandığı memleketlerde, demokratik bünyenin içinde de olsa, bir otoriteye ihtiyaç vardır. Çünkü birbirlerine zulmetmeye zamanla alışmış olan fertler, kendi menfaatlerinden sıyrılarak zulmü yıkamazlar; her biri kendi menfaatini korumaya çalışır, kendi zulmünü tesis eder. Demokrasi, zulüm sistemi haline gelir. Böyle bir durumda demokrasiye en mükemmel kontrol teşkilâtı olarak ihtiyaç vardır. "Bu teşkilât, yani demokrasi, zulümlerin birer birer ortadan kalkarak hakların yükseltilmesiyle azar azar bütün idare cihazı yerini tutmaya başlayacaktır. Halkın adaletini koruyucu olması ile demokrasi bütün teşkilât olur" (Topçu, 2012:42). Bu satırlarda da görüldüğü üzere aslında demokrasi rejimi, dikta anlayışlı faşizm ile otoriter faşizm arasında ince bir çizgi oluşturmaktadır.

Peki bu ince çizginin Topçu düşüncesindeki sosyalist devletle nasıl bir irtibatı vardır? Demokrasinin otoriter faşist sosyalizmdeki yeri neresidir? Yoksa yeni yeni gelişen demokrasi, göstermelik olarak mecburiyetten dolayı mı savunulmuştur? Son sorudan başlanacak olursa hayır, Topçu savunduğu bütün fikirlerini samimi bir şekilde gerçekten inanarak ortaya koymuştur. O çilekeş bir

dava adamıdır. Hayatının hiçbir döneminde gerçek düşüncelerini baskılara rağmen gizlememiştir. Hiçbir kimse veya düşünce karşısında eğilip bükülmemiştir.

Diğer soruların cevabının izlerini ise şu satırlar üzerinden sürmek mümkündür. Topçu'ya göre demokrasi, her türlü şartlar içinde kendi kendine yeten bir rejim sayılmamalıdır. "Demokrasi, bir taraftan mazinin zorbalık rejimlerine karşı uyanan insanlığın bir reaksiyonu, diğer taraftan, halde yaşayan idare mekanizması üzerinde kullanılan bir kontrol sistemi, nihayet istikbal için bütün fertlerin aynı olgunluğa yükseleceklerini kabul eden ve ancak bu sayede müstakil bir rejim değerine ulaşacak olan bir idealdir" ifadeleriyle demokrasi konusunu farklı bir açıdan ele alır(Topçu, 2012:316). Burada demokrasinin gelişim süreçleri ayrıntılı bir şekilde işlenmiştir.

Topçu(2012:317)'ya göre demokrasi, devlette vasıf ve karakterlerin idaresini devre dışı bırakıp onun yerine çoğunluk idaresini koymakla ruh dünyasından uzaklaştırmaktadır. Demokraside ruh, çoğunluktan ibaret sayıya hâkim olacak yerde, çoğunluk teşkil eden sayı, ruhu peşinden sürüklemektedir. Halbuki, ruhun çoğunluk cephesini fethettiği yerlerde demokrasi değerlidir. Aksi halde, maddeyi ifade eden çoğunluk, devleti adım adım, bazen süratle, bazen de hissedilmeyecek kadar yavaşlıkla anarşiye sürükler.

Burada ön plana çıkan ruh faktörü sadece demokrasinin değil aynı zamanda Topçu'nun savunduğu sosyalizmde belirleyici unsur olmuştur. Ruhlu veya ruhsuz demokrasiden kasıt, aslında ahlaklı veya ahlaksız demokrasidir. Topçu düşüncesinde ruh; maddeye karşı mânâyı, fiziğe karşı metafiziği temsil eder. Aslında Topçu, ruha yüklediği anlamı nihai olarak ahlakla özdeşleştirmektedir. Bu yönüyle çoğunluğu oluşturanlar eğer ahlaksız olurlarsa, bu ahlaksız grup yine azınlığı oluşturan grubu insafsızca ezecektir. Hatta demokratik teamüller böyle deyip yaptıkları zulme bir de kılıf uyduracak ve her fırsatta elindeki gücü diğerlerine karşı baskı ve ötekileştirme aracı olarak kullanacaktır ve adındaki büyüye kapılan insanları diğer yönetim şekillerinden daha fazla ezme fırsatı bulabilecektir.

Demokraside ruh ve ahlak meselesi tersinden ele alınırsa, yani çoğunluğu oluşturanlar ahlaki değerlerden ne pahasına olursa olsun taviz vermiyorlarsa, her halükarda azınlıkların haklarını gözetecek, elindeki devlet gücüyle muhaliflerini bertaraf etme yoluna gitmeyecektir. Hele birde azınlıklar da ahlak ilkelerine bağlı hareket ediyorsa; karşısındakileri demokratlık sınavına tabi tutarcasına hakkında fazla hak iddia etme yerine, ahlaklı bir şekilde sadece haklarını arıyorlarsa, Topçu'ya göre aranan ideal sistem budur.

2.4. Topçu'nun Sanat Anlayışı

Hareket felsefesi Topçu'nun bütün felsefi anlayışlarını şekillendirdiği gibi sanat anlayışını da şekillendirmiştir. Sanatın daha çok hareket yönünü öne çıkaran Topçu, imandaki mistisizmin dinde ortaya çıktığı kadar, belki de imana bir hazırlık veya çok defa ona ulaşamadığı halde dine doğru bir atılış halinde, sanat hayatının en yüksek şekilleri içerisinde de görüldüğü düşüncesiyle sanat iradesi fikrini temellendirir (Topçu,2013:149).

Sanat, Topçu'nun eklektik ahlak felsefesinin en önemli yapı taşlarından biridir. Topçu'nun ahlak felsefesinin en temel kavramı olan irade, insandan başladığı yolculuğunda, millet, devlet ve sanat duraklarından geçerek Allah'a vasil olur. Burada iradenin menziline varırken, Allah'la vuslat olmadan, bir önceki durağının sanat olması, sanatın nasıl bir kemalat kaynağı olduğunun apaçık göstergesidir (Topçu,2012c:64).

Topçu'nun isyan ahlakının en önemli basamaklarından biri de estetik imandır. İmanı, mistik iman ve estetik iman şeklinde ikiye ayıran Topçu, sanat ve dinin kaynağının aynı merci olduğunu kabul eder. Bu iki imanın birincisinden din, ikincisinden sanat iradesi doğar. Allah'a en yakın temaşa durağı olan sanat hayatı, dini imanın eşiğine kadar ilerler. Teslimiyeti tam oldukça sanatkarda da dindar insanların gerçek süruru meydana gelir. Sanattaki yaratıcılık ve sanatın kurtarıcı süruru böyle anlaşılmalıdır (Topçu,2012c:64).

Topçu'nun sanatı genel olarak mistik ve metafizik bakımdan ele aldığı aşikardır. Eserleri ve genel felsefesi ele alındığında onun mistik ve idealist bir

felsefi anlayışa sahip olduğu dikkat çeken hususlardandır. İşte bu mistik ve metafizik anlayışın etkisinde Topçu;” imandaki mistiklik dinde ortaya çıktığı kadar, belki de ona bir hazırlık veya çok defa ona ulaşamadığı halde dine doğru bir atılış halinde, sanat hayatının en yüksek şekilleri içerisinde de gözükmetedir” şeklindeki ifadeleriyle iman ve sanat arasında mistik bir bağlantı kurar (Topçu,2013:149).

Sezginin Topçu'nun sanat anlayışında önemli bir yeri vardır. Topçu'ya göre sezgi bize eşyanın bir çeşit katıksız görünümünü temin eder. Yaptığı bütün iş, tabiattaki eşyaya karşı o ana kadar atfettiğimiz gayeye yönelik araştırmaları bertaraf etmektir. Gayeci yanılığımızın kaybolmasından sonra sezgi, eşyanın kendisinde bir boşluk bırakır ki bu boşluktan sanat doğar (Topçu,2013:151).

Topçu'nun sanat anlayışını şekillendiren en temel kavramlardan biri de aşktır. Topçu iradeyi kendi başına noksan, kusurlu ve samimiyetsiz bulur. İrade öncelikle kainatı veya bir sıçrama ile tabiatı da aşarak kendini tamamlamak ister. Bu durumda irade varlık aleminin her köşesinde kendini tamamlayabilecek olan yegane şeyi arayacaktır. İşte bu durumda mükemmeliyete giden yolda hata ile kendini bir şeye bağlayacak ve kendini tamamlamanın yegane şartı olarak onu görecektir. İşte bu saplantı veya kurtarıcı vehim, insanın iradi olarak başkasına sığınmasıdır ve Topçu'ya göre bu aşktır (Topçu, 2013:149).

“Sanatkar, hadiseler karşısında kendi iç dünyasına çevrilen bir metafizikçidir. O, ruhunun dünya ile çarpışmasını dikkatle takip eder ve içimizdeki mistik ritmi hislerin sembollerine bürüyerek bize anlatırken, filozof, kainatı sanatkar benliğimizden kendisine doğru ilerlediği mukadderatı düşünür. Sanatkar sayıklayan bir filozoftur” ifadeleri Topçu'nun sanat ve felsefe anlayışı ilişkisini ortaya koyar (Topçu,2011b:96).

Topçu sanatla ahlak arasında da ilişki kurar. Memlekette tespit ettiği ahlak zafiyetini sanatın yokluğuna bağlar. Sanatın özü her şeyden önce sonsuzluk iradesidir. “ Bu irade ruhumuzu sonsuzluğa teslim ettiği için, Allah'a götüren yolculukta sanattan daha ileri duraklara, ahlaki yaşayışa doğru hamlelere hazırlamaktadır. Bu sebepten sanatkarın güdük kaldığı devirler, ahlak için karanlık

istikbal hazırlarlar” (Topçu,2012c:61) şeklindeki ifadeleriyle bu ilişkiye atıfta bulunur.

Sanat felsefesi açısından en önemli soru, sanat ne için yapılır? sorusudur. Sanat için mi yoksa toplum için mi sorusu Topçu’da şu ifadelerle cevabını bulur; “Güzel sanatlar da kültürün bir kolunu teşkil ederler. Onlar da millidir. Sanat, sanatkar tarafından hür olarak arandığı için, yine sanat içindir, kendisinden başka bir gaye gütmemektedir” (Topçu,2012b:17). Ancak burada dikkati çeken bir husus vardır. O da her sanatkar bir milletin mensubu olduğu için onun sanatı mutlaka milletinden izler taşıdığı hususudur.

“Sanat, onu yapan milletin şahsiyet sahibi ferдинin eseri olduğundan o ferdi, bulunduğu âlem içerisinde çeviren determinizm sebebiyle milli karakterini ister istemez taşır. Biz sanat yapıyoruz o kendiliğinden milli oluyor. Çünkü millet insanîyetin içsel tercümesidir.” İfadeleri Topçu’nun sanatta millet etkisinin olduğu düşüncesinin en bariz yansımalarıdır (Topçu,2012b:17).

Topçu’ya göre gerçek sanat, kainatın bir unsurundan hareket ederek bütününe ulaşma ameliyesidir. Filozof gibi sanatkar da bütünü düşünen adamsa sanatkarıdır. Parçanın verdiği duyular ciddi ve değerli bir sanat meydana getiremezler. Buradan hareketle “Kainatın bütün halinde görünüşü demek olan metafizik olmaksızın sanat hayatında dâhiler ve sanattan fonksiyonu olan ruhumuzun selamete kavuşması mefkuresi beklenmemelidir.” şeklindeki ifadelerle sanat ve metafizik bağlantısına vurgu yapılır (Topçu,2012b:18).

“Büyük sanat eserinde özü teşkil eden unsur ses, renk, şekil, kütle ve kelime gibi her çeşit ifade vasıtaları içinde gizlenen metafizik feryattır. Bu feryadın içinde mukadderatımız gömülüdür. Bütün ifade vasıtalarını değerlendirmesini bilen niceleri bu feryadı duymuyorlar. Onu duymak sanat eserini anlamaktır.” Bu ifadelerle Topçu, sanat eserinin nasıl anlaşılacağına kapı aralar. Ancak işaret edilen bu zirveye bir hamlede çıkılmaz, basamak basamak çıkılır (Topçu,2011b:58).

Görüldüğü gibi Topçu'nun üzerine gittiği bütün problemler gibi, sanat anlayışı da onun ontoloji anlayışıyla sıkı bir irtibat halindedir. Estetik bahsinin, çok sistematik olmasa da Topçu'da sık sık gündeme gelmesinin asıl sebebi de budur. Sanat konusundaki düşünceleri onun Türkçü veya Sosyalist görüşlerinden daha çok dindar kimliğine daha yakındır (Ayvazoğlu, 1992).

Topçu "Sanat ve Umumi Neşriyat" adlı makalesinde sanatın bütün şekillerini ele alır. Topçu'ya göre güzel sanatların, millet kültürünün yapısında esaslı bir rol oynadıkları inkâr edilemez. Bizim güzel sanatlarımız nasıl olmalı, bizim bin yıllık ruhumuzdan hangi renk ve nağmeler fışkırmalıdır? sorusunu sorar. Güzel sanatları, fonetik ve plâstik olmak üzere ikiye ayırarak konunun zeminini hazırlar (Topçu,2012:91).

Topçu'ya göre fonetik sanatlarının en başında şüphesiz ki musikî gelir. Bizim bugünkü musikîmizin, ruhî hayatımızın bütün kademelerinde dolaşıcı bir kudret sahibi olmadığı da aşikârdır. O halde, hazır elbise alır gibi Batıdan musikide alınabilir mi? Bir hamlede otomobille radyoyu aldık, ama musiki alınamaz. "Zira o, ruhun eliyle alınır ve onu ruh ancak kendi derinliklerinden alır. Eşya cinsinden, hariçte bulunur, çarşıda satılır bir meta değildir. Şu halde Şark musikicileri kadar Garp musikisi taraftarları da gafildir, mukallittir, ruhsuzluğa hayrandırlar. Şarklı, asırlık meskenetinin, iradesizliğin mukallidi, garpcı ise yabancı ruhların iradesiz, şahsiyetsiz esiridir". Bu durumdan kurtuluşun yolu, memleketin havasında bir felsefî sistem içinde yeni bir aşk, bir irade doğacak ve sonsuzluğa doğru atılan bu irade hamlesi, sonsuzlukla elele verdiği temas noktasında o sonsuza seslenecek, onu selâmlayacak: işte bu musikîmizin sesi olacaktır (Topçu,2012:91).

Musikîden sonra hitabet sanatına temas eden Topçu, Kur'an'daki ifade ve beyan kudretini, varlığımıza kamaştırıcı bir küre dokunmuşçasına sarstığını hatırlatır. "İnsan ruhunun bütün mıntıklarında ilâhî dille konuşmasını öğreten bir mürşid, hitabet sahasında ne dehâlar doğurabilir!" şeklindeki ifadesiyle hitabet sanatının önemini vurgular (Topçu,2012:92).

Topçu'ya göre edebiyat, asırlarca mey ve mahbuptan bahsedilecek çürümüş olan Divan edebiyatıyla, imansız çocuğun hastalık çağlarındaki sinir

buhranlarından şöhret getirici nağmeler çıkartmaya bir özentiden ibaret olan Servet-i Fünûn edebiyatı, yerini elbette bir millet edebiyatına terk edecektir. Bu gayeye götürücü hamle, Namık Kemal'lerin, Hamid'lerin hareketinde bir defa sezilmiştir. Servet-i Fünûndan sonraki dönemlerde de bu yolda bir araştırma ve bir kıvılcık görüldü. Fakat bu irade tam ve manalı bir sistem halinde sadece Akif'in sanatındadır (Topçu,2012:92).

Hikâyeciliğin çerçevesine milletin realitelerini yerleştirenlerin olduğunu belirten Topçu'ya göre, bunlarda eksik kalan taraf, namütenahiye bağlı ideal ve bizim edebilik irademizdir. Goethe'yi veya Dante'yi bu gençlerden ayıran işte bu ebedîliktir. Divan vehmiyle Servet-i Fünûn sayıklamalarından kurtulan millet, şimdi ebediyeti tarihimizin bütününden çekip sanat eserine sığdırma işini başarmalıdır. Son otuz senedir, Anadolu'nun realitesini işleyen hikâye eserleri olmasına rağmen, bir köy ailesinin psikolojik romanını ortaya koymaya cesaret eden bir sanat hareketi, hem de idealist bir sistem görüşünün çizgileri altında meydana çıkabilmekten henüz uzak gibi görünüyor (Topçu,2012:92).

Topçu'ya göre bizim Beyoğlu'nda konaklayan tiyatrolarımız, bize ait bir sanat sahnesi olacak yerde, Batı zevkinin gümrüğü vazifesini görmekteydi. Şimdi bu kapılar çok ve bu sahnede çok kere bizi törpüleyen yabancı zevkler yaşatılmakla beraber bazen de temiz ruh dalgaları gözükebiliyordu. Bizim tiyatromuzun akıbetini takdir zor bir iş olsa gerek. Zira, tiyatro hem en faydalı, hem de en zararlı ve tehlikeli olabilen bir sanattır. “Biz sahneye, bugüne kadar cemiyetin ruhu karşısındaki uygunsuzluklarımızı aksettirip yaptıklarımızdan orada olsun utansak ve gelecek nesilleri bizim hesabımıza bizim yaptıklarımızdan utandırsak, en büyük dersi vermiş olacağız ve ancak bu sayede tiyatro en verimli bir mektep olacaktır” diyen Topçu'ya göre, benimsenmemiş olan zilletler aklın yardımıyla ve zamanın imdada yetişmesiyle gözden düşünce, cemaatin böyle bir sahneye muhakkak ihtiyacı olacaktır. Bu sahneyi kuracak sanatkâr neslin şimdiden kendi hücrelerinde hazırlıklarına başlaması lâzımdır (Topçu,2012:93).

Topçu, kendi dönemindeki sinemayı bir sanattan ziyade bir ticaret pazarı olarak gördüğünü belirtir. Topçu'ya göre sinemanın yaptığı müthiş tahrip, çocukları iradesiz palyaçolar haline getirerek, benliklerini, yaşama iktidarını ellerinden

almaktadır. Canı daima sıkılan zavallı beşeriyetimizin sığındığı zevk mabedi olan sinema, bugün bizdeki haliyle, psikolog ve ahlâkçı için, meyhane ve kumarhaneden daha çok üzerinde durulmaya değer bir dert olmuştur (Topçu,2012:94).

Topçu, plastik sanatların en başında mimariyi sayar. Anadolu'da iki mimarlık sanatından bahseder. Bunlar; Selçuk sanatıyla İstanbul'da millî ruha karışarak onu değiştiren Bizans sanatının karışığı olan İmparatorluk üslûbudur. Topçu'ya göre Selçuk mimarisi, Müslüman olan ve böylece hidayete kavuşan Türk'ün kaplayıcı aydınlıkla müjdenin, Türk'ün hayatındaki sadeliğin İslâm'ın getirdiği yaratıcı sevince bürünerek toprağa kapanan secdenin sembolüdür. Mimarlık bizim sanatımızdır. Sonradan Bizans'ın karışması ve bu ruhu azametle ezmiş, ondaki aydınlığın kurtarıcı vecdini ortadan kaldırmıştır. Bu sanat bizim değildir. Son zamanlarda, Türk mimarlığı diye, Orta Asya'nın mozaik tarzında tuğla yığını esasına dayanan yapı üslûbunun Garp motifleriyle karıştırılmış kasvetli bir tarzı ihya edilmek istenmektedir. Bu, pek yakında mazi olacak ve gerçek sanatımız köylerin istasyon yapılarına kadar bütün Anadolu'ya serpecek dâhiler doğacaktır (Topçu, 2012:94).

Heykelin, insan vücudunun ihtiraslarının âleminde yaptığı hareketlerden bir âni tespit eden sanat olduğunu ifade eden Topçu'ya göre milletimizin hayatında ihtiras sahası bulan hareketler, harp hareketleri, dans hareketleri ve ibadet hareketleridir. Sanatkârimizin bu üç sahada dehâlarına ilham kaynağı aramaları lâzımken bu milletin ruhuna yakınlaşanı bugüne kadar görülmemiştir. Mermerde çizilen vücut ve çehre ise, muzdarip ve kavruk Anadolu çocuğunun çilekeş çehresi, hastalıklı vücududur (Topçu,2012:94).

Topçu'ya göre resim sanatında da Batı'nın bir iskelesi gibiyizdir. "Sanki bizim yoksul tabiatımız, bizim sıtmal çocuklarımız, bizim ağaçlarımız yokmuş gibi, bizim göklerimiz yanmıyormuş, bizim gülen yüzlerimiz ağlamıyormuş gibi, garplının vücut ve ruhunun kopyacılığına meftun yaşadık. Taklitçilik, ideali ortadan kaldırdı. İdeal olmayınca da dehâ kendini göstermedi" (Topçu,2012:95) diyen Topçu'ya göre, bir caminin azametiyle kapısındaki dilencinin sefaletini çizgilerin lisaniyle çarpıştırarak bizi utandıran, Türk kadınının kahraman varlığına jandarmanın

dipçliğini karşı koymak suretiyle renklerin, ateşinde bizi yerlere geçiren eserlerin olmayışı, ressamlarımızın memleketi tanımayı ve ideale hasret yaşamalarına bağlıdır.

“Her sahada millî sanatımız var olmak için önce felsefesini bekliyor” diyen Topçu, fikrin mahsulü olmayan, hem de sitem şeklinde bütünü görüşün eseri olmayan hiçbir ruh hareketinin olmadığını altını çizer. Ona göre güzel sanatlarımızın beşiği bu felsefe olacaktır (Topçu,2012:95).

2.5. Topçu'nun Din Anlayışı

Topçu'ya göre, “Din bir sosyal kurumdur. İlk cemiyetlerde çok kuvvetli olan dini hayat, müspet ilimlerin inkişafından sonra zayıfladı. İlimciler, dinin hakikatlerini geçmişe ait efsaneler diye kabul ettiler. XVIII. asırda ilimciliğin din inançlarına üstün gelmeye başladığı görüldü. Bu asra “aydınlar asrı” denir. Bu asırda dinin hurafeler sistemi halinde anlaşılması kendini gösterdi. Bilinmeyen ve görülmeyen bir din dünyasının varlığını kabul etmediler. Avrupa’da din aleyhtarlığının tesirleri biraz zayıfladıktan sonra, geçen asrın sonlarında, metafiziğin tekrar canlandığı, insan düşüncesinin yükseldiği devirde yine din meselesi üzerinde yeni görüşler meydana çıkmaya başladı. Bu alanda Durkheim'in(1858-1917) çok çalıştığı görülür. Durkheim, din meselesi üzerine şöyle düşünmüştür: XVIII. asrın düşünürleri dinin bir vehim ve dini inançların yanılmadan ibaret olmadığını söylediler. Fakat, bence asırlardan beri insanlığın yaşayışına hakim olan bir dinin bir vehim ya da yanılma sisteminden ibaret olmasına imkan yoktur. Eğer din vehim ve hayal mahsulü olsaydı bütün insanlığın ona bağlanmaması lazım gelirdi. Dinin muhakkak bir hakikati olmalıdır. İlk cemiyetlerde din, ilimlerin doğduğu kaynak olmuştur. Bütün ilimler ve ahlak, dinden doğmuştur. Dinin başlangıcında insan düşüncesine ettiği büyük hizmet, dünyanın ilk bir tasavvurunu meydana getirmek oldu. Lakin dünyanın tasavvurunu ortaya koymak dinin asıl işi değildir. Eğer dinin işi, bize dünyanın tasavvurunu vermek olsaydı, ilimler ilerledikçe dinin, azar azar kendi sahasından bir kısmını ilme bırakması ve sonunda ortadan kalkması lazım gelirdi”(Topçu,2010a:103-106).

Topçu'ya göre din, gerek zihin, gerek duygular aleminin üstünde bir irade hadisesidir. "Din hareketi ilk başta her şeyden vazgeçmek değildir. Din, sonsuzluk iradesini kazanma egzersizleriyle başlar (Topçu,2012c:68). Dini hem zeka, hem duygu âleminin üstünde bir irade hadisesi olarak izah eden Topçu, dini bizim irademizi Allah'ın iradesine bağlayıcı bir hareket olarak görür (Topçu,2012c:69). Bu sebeple ona göre din eğitimi gereklilikten çıkıp zorunlu hale gelmektedir. Din eğitiminin aynı zaman da vicdan eğitimi olduğunu vurgulayan fikir adamı dinin kaynağının öğrenciye verilmesi gerektiğini de vurgulamaktadır.

Topçu'ya göre dinin kaynağı ise mistik hayattır. Çoklukta birliğe kavuşma veya ruhun Allah'la birleşmesi, dine ulaştırıcı deneme mistik denemedir. Peygamberin vahyi, bir mistik olaydır. Miraç olayında en yüksek mertebesine ulaşanmistik birleşme dinin hem temelinde hem de en yukarı ucunda bulunur. Dinin ibadet şekilleri, kendi mistikliğinden çıkmış ve hafifletilerek herkesin yapabileceği hale konulmuş hareket şekilleridir. İslam'da namaz ve oruç, mistiğin çile doldurma hareketleriyle aynı mahiyettedirler ve gayeleri de aynıdır. Onlarda mümini Allah'ın huzuruna yükseltmeye hazırlarlar. Zaten, din ibadetleriyle mistiklerin çile dolduruculuğu arasında aynı gayeye çevrilmiş olarak, aynı karakteri taşıyan ortalayıcı ibadetler de sürekli dualardır. Ruhun Allah'la birleşmesi, bir dini şahsiyet değiştirmenin mükafatıdır (Topçu, 2012c:71). İslam'ın ilk asırlarındaki mistik hareketlerin canlandırılması Topçu'ya göre eğitimde etkili bir kuvvet olarak kullanılabilir. Çünkü Topçu'nun maarif anlayışı 'Maneviyatçılığa' dayanır. Onun maneviyat anlayışına varlık veren İslam dinidir. Din hayatına disiplin ve düzen sağlayan, duygular ve akıldır. Fakat dinin esası imandır. İman ise aşkın eseridir.

Topçu 'ya göre dinin gayesi, insanın yaradılışının dışında aranmamalıdır. Bu gaye insanı sadece gerçek saadete kavuşturmadır. Halkın her günlük hayat mücadelesinin içinde madde hırslarıyla bunalan varlığına ruh aşısı yapmak, büyük ruhları ise maddenin dünyasından ruhun dünyasına yükseltmektir. İnsanların arasında din görevlisi olarak yaşayanların bu görevi halkı her yerde madde batağından çekip çıkararak onu Allah'a götüren yolda yaşatmak, hayat mücadelesini bu yolun yakınlarında yaptırmak için gayret ve kuvvet harcamaktan başka bir şey olamaz.

Topçu yaşadığı dönemin sosyal problemleri arasında en büyük problem olarak din ve dindarlığın yanlış anlaşılmasını görmekteydi. Dünyanın içinde bulunduğu buhranın dini yanlış anlamaktan kaynaklandığını ifade etmektedir(Topçu,2010a:158). Bu yanlış anlamalar sebebiyle Topçu, dinin ne olduğundan değil, ne olmadığından yola çıkarak düşüncelerini anlatmaktadır. Din müspet bir ilim değildir. Dinin hakikatleri deney ile açıklanamaz. Bu sebeple Topçu'nun pozitivist din eğitimi eleştirdiği görülmektedir. Aynı zamanda Topçu bu anlayışını aklın dini algılamada yetersiz kalacağı, bunun kalp ve ilham ile mümkün olacağını vurgulayarak yine pozitivist eğitimin yetersizliğini vurgulamaktadır.

2.6. Topçu'nun Eğitim Anlayışı

Topçu'ya göre eğitim "Bir cemiyetin düşünüş tarzının, kültürünün cihazlanması"(Topçu,2006:78) demektir. Kutsiyet atfedilen uzvi yapının pençesinde kıvranan neslin ihyası için, uzviyetten ilme, ilimden felsefeye, felsefeden sanata ve ahlaka ve nihayet dine kadar olan yükselmenin gerekliliğini ifade eden Topçu, hasta ve şaşkın neslin Allah'a götüren yolda yeniden canlanmasının ancak eğitimle mümkün olacağını ve bir neslin kurtuluşunun eğitimin yükselmesine bağlı olduğunu belirtmektedir (Topçu,2006:26). Topçu'ya göre milletin ruhunu oluşturan eğitimidir. Eğitim sisteminin bozulması millet ruhunu yere serer. Eğitim hangi tarafa yönelirse millet de o tarafa yönelir. Kısaca Topçu'ya göre "millet eğitim demektir" (Topçu,2006:24). Ona göre eğitim sadece okullarda okumak ve orada okuyanlara verilen bilgilerle sınırlı değildir. Eğitim, bir milletin topyekün, düşünme ve yaratıcılık sahasında harekete geçirilmesi anlayışıdır.

Nurettin Topçu, dönemin eğitim anlayışını etraflıca ele alır ve birçok yönden eleştirir. O'na göre Osmanlı'nın bir döneminde olduğu gibi Cumhuriyet döneminde de aynı skolastik zihniyet, yönünü Batıya dönerek devam etmiştir. Batılı fikirler değerlendirmeye tabi tutulmaksızın taklit edilmiş, eskiden hangi tefsircinin ne söylediği esas alınırken, Cumhuriyet döneminde de hangi Batılının ne söylediği üzerinde durulmuştur. Ayrıca, sistem içerisinde öğretmenlik mesleğinin statü kaybına uğradığını ve bu mesleğin fikir ve kültürün otorite merkezi olmaktan uzaklaştığını ifade eden Topçu, eğitim sisteminin formel yönünü de eleştirir. Topçu, okulun mimari yapısı ile psiko-sosyal havasının birbirine uygun

düşmediğini, giderek ruhsuzlaşan bir anlayışla kör ve sağır makineye benzeyen insanların ortaya çıktığını ifade eder. Bunlara ilaveten Topçu, modernleşmenin eğitim sistemine pozitivist bir karakter kazandırdığına ve onun milli özelliğini yok ettiğine inanmakta, bu anlayışın hedeflediği insan tipinin iyi vatandaş, laik insan ve teknik adam olduğunu ifade etmektedir(Topçu,2006:34,80-81).

Topçu, döneminin eğitim sisteminin başka ülkelerin taklidinden ileriye gidememesini yaklaşık üç asır önce âlimlerin yeni gelişmelere göre dini kuralların yeniden yorumlanmasına karşı çıkmalarına bağlamaktadır. Bu yozlaşma sonucu ruhunu yitiren eğitim sistemini zamanın gelişmiş tüm medeniyetleri karşısında yenilmiş ve onların egemenliği altına girmiştir. Bu dönemde bu yabancı kültürlerin etkisiyle sürekli ahlâkî kültür gerilemiş bunun yerini fen ve teknik almıştır. Topçu'ya göre bu durum sürekli yozlaşmaya neden olmuş ve toplum ruhunu derinden sarsmıştır (Topçu,2006:29).

Topçu'ya göre örf ve adetlerin ve bir dereceye kadar karakterlerin şekillendiricisi olan aile de mektep gibi değerlendirilmelidir. Sevgi, hoşgörü, fedakârlık gibi özelliklerin kazandırılmasında aileye büyük görevler düşmektedir. Topçu'nun hedeflediği toplum düzeninin oluşturulmasındaki temel amaç eğitimidir. "Eğitimin bu işlevi ise bilim öğretimi ve kişilik eğitimi olmak üzere iki koldan yürütülmektedir. Bilim öğretiminden kastedilen, özgür bir düşünce ile geçmişin birikimi olan fikirlerin zamanın şartları doğrultusunda güncel hale getirilmesidir. Kişilik eğitiminden kastedilen de sorumluluk bilincine sahip ve içten denetimli, ilkeli insanlar yetiştirme çabasıdır" (Topçu,2006:52).

Topçu, dönemindeki eğitim sisteminin ülkemizi dünyada saygıdeğer konuma getirmekten çok uzak olduğunu, bunun en önemli sebebinin ise öğrenci, öğretmen ve okulun fonksiyonunu icra edemeyişi olduğunu savunur. "Bugün talebelik artık ilim yolculuğu değil diploma avcılığıdır. Muallimlik ise ne bir iman ve irşat yolu, ne de fikir ve kültürün otorite merkezidir. Hatta bir meslek bile değildir. Sadece küçük bir memuriyettir. Muallim, örnek adam değil, boynu bükük bir memur, salahiyetsiz bir öğretici, müdürünün emrinde yaşayan bir baremdir. Mektebe gelince; o artık ne mabet, ne yuva, ne de ocaktır. Sadece ders odalarının bütününden ibaret bir devlet dairesidir. Biraz da kulüp, sahne, yardım müessesesi,

kahve ocağı ve alışveriş yeridir” (Topçu,2006:80) ifadeleriyle bu hakikati dile getirir.

Nurettin Topçu, eğitimin temel unsurlarından olan öğretmeni sadece somut bir varlık olarak görmeyip, insanın özünde bulunan ve onu gerçeğin bilgisine yönlendiren hayat, ızdırap, akıl, vicdan, aşk ve irade gibi kavramların insana öğretmenlik ettiğini, Kant,(1724-1804) Rousseau(1712-1778) ve Nietzsche(1844-1900) gibi isimlerden örnekler vererek ortaya koymaktadır. Ayrıca Yunus (1240-1321) ve Mevlana (1207-1273) için Hz. Muhammed’in (571-632) ve bütün Müslümanlar için Kuran’ın en büyük öğretmen olduğunu ifade etmektedir. Topçu’ya göre milletin manevi temelini oluşturan ilk muallim Peygamber’dir. (Topçu,2006:47) İnsanın şahsiyetini inşa eden öğretmenin, devletlerin ve medeniyetlerin yapılmasında ve yıkılmasında da en önemli unsuru oluşturduğunu düşünmektedir. Devlet adamları öğretmenler üzerinde otorite kurmamalı aksine onlara tabi olmalıdırlar. Ancak bu şekilde öğretmeni ilmi ve fikri hürriyeti ve bu sayede toplumun kurtuluşu sağlanmış olacaktır. Aynı şekilde öğretmenin davranış ve düşüncelerinin de hür olması onun performansını artıracaklarını düşünmektedir.

Nurettin Topçu, bugün talebeliğin bir ilim yolculuğu olmaktan çıktığını, bir diploma avcılığı haline geldiğini ileri sürer(Topçu,2006:71). O’na göre talebeye hep maddenin bilgisi verilmektedir. Bugünün talebesi pozitivist yetişmektedir. Fakat bastığı yerin manasını bile düşünmemektedir. Talebeye mektepte sağlam bir dünya görüşü verilmemektedir ve maneviyattan kopuk yetiştirilmektedir. Ayrıca talebe-hoca arasındaki karşılıklı saygı ortadan kalkmıştır. Talebe tekrarcılığın hakim olduğu bir anlayışa sahip olarak yetişmektedir. O sebeple on beş yıl mekteplerde okuduktan sonra kendiliğinden bir hayat değeri ortaya koyamamakta, bir görüşün tenkidini yapamamaktadır(Topçu,2006:68-76).

Nurettin Topçu’ya göre millet bünyesindeki tüm değişim ve dönüşümler okulla başlar. Okul bir toplumu diğer toplumlardan ayıran en temel unsurlardandır. Bu yönüyle okul milli unsurları içinde barındırmalı ve milletin değişimi ve gelişimini sağlamaya çalışmalıdır. Medresenin millî mektebi yansıtan en güzel örnek olduğunu ancak medresenin bir dönem sonra milletin ruhu ile bağlarını kopardığı ve kendisini yenileyemediği gelişmeleri takip edemediği için yıkıldığını söyler. Son

yıllarda ise ÷lkemizde birçok yeni okul kurulduğunu ancak bu okulların bizi hakikate g÷t÷remediğini, bu okullardaki parça parça bilme hevesinin evrensel ve ilahi hakikat ağkının yerini tutamadığını ifade eder. Bu hakikat ağkının ise dinî ve ilahî olduğunu savunur(Topçu,2006:12).

Buraya kadar Topçu'nun varlık, metafizik, devlet, siyaset, sanat, din ve eğitim anlayığları ana hatlarıyla iğlenerek Topçu felsefesinin genel erevesi ortaya koyulmaya alığılmığtır. İktisat ve ahlak anlayığları ise tezimizin ana konuları oldukları için bundan sonraki b÷l÷mlerde ayrıntılı olarak iğleneceklerdir.

3. NURETTİN TOPÇU DÜŞÜNCESİNDE İKTİSAT

Düşünce tarihinde her filozofun önemli düşünce konularından birisi de iktisat / ekonomidir. Nurettin Topçu düşüncesinde de bize göre önemli yer tutan konulardan birisi de iktisattır. Topçu'nun genel felsefesi ahlak üzerine kurulmuştur. Ahlakla en çok ilişkilendirdiği felsefe dalı ise, şüphesiz ki iktisat felsefesidir.

İktisat modern bir bilim dalı olarak, insanın sonsuz ihtiyaçlarının sınırlı kaynaklarla nasıl karşılanacağını araştıran bir sosyal bilimdir (Seyidoğlu, 2006:6,7). Dünyadaki sınırlı kaynaklara karşılık, sınırsız ihtiyaçlarının esiri olan insanlığın durumundan hareketle geliştirilen bu tarifteki insan unsuru, bütün ağırlığıyla önümüze bir yığın soru işaretleri koymaktadır. Bu sorulardan en önemlisi doyma bilmeyen arzularıyla insanın nasıl tatmin edileceği sorusudur.

Arapça bir kavram olan iktisat sözlüklerde; tutum, biriktirme, tasarruf, uygun hareket, orta yolda olma gibi anlamlara gelmektedir. (Develioğlu, 2003:425) İktisadın İslami terminolojide “amelde itidal, aşırıya kaçmama” olarak tanımlanması ise dikkate şayandır. Maksadını ve talep ettiği şeyi iyi bilen kimse, doğrudan doğruya ona yönelir. Maksadını iyi değerlendiremeyen ve ne istediğini bilmeyen kimse ise ifrat ve tefrit içinde kalır, sağa sola bocalar durur. İşte bu nedenle iktisat, maksada yönelik olan amel anlamındadır.

İktisat anlayışı bakımından Nurettin Topçu'nun eserleri incelendiğinde genel anlamda üç iktisadi yaklaşım çerçevesinde konuların ele alındığı görülür. Bunlardan birincisi sosyalizm, ikincisi komünizm, üçüncüsü kapitalizmdir. Bunlardan başka yer yer liberalizm ve serbest iktisat anlayışı adı altında eleştirilerde bulunsa da bu iki yaklaşım kapitalizm başlığı altında değerlendirmeye tabi tutulacaktır.

3.1. Mukavele Ve Mülkiyet

Topçu'nun mukavele ve mülkiyetle ilgili görüşlerinin tespit edilmesi, hem komünizm hem de sosyalizmle ilişkisi bakımından önem arz etmektedir. Zira her iki iktisadi yapının da bu kavramlar üzerine bina edildiği gözlerden kaçmamaktadır.

Mukavele ve mülkiyet konuları burada ayrıntılı olarak işlenecek olup, sosyalizm bahsinde buraya atıflar yapılacaktır.

Topçu “Adalet Davası” ve “Mukavele ve Mülkiyet” adlı makalelerinde bu iki konuyu müstakil olarak ele alır. Aslında Topçu, bu iki konuyu birbirini tamamlar şekilde birlikte işlemiştir. Ancak konuların tam vuzuha kavuşması için burada ayrı ayrı ele alınacaktır.

Mukavele

Topçu düşüncesinde mukavele, içtimai hayatın düzeni açısından önemli bir kavramdır. “Mukavele; ferdin kendi hareketlerini kendi karar ve iradesinin hâkimiyeti altına alması, hürriyetin kullanılması demektir” (Topçu, 2012:98) diyen Topçu, cemiyet hayatına bakan yönüyle mukavelenin zihni bir tasavvur olduğunu, fikri gerçekliğinin olmadığını ifade eder. İnsanları toplum halinde yaşamaya iten sebebin bir sürü biyolojik ve psikolojik yaşam şartı olduğunun altını çizen Topçu, başlangıçta umumi emirler halinde toplumu idare eden bu gücün iş bölümü arttıkça sözleşme haline geldiğine vurgu yapar.

Topçu “bütün hukukî hadiselerinin dayanağı olan mukavelenin meşru olması için, taraflar arasında eşitlik bulunmalıdır. Eşitlik cemiyet içinde hürriyetimizin temelidir” (Topçu, 2012:98) diyerek komünizmde mukavelenin göstermelik olduğunu, gerek komünist gerekse kapitalist ideolojilerin, demokrasi prensibi adı altında, zulmü ferdi olmaktan çıkarıp, onu bir zümreye irca ederek müesseseleştirdiklerini ifade eder.

Servet sahibinin servetini kullanarak oy toplayıp başa geldiğini, ve yine servetini kullanarak gazete ve neşriyata tahakküm ettiğini, dolayısıyla toplumu istediği yere çekip götürdüğünü ifade eden Topçu, bütün bunların demokrasi kılıcına yaslanarak yapıldığını ifade eder.

“Acizin aczi sebebi ile imzaladığı mukavele hiçbir şey ifade etmez”, (Topçu, 2012:102) diyen Topçu, mukavelenin kuvvet, servet, bilgi ve düşünce bakımından eşit durumda olan fertler arasında imzalanırsa bir değer ifade edeceğini, aksi

taktirde hükümsüz olacağını vurgular. Bu şekilde mukavele marifeti ile ezilen toplumlarda, zamanla işsizlerin ve suçluların artacağını, devlet içinde devletleşmiş yapıların gençliği provake ederek anarşi ve isyana zemin hazırlayacaklarını ifade eden Topçu, “Ruhumuzu aydınlığa kavuşturacak sır, hür mukavele ile bize hak tanınandan fazlasına sahip olmayı istememektir” (Topçu, 2012:102) diyerek mukavelenin nihai çerçevesini çizer.

Mülkiyet

Topçu düşüncesinde mülkiyet, iktisadi hayatın en önemli bir kavramlarından biridir. “Mülkiyet, hür mukavelenin mahsulü olarak bazı eşyanın ferdî iradelere teslim edilmesidir. Her türlü tasarruf hakkını kendisiyle sürükleyen bu hak, ancak hür mukavelenin mahsulü olduğu zaman meşru sayılabilir” diyen Topçu, mülkiyet meselesinde de hür mukavelenin gerekliliğini öne sürer (Topçu, 2012:101).

Mülkiyeti, ruhun eşyaya hakimiyetine bağlı bir mukavele olarak değerlendiren Topçu, mülk muhteremdir ve şahsi mülk mutlaka korunmalıdır, ancak bu hangi mülktür diyerek, mülkiyet meselesini çok yönlü olarak tartışmaya açar. Topçu “İrademizin bazı eşya üzerindeki hâkimiyetini ve onun üzerindeki tasarrufunu mülk diye vasıflandırmak ve onu muhterem saymak doğrudur. Hukukun tarif ve meşruiyetini tâyin ettiği mülk de bu olsa gerektir” (Topçu, 2012:104) diyerek hukuki açıdan da mülkün çerçevesini çizer.

Topçu’ya göre muhterem olmayan mülk ise; başkalarının şahsını esir edici bir araca dönüşen, hatta mülkün sahibini de kendine bağlayıp köle eden, ahlakiliği ve meşruluğu tartışmaya açık olan mülktür. Mülke hürmet onun insan şahsiyetine kattığı değerden gelir. İnsana hiçbir şey katmadığı gibi hep bir şeyler alıp götürüyorsa, o mülk muhterem değildir, beladır (Topçu, 2012:105).

“Şahsiyetimizin bir parçası olan mülkiyet, hareketlerimizin sahasını sınırlandıran ihtiyaçların çemberinden dışarıya çıkamaz. Bu sınırların dışına taşabilen mülkiyet, hem bizim hem de başkalarının şahsiyetini esir edici, mahkûm edici mülkiyettir”(Topçu, 2012:105) diyerek mülkiyetin çerçevesini hayatımızı devam ettirmeye yarayacak eşyanın sınırları ile sabitler. Bu sınırın dışına her çıkış

lüks ve israftan ibarettir. Lükse kapılan insan ise başta kendi benliği olmak üzere, başkalarını da inhisar altına alan bir hayata kapı aralamış demektir.

Mülkiyeti her işe girişebilmenin şartı ve fert hürriyetinin teminatı olarak gören Topçu'ya göre mülk sahibi olmayan fert, hür şahsiyetiyle işinin sahibi olamaz. Olsa olsa, işine kul, başkasına köle olur. O, makine cinsinden, tabî âlet gibi bir şeydir. Bu yüzden, işinin sahibi denebilmek için işçinin de, herhangi bir nispette fabrikanın kazancına ortak edilmesi lâzımdır. Doktor ve mühendis de onun gibi, bir yandan aylıklı memur, diğer taraftan prim usulüyle ortak gibi çalıştırılmalıdır. Toplumun kaderine her şekilde iştirake razı olmayan fert veya zümrelerin vatandaşlığından şüphe edilmelidir anlayışıyla mülkiyet meselesine yeni bir açılım getirilmelidir (Topçu, 2012:48).

Topçu'ya göre mülkiyetin, biri hürriyetimizi kullanmaya yarayıcı, öbürü yasak edici iki yönü vardır: Mülk, malikine kendini kullanma hürriyetini bağışlar; başkalarını bu hürriyetten meneder. Büyük mülk genişledikçe, bir fert için hürriyet ve saadet mevzuu olan şey sayısı kendi genişliği nispetinde artan başka fertler için yasak ve esaret mevzuu olur. Mülkün sahası ile birlikte yasak ve esaret halkasının gittikçe genişlemesi, nihayet kendi hürriyetini, bir adaletin hakemliğinde arayacaktır (Topçu, 2012:106).

Şu durumda Topçu'nun düşüncesinde mülkiyetin sınırları net çizgilerle çizilmemiş görülmektedir. Burada en belirleyici unsur, büyük mülkiyetin veya servetin sahibini veya başkalarını esir edip etmemesi mevzuudur. Eğer mülkün asıl sahibinin Allah olduğu bilinciyle hareket edilebilecekse o mülkün zararı olmayacağı gibi, Müslümanların güçlenmesi adına fayda bile mülahaza edilebilir.

Mülkiyete net bir çerçeve çizmeyen Topçu'nun miras konusuna yaklaşımı İslam dininin çizdiği çerçevenin dışında gözükmektedir. "Maaş, Miras ve Kazanç Şekilleri" adlı makalesinde; "Miras haktır, şüphesiz. Ancak bu hüküm, küçük sanayi devrindeki küçük miras içindi. Esasen mirasın gayesi, aile ocağının sönmemesi ve kadınla çocukların sefil olmamaları idi. Bu miras, sermayenin mirası değildi" (Topçu, 2012:108) diyerek mirasın, geride kalanların ihtiyacından fazlasını cemiyete tekrar iade edilmesi şeklinde bir yaklaşım sergilediği görülür. Burada

iade edilecek kısmın miktarını kim tayin edecektir? Kime nasıl dağıtılacaktır? gibi konular muallak bırakıldığı için mülkiyet ve miras görüşü arasındaki tenakuz net olarak ortaya konulamamaktadır. Eğer mülkiyetin çerçevesi net bir şekilde çizilseydi Topçu'nun mülkiyet ve miras anlayışının İslam fıkhnının genel prensiplerine uymadığı yönleri daha rahat tartışılabilirdi.

Yine aynı makalede mülkiyet konusuyla ilişkilendirilebilecek olan maaş meselesindeki tutumu dikkate değerdir. Topçu, maaş rütbelерinin ince ve hissî hesapları acaba vatandaşlık ahlakını bozmuyor mu? sorusunu sorar. Topçu'ya göre bozmuyor demek için, örnek olarak öyle bir memleket ele almalıdır ki, orada memuriyette ihtisas, değer ve mesuliyet arttıkça, bunların getirdiği şeref yükseldikçe maaş miktarı azalsın ve en şerefli makamlar, belki de en az maaşlı bütçeye bağlansın anlayışıyla hareket etmek gerekir (Topçu, 2012:107).

Toprak mülkiyeti konusu da Topçu'nun müstakil bir makalede üzerinde derinlemesine durduğu konulardan birisidir. "Her memlekette, hayata temel sayılan çalışmanın sahibi olan çiftçiye, muhtaç olduğu kadar toprak mülkiyeti verilmelidir" (Topçu, 2012:48) diyen Topçu, şehir hayatının dışında geçimini topraktan sağlayan insanlara işleyebilecekleri kadar toprak verilmesini, işlenmeyen toprağın belli bir süre sonra geri alınmasının gerektiğini ifade ederek bu konuda da bir çerçeve sunmaktadır.

Buraya kadar ifade edilenlere bakılarak Topçu'nun ne mukavele ne de mülkiyet anlayışının hiçbir komünist ideoloji ile örtüşmediği görülmektedir. Bu durum Topçu düşüncesinde komünizmle sosyalizmin net bir çizgiyle ayrıldığına göstergesidir.

3.2. Kapitalizm

Kapitalizm, Sanayi Devrimiyle başladığı varsayılan, sermaye odaklı bir iktisadi yaklaşımdır. Nurettin Topçu, eserlerinde kapitalizm iktisat anlayışına ve eleştirilerine çok az yer vermiştir. Bunun en önemli sebebi ise; kendisinin savunduğu sosyalizm düşüncesinin iyi anlaşılabilmesi için yaptığı uzunca tasrihler ve yine sosyalizmin halk nazarında kabul görmesi için yaptığı komünizm

eleştirilerinin, kapitalizmi gölgede bırakmasıdır. Topçu'nun iktisat felsefesini oluşturan yapının ana dinamikleri incelendiğinde, mücadelenin sosyalizmle komünizm arasında geçtiği görülecektir.

Topçu eserlerinde hem sosyalizmi hem de komünizmi sözlük anlamında tanımlamış, her ikisinin de çeşitlerini teorik anlamda detaylı bir şekilde işlemiştir. Ancak kapitalizme dair böyle bir durum söz konusu değildir. Topçu genel kapitalizm tanımlarına uygun olarak sermaye ve mülkiyet (Cevizci, 1996:394) kavramları üzerine eleştirilerini bina etmiştir.

Topçu bu konudaki en keskin eleştirilerini şu satırlarda dile getirir: "XIX. asırda, büyük sermayeye dayanan kapitalist rejim, bu kurdu yenilmez bir canavar haline getirmiştir" (Topçu, 2012:40). Topçu'ya göre toplumsal sınıfların güya ortadan kalkmış bulunduğu bu asırda, dünya çapında istismar esasına dayanan yeni bir sınıf, sermaye sahipleriyle fakir tabakanın meydana getirdiği sınıflaşma doğmuştur. Bu yeni sınıflaşmaya, patron-işçi sınıflaşması demek doğru değildir. Zira, büyük sermayenin mücadele sahnesinde bulunduğu ve işçiden başlayarak tabiatı, kazanç vasıtalarını, teşebbüs imkânlarını, sahneleri, gazetecileri ve seçimleri bile satın alabildiği bu devirde, sermaye sahiplerinin ayakları altında ezilen, yalnız işçi değil, belki bütün toplum ve bütün hayattır. Bu yüzden bugünkü sınıflaşmada toplumu, sermaye sınıfı ve halk sınıfı diye ikiye ayırmak daha doğrudur (Topçu, 2012:40). Bu ifadelerden hareketle Topçu, kapitalizm eleştirisini burada daha çok sınıflaşmanın artması üzerine yoğunlaştırmıştır denilebilir.

Bu sınıflaşmanın toplum üzerindeki etkisini anlatırken Topçu, "tuhaf ve anlaşılmaz bir galatla, cemiyetten gelen yeni yeni zaruretlere karşısında insanın hareketsiz, ruhsuz ve tesirsiz durmasına, böylelikle, bu zaruretlerin istedikleri gibi akıp geçmesine ve insanları otomat varlıklar gibi idare edişine "içtimaî ve ekonomik hürriyet" diyorlar" (Topçu, 2012:42) şeklinde ifade eder.

Nurettin Topçu'nun kapitalizme dair eleştirileri maddeler halinde sıralanacak olursa birinci sırada üretim ve tüketim meselesi yer alır. Topçu'ya göre üretimin artması yüzünden piyasada daima çoğalan malların, müşterilerin ihtiyacını karşılayan kısmından fazlası birikerek kalacak ve bu yüzden iş sahipleri bir miktar

işçiye yol vereceklerdir, işsiz kalanlarsa tüketimi azaltacaklarından piyasada daha fazla mal kalacak ve patronlar bir miktar işçiyi işten çıkaracaklardır (Topçu, 2012:198).

İkinci sırada ise serbest piyasa ekonomisinin doğuracağı anarşi gelir. Topçu'ya göre toplumsal hayatta fertçilik ve liberalizm, hakikatte insanın insiyaklarına bağlandıkları halde, hürriyetçilik kılıfına bürünerek, insanların hep birbirlerini yere vurmalarından ibaret olan anarşiyi doğuruyorlar. Bu durumun, günümüzün olgunlaşmamış demokrasi hevesini yaşatan birçok memleketlerinde, fertçilik ve liberalizmin, her sahada anarşiler yarattığının altını çizerek düşüncelerini dile getirir (Topçu, 2012:44-45).

Topçu, kapitalist büyük sermayenin baskısı altında yalnız kalıp ezilen ferdin bütün müesseselere karşı isyan duygusu beslediğini ve bu isyanın komünizmi doğurduğunu, komünizm düşüncesi yeryüzünden kaldırılrsa bile, kapitalist zulüm bir adalet sistemi içinde erimedikçe, daima komünist intikamının insanlığın peşini bırakmayacağını ifade eder (Topçu, 2012:46).

Anarşi eleştirisinde son olarak Topçu, devlet düşüncesinde devletçiliğin ister istemez olduğunu; liberalizmin devletin anarşiyi himayesi olduğunu ve devletin ilk ve aslî vazifesinin devletçiliği hakkiyle yapabilmek olduğunu ifade ederken,(Topçu, 2012:46) diğer taraftan da "Devletçi iktisadın devlet kapitalizmi diye adlandırılması ise bir hezeyandır", (Topçu, 2012:197) diyerek sosyalist devletçiliğin de kapısını kapatmaz.

Nurettin Topçu'nun kapitalizme yönelik üçüncü eleştirisi; insanın maddeye esir edildiği noktasındadır. Topçu, hem kapitalizm hem de komünizm için bu eleştiriyi yüksek sesle dile getirir. Kapitalizmin maddeye esaretini eleştiri sadedinde; "Fertçi ve devletçi iktisat, maddenin esaretinden sıyrılmadıkça insanlığı umduğu selâmete ulaştıramaz. Ancak devlet gücüyle gerçekleştirilip düzenlenen bir iktisat cihazı, ruha değer verdiği ve ahlâkî değerlere bağlandığı nispette hayatı gerçek gayesine yaklaştırabilir" (Topçu, 2012:199) diyerek düşüncelerini ifade eder.

Topçu, dördüncü olarak işsizlik meselesini gündeme getirir. Topçu'ya göre işsizlik kapitalizmin yol açtığı en önemli problemlerden biridir. İşsizlik adlı makalesinde bu konuyu şöyle dile getirir; "Serbest iktisat düzeni, cemiyette geniş ölçüde işsizler yaratıyor. Herkesin kendine gerçek mânasiyle bir iş değil de, istediği gibi bir kazanç sahası seçebilmesi, etrafında aldatacak safdiller aramaya, hile ve kumar şekilleri bulmaya, çeşitli dalavereler icat etmeye ve az emekle çok kazanç sağlayıcı gayretlere yol açmaktadır. Ferdî kazanç hırslarının, hele zamanımızda kuvvetli bir devlet eliyle dizginlenmeden, en kârlı iş hayatına yönelme serbestliği, cemiyette çalışmadan kazananların, haksız yaşayanların sayısını günden güne arttırmaktadır" (Topçu, 2012:205). Bu ifadelerden görüldüğü üzere Topçu, kolay yoldan para kazanma düşüncesini, serbest piyasa ekonomisinin tetiklediğine işaret etmektedir.

Topçu, beşinci olarak bankacılık meselesini ele alır. Bankacılığın ticari bir ihtiyaç ve gelişim vasıtası olduğunu kabul etmekle birlikte, bankacılığın sadece bu sınırlar çerçevesinde kalmasının gerekliliğini de vurgular. Burada kastettiği çerçeve şudur; Bankacılık büyük sermaye ile el ele verip toplum için bir sömürü aracı olmamalıdır. Bir taraftan da çalışmayı ibadet sayan bir topluma çalışmadan kazanmayı özendirmemelidir (Topçu, 2012:100).

Son olarak kapitalist düzenin ticaret adamının eleştirisi üzerinde durmakta fayda vardır. Topçu'ya göre böyle bir düzende ticaret adamı ruhi melekelerini kaybetmiş, vicdanın yerine egosunu ve gururunu koymuş kişidir. Hele dindar tüccarlar; bunlar dinin kurallarının kendilerine faydalı olanlarını alıp kullanan diğerlerini görmezden gelen huzursuz mü'minlerdir. Dindarlıklarının asıl sebebi ise öbür dünyada da zevk ve hislerini tatmin duygusudur (Topçu, 2012:203). Böylece Topçu kapitalist sistemin dindar ve dindar olmayan ticaret adamını tenkit eder.

Ayrıca bu konuda Topçu'nun ilginç bir tüccar betimlemesi de dikkate değer görülmektedir."Tüccar, karanlık bir bulut gibi milletin üstüne kapanmış, onu her gün zehirleyip yüzbinlerle veremlinin sayısını yükseltici aşırı kazanç şampiyonluğu zevk ve ihtirasıyla, hem de korkunç bir süratle harekete geçmiş; çehresi hürriyet ve demokrasi kelimelerini taşıyan hâle içinde, "malını istediği fiyata satabilen" bir

felâkettir” (Topçu, 2012:49) ifadeleri Topçu'nun ticaret adamına bakış açısını yansıtmaktadır.

Kapitalizmin en büyük destekçisi olarak Yahudi zihniyetini öne süren Topçu, iktisadi hayatımız beş-on Yahudi tröstçünün kucağına sığınarak liberalizme teslim oldu diyerek, serbest ticaretteki Yahudi mantığını da eleştirir (Topçu, 2012:237).

Topçu, kapitalizme yönelik eleştirilerini sıraladıktan sonra cevabı merakla beklenen önemli bir soruya şöyle değinir; “Buraya kadar yaptığımız tahliller, serbest iktisat rejiminin feceatlarını göstermek içindi. Ancak zihinlerin her şeye rağmen şu hususlara takılmaktan usanmayacağını biliyorum: Eğer serbest iktisat kaldırılır da üretim ve değişim devletleşirse iktisadî evrim ağırlaşacak, kâr azalacak, satıcının iltifatı ve çok satma gayretleri yok olacaktır; çarşı ve pazarların estetik tarafı kalmayacaktır. Yapılabilecek bu tenkitlere daha önce temas etmiştik. Lâkin mevzunun zihinlerde billûrlaşması için bazı konular üzerinde yine duracağız” (Topçu, 2012:207)diyerek kapitalizm için çözüm önerilerinde de bulunur.

Nurettin Topçu'nun iktisadi sahadaki çözüm önerilerine sosyalizm başlığı altında yer verileceğinden, burada sadece serbest rekabetle alakalı bir görüşüne değinilip geçilecektir.

Topçu, devletin serbest rekabeti dengeleyici yönünü ifade ederken ticaretin bir piyango olmaktan, şerefli bir vurgunculuk ve talih avcılığı olmaktan çıkarak kâinatın nizam plânında yer alabilmesi için devletin her şekilde işe müdahil olması ve cemiyetteki esaslı teşebbüslere inhisarla değil, serbest rekabet şeklinde iştirak etmesi en güvenli yol sayılmalı şeklindeki düşünceleriyle devletçiliğin serbest piyasa ekonomisindeki önemine vurgu yapar (Topçu, 2012:108).

Yine bu konuda dolandırıcılığın artması meselesi üzerinden “Serbest İktisat Nizami” adlı makalesinde Topçu'ya göre, serbest ticarete dolandırıcılığın pek çok şekilleri meydana çıkmaktadır. Tüccarın mal sürümü ile müşterinin ucuz mal tedarikini gaye edinen serbest ticaret rejimi, bu derdi hiçbir zaman ortadan kaldırmayacaktır. “ Bu bir devlet işidir. Zira pazar yeri ne pazarcının, ne de müşterinindir; o devletindir. Onu devlet düşünür ve düzeltir.” (Topçu, 2012c:181)

şeklindeki değerlendirmelerle iktisadi alanda devlet kontrolünün önemine vurgu yapmaktadır.

Liberal iktisatçı yazarların sosyalizm karşıtı tartışmalarının temelinde büyük sermayenin menfaatlerinin yattığını ifade eden Topçu, “Allah’sız Kazanç” adlı makalesinde kapitalizmi sermayeye kullukla eş tutar (Topçu, 2012:200). Topçu, en keskin ifadelerle, kapitalist düzeni paraya tapmakla suçlar.

3.3. Komünizm

Topçu düşüncesinde komünizm, kapitalizm ve sosyalizmle kıyaslandığında en çok yer tutan iktisadi anlayıştır. Bunun en önemli sebebi sosyalizmle olan benzerliklerini ortaya koyup, kendisinin savunduğu sosyalizm anlayışını öne çıkartma gayretidir. Ayrıca komünizmin, Topçu’nun savunduğu değerler sistemine karşı en büyük tehlike olarak görülmesi, komünizm hakkındaki menfi tahşidatı arttırmıştır.

Nurettin Topçu, komünizmin ilk defa Çin’de yaşandığı ve eski Yunan’da Eflatun’un devlet anlayışı ile müdafaa edildiğini, lakin gerek eski Çin’deki gerekse eski Yunan’daki komünizmin, Marksizme dayanan modern Rus komünizminden farklı olduğunu söyler. Ayrıca eski Çin komünizmini ataerki ailede üretimin ve mülkiyetin ortaklığından ibaret, Tao dininin manevi değerleri ve insan sevgisini merkeze alan bir komünizm olarak değerlendirir (Topçu, 2012:276).

Eflatun’un önce kurguladığı sonradan vazgeçtiği komünizm ise; Elen milletini Yunan topraklarına hakim kılmak için, Dor’lara karşı girişilen siyasi bir ilüzyondan ibarettir. (Topçu, 2012:276). Buna göre mülkiyet ve ailede ortaklık fikri sayesinde Elen’ler üstün ırk olarak Dor’ların milli unsurlarını dejenere edecek ve sonrasında vatandaşlık bilincini geliştirerek Dor’ları hakimiyet altına alacaklardı. Fakat bu fikir hayata geçirilemedi.

Yirminci asır Rus komünizmi ise ortak mülkiyet ve eşit tüketim esasından ibaret değildir. Onun ruhu, tarihî maddeciliğe dayanan Marksizmdir. Tarihî maddecilik, beşer tarihindeki bütün hadiseleri, hukuki, ahlaki, dînî ve estetik bütün

içtimai hadiseleri iktisadî yönden ele alır. Beşer tarihinin bütün serencâmesi doyma davasından ibarettir. Din ve ahlak gibi kaideler ise madde eksenli bir hayat için en büyük engeldir (Topçu, 2012:277).

Komünizmin fikir planında temelini oluşturan tarihi maddecilik, Hegel’ci diyalektiğin Karl Marks tarafından bir şablon olarak kullanılmasından doğan diyalektik materyalizm sentezine dayanır. Topçu “Diyalektik Materyalizm” adlı makalesinde bu konuyu Hegel felsefesi ve diyalektiğini ayrıntılı bir şekilde ele alarak işler.

Hegel’in diyalektik idealizmi kısaca tez, antitez ve sentez basamaklarından oluşur. Hegel’de mutlak varlık fikir (ide) dir. Mutlak düşünce tezdır. Onun kendini inkarı, antitezini yani tabiatı oluşturur. Tabiat düşünceye tamamen yabancıdır, ondan başkadır. Mutlak düşüncenin tabiatı meydana getirip tekrar kendine dönmesinden sentez meydana gelir. Bu ise ruhtur (Topçu, 2012:264).

Hegel diyalektiğini şablon olarak kullanarak kendi diyalektiğini kuran Marks’a göre, tarihî ve içtimai hâdiselerin ortaya çıkışı, gayesine ulaşmak için üç merhaleden geçmiştir. Tez, antitez, sentez. Birinci safhada tez hâkimdir; bu devre işçi (proleter) devresidir. Tarih içinde insanlar, gayesiz olan bir amelelik devri geçirmişlerdir. Geçen asırda, işçinin emeği kendi dışına çıkararak, kendi kendisinin inkârı halinde, patron denen kapitalist sınıfını meydana getirdi. Bu devre, diyalektik materyalizmin antitez devresidir. Tezle antitezin karşılaşması ise sentezi doğurmuştur. Üçüncü safha ve gaye olan sentez komünist rejimdir. Komünist, şuursuz olan eski işçinin, kendi antitezi olan patronla karşılaşmasıyla şuur kazanması, yani kendi varlığının farkında olmasından ibarettir ve o her sentez gibi mutlak hakikattir (Topçu, 2012:265).

Marks’ın ortaya koyduğu bu iddiayı uydurma olarak niteleyen ve eleştirilerini dile getiren Topçu’ya göre, öncelikle tarihte benzeyişler vardır ve her hâdisе kendinden evvelki hâdiselerin determinizminin ürünüdür, yani onlardan doğar ve onlar tarafından karakterlendirilir. Sonra tarihte oluş geriye değil, daima ileriye doğrudur. Yani hâdiseler oluş merhalelerinde ilerlerken, kendilerini inkâra değil, tasdiğe vardırırlar. Sonuçta, tarihteki oluşlar hep müşahhas olayların

basamaklarında ilerler. Hattâ başlangıçtaki işçi tezi nihayetdeki komünist rejim sentezinden daha müşahhas ve gerçektir. Binaenaleyh, bu diyalektik ilerleyiş mücerretten müşahhasa değil, belki müşahhasan mücerrede doğru gitmektedir. Şu halde, bütün bu karakterleri anlaşıldıktan sonra, tarihî diyalektik içinde ve onun zarurî olan merhaleleriyle açıklanamayacağı aşikâr olur. Topçu'ya göre diyalektik materyalizm muvaffak olmamış bir kopyadan ibarettir. Felsefî veya içtimaî bir hakikat taşımadığı görülmektedir (Topçu, 2012:266). Bu durumda Marks'ın ortaya koyduğu diyalektik yöntem olarak tartışılabilir bir diyalektikten ibarettir.

3.3.1. Komünizmin Basamakları

18 ve 19. yüzyıllarda kapitalizmin esareti altında ruh hayatından kopan insanlık, zaten dini ve ahlaki değerleri dışlayabileceği maddeci bir hayata hazırды. Komünizmin eşitlik söylemi ve ezilmişliğin verdiği kin duygusu, din duygusunu bir çırpıda silip atmaya yetmiştir. Topçu'nun "Komünizmin dünyası, iktisat adamını (homo economicus) barındıran Allahsız bir dünyadır" (Topçu, 2012:267) ifadesi bu hakikate ışık tutar.

Komünist düşüncenin insanlığa empoze edilme sürecini dört basamakta ele alan Topçu, aşama aşama insan hâleti ruhiyesinin tahlillerini yapar. Bu tahlillerde aslında ruhun çöküş merhaleleri resmedilir.

Birinci basamak çöküş "ümitlere ve aydınlığa veda" safhasıdır. Bu aşamada insanın özellikle de gencin hayattan yediği darbeler, hayata karşı ümitlerini örten bir perde çeker. Kötümserliğe kapılan kişi, hakikati güneşin doğuşunda değil batışında arar. Çoğunlukla, sahipsiz kalan gençler bu batağa düşerler (Topçu, 2012:278).

Bunun bir basamak aşağısı "imana veda" safhasıdır. Burada, yaşama korkusu ve insanın içindeki sonsuzluk korkusunun baskısından kurtulmak için mahiyetindeki sonsuzluğu, inkar etme düşüncesi ortaya çıkar. Hisleri mefluç eden buhran, zekaya musallat olur. İradesi ile çatışan insan, sonsuzluk düşüncesinden kurtuluşu vehimler alemine dalmakta bulur. Burası kurtuluşun çıldırmakta arandığı,

fakat fikir ve zeka ile desteklenerek, çıldırmayan ruhların barındığı bölgedir (Topçu, 2012:278).

Bunun da bir basamak aşağısı Topçu'ya göre "romantizme veda" safhasıdır. Önceki iki safha insanın hareketsiz ve tesirsiz kaldığı yıkım devresidir. Bundan sonra kurtulma hamlesi sayılabilecek ayaklanma safhası başlar. Birinci safhada hisleri felce uğrayan kişi, ikinci safhada inkar çukuruna düşer. Zihnini kaplayan yokluk tasavvuru içinde, varlığı vehimden ibaret görme kertesinde, eğer yardımına koşulmazsa önünde iki yol vardır. Ya intihar, ya da intihar tehdidini yenmek için, zihni ve bedeni avutan ve uyutan hazlara kendini salma yolu. Zaten ikinci yol için hazır bulunuşluğu yüksek olan fert alkol, sigara veya uyuşturucunun da desteğini alarak bataklık deryasına yelken açar. Bu safhada insan varlığı, sıradan bir zevk aletine dönüşür (Topçu, 2012:279).

Bitişin başladığı son nokta "kanuna veda" safhasıdır. Artık hazlarının ve zevklerinin esiri olan fert, deniz suyu içen, içtikçe susayan, susadıkça içen kişinin çaresizliğinde, karşısına çıkan her engeli ve kanunu yıkma cehdi ile hareket edecektir. Bu safhanın doğurduğu anarşi ve yıkma duygusu tatmin olmayan bir duygudur. Burada nihai hedef insanın benliğini yıkıp onu bir robot haline getirmektir. Bu konuda en büyük engel ise dindir. Topçu'ya göre işte bu sebepten "komünizm, dinle kinin mücadelesidir" (Topçu, 2012:280).

Topçu komünizmin temelinde, insanın mülk ve melekût yönünün hiç dinmeyen kavgasını görür. İki dünya olarak nitelediği madde ve ruh dünyası bu mücadelenin savaş alanıdır. İnsan ise bu iki yönü ile sürekli cepheindedir. Mütemadiyen kazanma ve kaybetme kuşağında bulunan insan; " maddenin esiri, ruhun kahramanıdır" (Topçu, 2012:243).

Komünizmin eski çağlarda değil de niye şimdi ortaya çıktığını sorgulayan Topçu, Kralların tanrılaştırıldığı eski çağ insanının maddeye olan ihtirasını, kralın şahsına ve yönetimine tevcih etmekte, kendisi o ihtirasın kısıntısı ile idare etmektedir. Yeniçağda ise otoriter tanrısal rejimlerin yıkılması, insanoğluna madde ihtirasını tatmin etme kapıları açmıştır. Sömürgecilik faaliyetleri ile gelişip, sanayi inkılabı ile zirveye çıkan, madde ihtirasını tatmin duygusu, gücü ve sermayeyi eline

geçiren insanlarda kıyasıya bir yarış haline gelmiştir. Bu yarışta insanların en büyük engeli dini ve ahlaki değerlerdir (Topçu, 2012:244).

Topçu'ya göre komünizmin doğuşu, materyalizmin ve kapitalizmin zirveye çıktığı andır. Çünkü artık ezilenler iyice ezilmiş, isyana ve anarşiye hazır hale gelmiş, ezenler ise büyüdükçe büyümüş ve şımarmış adeta toplumu tahrik eder hale gelmişlerdir. Bu yönü ile komünizmin mesulü, Avrupa'nın doyma bilmeyen kazanma hırsı ve buna karşılık ezilenlerin kininden doğan kapitalizmdir (Topçu, 2012:244). Bu kin ve nefret zamanla artarak isyan ve anarşiyi tetiklemiş ve sermayeye karşı bir savaşa dönüştürmüştür.

3.3.2. Komünizmin Eleştirisi

Topçu komünist düşünceye karşı yapılan felsefi eleştirileri de ele alır; her şeyden önce komünistler maddi hayatı ve ekonomik ihtiyaçları, hayatın tek gayesi görür. Ruh, inanç ve ahlak kavramları fazla öne çıkan kavramlar değildir. Ayrıca insanlar arasında eşitlik sağlamak bahanesiyle ferdin iradesini ve hürriyetini tanımayan bir ideolojidir.

Hukuki açıdan ise, sistemin hayata geçmesi mutlak surette ihtilale dayalı olduğu için en büyük eleştiri noktasıdır. Burada amaçlanan şey, kapitalist diktatörlük yerine işçi diktatörlüğünü ikame etmektir. Bununla birlikte komünizm Lenin'in de ifadeleriyle çalışma sahasında hürriyet getirmemiştir (Topçu, 2012:254).

Nurettin Topçu, ekonomik eşitlik meselesini komünizmin esası olarak görür. "Eşitlik Davası" isimli makalesinde bu konuyu müstakil olarak işler. Komünizmin en çok eşitlik propagandası temelinde yayıldığını vurgulayarak, eşitlik meselesinin nasıl olması gerektiğinin tahlillerini yapar.

Topçu'ya göre, komünist tatbikatındaki eşitlik, bugüne kadar çiğnenmiş olan amele sınıfının silâhlı bir diktatör sınıf haline gelerek, diğer sınıfları ezmesiyle elde edilen bir neticedir. Şu halde, komünizmin eşitlik dâvası, bu dâvayı kabul etmeyen insanlığa karşı, kin ile âlemşümül bir savaş açtıktan sonra, bu savaşta muvaffak

olarak, kinin mevzuu olan mülkiyeti ve sınıf farklarını ortadan kaldırmak suretiyle, aynı insanlığı eşitliğe ulaştırmak davasıdır, (Topçu, 2012:34) anlayışıyla Topçu, bu eşitlik anlayışının kapitalist diktatörlük yerine, komünist diktatörlüğünü getirdiğinin altını çizer.

Komünizmin eşitlik vaadine karşılık, hürriyeti ortadan kaldıran yaklaşımını ” insan olarak haksızlığa katlanmaktansa, hayvan olarak haklarımla yaşamak istiyorum diyebilir miyiz”? sorusuna alacağı muhtemel olumsuz cevapla çürütmeye çalışır (Topçu, 2012:34).

Kapitalist düzenin sömürdüğü insanların içlerinde biriktirdikleri kin ve öfkenin, anarşi yöntemini kullanarak yakma ve yıkmaya dönüşmesinin kini yok edemeyeceğini ifade eden Topçu, “Bizim kinimiz, bir ruh ve ahlâk dâvası ile, kendisinin tam karşıtı olan dinle yok edilebilir”(Topçu, 2012:35) diyerek asıl davanın kini yok etme davası olduğunu vurgular.

Güç ve zeka yönünden farklı farklı yaratılışa sahip bireylerden müteşekkil toplumun, ideal eşitlik anlayışına ulaşabilmesi için” ruhumuzdaki olgunlaşmaya ve ferdiyetin verimine karşı gelmeyen yollardan gidilerek, eşitliği azar azar ve ruhlara sindirerek gerçekleştirmeye elverişli bir cemiyet nizâmının kurulmasına ihtiyaç vardır” (Topçu, 2012:35). diyen Topçu, ideal eşitliğin “İslam sosyalizmi” ile mümkün olabileceğini de aynı yerde ifade eder.

Topçu’ya göre, matematik eşitlik, bütünün aynı büyüklükte bölümlere ayrılması ile elde edilen bir sonuçtur. Böyle bir eşitliğin, komünistlerin yaptığı gibi, ancak dışarıdan zorlanarak elde edilmesi, onun maddî karakterini ortaya koyar. Bu şekilde elde edilen eşit yaşayışın insanlığa saadet getireceğine ihtimal vermek asla mümkün değildir,(Topçu, 2012:36) diyen Topçu, eşitliğin maddi kalıplara sıkıştırılmaması gerektiğinin altını çizer.

Buradan hareketle Topçu’ya göre eşitlik ideal olmazsa vicdanları şaşırır; heder olan merhamet, yerini kin ile zulme bırakır. Eşitlik merhamet davasıdır. Malların adetçe sayılıp dağıtılması ile değil de, hakların kanun ve vicdanla her birine bağışlanması ile eşit durumda olmalarını dilediğimiz insanlar, hep Allah’ın

sevgili kulu olan insanlardır anlayışındaki Topçu, kul ve köle olma anlamında herkesin Allah katında eşit olduğunu, malın, mülkün ve iktidarın yegane sahibinin Allah olduğunu, Allah'ın malının yine Allah için bağışlanmasının gerekliliğini hatırlatır (Topçu, 2012:38).

Yukarıda belirtildiği üzere “İslam sosyalizminin” bu problemlerin üstesinden geleceğini ifade eden Topçu'nun, bağış konusuna temas ettiği yerde İslam'ın temel rükünlerinden olan zekat ibadetine değinmemesi manidardır. Topçu eserlerinde zekata sadece bir yerde atıf yapar. Buna karşılık “şeriat” karşısındaki olumsuz tutumu, eserlerinde birçok yerde dile getirilir. Topçu'nun şeriat anlayışı, devrinin İslam ve şeriat anlayışı bakımından, kendisinin yaşantısı ve yazdıkları bakımından derinlemesine tahlile muhtaçtır. Aslında ayrı bir araştırma konusu olabilecek kadar geniş olan bu konu kısmen sosyalizm bahsinde işlenecektir.

Son olarak “İçtimaî yapının hayat merkezleri maddî sahada yollar, manevî sahada ise öğretimdir” (Topçu, 2012:37) diyen Topçu, devletin öncelikle eğitim, sağlık, ulaşım ve toprak mülkiyeti sahalarında eşitliği sağlayıcı adımlar atmasının gerekliliğini vurgulayarak, en çok bu sahalardaki eşitsizliğin milletin vicdanını yaralayacağını altını çizer.

Komünizmin dünyada sosyal adaleti sağlamada yeterli olup olmadığını da sorgulayan Topçu, Komünizmin özellikle eskiyi tamamen yok sayan ihtilalci yaklaşımıyla insan tabiatına aykırı bir düzen olduğunu belirtir. Diğer taraftan Topçu'ya göre irade açısından bakıldığında ise; komünizm toplum menfaatine ferdi feda etmektedir. İrade ve hürriyeti elinden alınan fert, adeta kendisi ve toplumu için robotlaştırılmakta ve insani değerlerden uzaklaştırılmaktadır (Topçu, 2012:257). Bunlara göre topçu, insani değer yargılarının ve irade ilkelerinin komünizm tarafından reddedildiğini söylemektedir.

3.4. Sosyalizm

Topçu kapitalizm ve komünizmin yanı sıra, bir iktisat anlayışı olarak sosyalizmi de tahlil eder. “Bizim sosyalizmimiz İslâm'ın ta kendisidir. Dâvamız, İslâm ahlâkına dayanan bir cemiyet düzeni kurmaktır” (Topçu, 2012:186), diyen

Nurettin Topçu'nun sosyalizmle ilgili görüşleri incelendiğinde; kendi düşünce sistematiğine uygun bir sosyalizm anlayışı geliştirdiği görülecektir. Buna rağmen Nurettin Topçu, eserlerinde savunduğu iktisadi yaklaşımı, çeşitli tamlamalarla "sosyalizm" olarak tarif etmiştir.

Eserlerinde sözlük yaklaşımı çerçevesinde sosyalizmin tanımını "Sosyalizm, XIX. asırda doğan ve büyük sanayi işçilerinin yaşama şartlarıyla refah vasıtalarında cemiyetin diğer fertleriyle eşitlik temini için ortaya konulmuş olan ekonomik doktrinlerin umumi adıdır" (Topçu, 2012:247), şeklinde veren Topçu'ya göre sosyalizm şekilleri pek çoktur. Hepsinin ortak olan yönünü, "istihsal vasıtalarıyla geçim şartlarının fertlerden alınıp toplumun eline verilmesidir", (Topçu, 2012:247) şeklinde ifade eden Nurettin Topçu, beş müstakil makalede sosyalizmi çeşitli boyutları ile ele almıştır. Ayrıca Komünizmle Mücadele adı ile müstakil bir kitap olarak çıkan eserindeki tavrı de göz önünde bulundurulursa Topçu'nun sosyalizmi açıklamak için epey çaba sarf ettiği görülmektedir. Bununla birlikte Topçu'nun sosyalizm tanımlarında daha çok sosyalizmin ne olduğu değil de ne olmadığı vurgusu ön plana çıkmaktadır.

Bu açıdan bakıldığında Nurettin Topçu'nun en büyük çabası sosyalizmle komünizmi tefrik etmek yönünde olmuştur denilebilir. Bu iki iktisadi sistemin birbirine karıştırıldığını ifade sadedinde "Sosyalizme düşmanlık önce onu doğrudan doğruya komünizm ile karıştırmaktan ileri geliyor" (Topçu, 2012:187) diyerek bu iki iktisadi düşüncenin farklılıklarını ifade etmeye çalışır.

Topçu "Sosyalizm teriminin komünistler tarafından, kendilerini kanunun takibinden koruyucu bir sığınak halinde kullanılması, bu sistemin doğrudan doğruya komünizm ile karıştırılmasına sebep olmuştu" (Topçu, 2012:192) diyerek sosyalizmin aslında masum olduğu, komünistlerin sosyalizmi adeta bir paravan olarak kullandıkları vurgusu yapmıştır.

Bu karışıklığı engellemek amacıyla kaleme aldığı makalelerden en dikkat çeken "Sosyalizm ve Şekilleri" adlı makalesidir. Burada Topçu, sosyalizmin genel tanımı ile birlikte çeşitli şekillerinin de tanımlarını yaparak kesin ifadelerle sosyalizmle komünizmi birbirlerinden ayırmıştır. Başlangıçta sosyalistleri 19. Asır

öncesini bölüşmeci sosyalizm, 19. Asır sonrasını ise modern sosyalizm olarak iki grupta ele alır (Topçu, 2012:247).

Bölüşmeci sosyalizm, 19. Asır öncesi sadece toprağın fertler arasında eşit olarak bölünmesini öngören sosyalist sistemdir. “Modern sosyalizm ise, ancak bütünü ile fert tarafından yapılan ve yalnız bir fert tarafından kullanılan eşya hakkında ferdî mülkiyeti kabul etmektedir. Müştereken kullanılan ve müşterek çalışma ile meydana getirilen eşyayı yani bütün istihsal vasıtalarını, topluluğun malı olarak kabul ediyor, bunlar üzerinde ferdin mülkiyetini tanımıyor. Cemiyette her ferdin gücüne göre çalıştırılmasını ve çalıştığı kadar bu müşterek mülkten faydalanabilmesi esasını ortaya koyuyor”(Topçu, 2012:247).

Bu teorik tanımlardan sonra Topçu, sosyalist düşüncenin pratiğinin nasıl geliştiğini Fransa ve Almanya örnekleri üzerinden incelemeye çalışır. “Fransız sosyalizmi daha ziyade idealist ve hayalperest (utopiste) bir yönden ilerledi. Saint Simon, Louis Blanc ve Fourier, Rönesans filozoflarından İtalyan Campanella gibi ideal bir sitede müşterek çalışma ile geçecek iş hayatı tasarladılar. İş adamını sitenin gerçek sahibi ve hayatın nâzımı yapmak istediler. Böylelikle, işçi sınıfının bugünkü sefaletinin önüne geçilebileceğini sandılar. Bunlar, toprak orman, fabrika ve her türlü istihsal vasıtalarının onları kullanan ve işleten, onlarla çalışan çiftçi ve işçilerin müşterek malı olmasını istiyorlardı. Sendikalizm denilen sosyalist sistem bu görüşle meydana geldi” (Topçu, 2012:248) der.

Sosyalizmle beraber bu bağlamda kolektivizmden de bahseden Topçu kolektivizmi şöyle tarif eder: “Kollektivizm ise, daha realist bir yoldan giderek, müşterek çalışma ile elde edilen ve müştereken kullanılan her şeyin, toprağın, fabrikanın ve her türlü istihsal vasıtalarının devlete ait olmasını kabul etti. Ona göre herkes gücüne göre çalışıp bu ortak maldan ihtiyacına göre harcayacaktı” (Topçu, 2012:248).

Kolektivizmi de muhafazakar ve devletçi sistem ile materyalist ve inkılapçı sistem olarak ikiye ayıran Topçu, Alman sosyalizmini bu bağlamda ele alır ve Alman sosyalizmini şu şekilde nitelendirir; “Devlet sosyalizmi gelenekçi ve muhafazakârdır. Cemiyetin şartlarını kabul eder, tarihî zaruretlere bağlanır,

inkılâpçı değil, tekâmülcüdür. Millî değerlerle geleneklere dayanan faşizm ile aynı esaslara dayanan Alman millî sosyalizmi, devlet sosyalizminin en mükemmel gerçekleşmesi olmuştur. Her ikisi de spritualisttir yani ruhî ve ahlâkî kıymetlere dayanır” (Topçu, 2012:248). Bu ifadelerden görüldüğü üzere Topçu kolektivizmin, muhafazakar ve devletçi uygulamalarını benimsemiştir.

Buraya kadar olan açıklamalar sosyalizmin teknik anlamdaki tarifi mahiyetindedir. Bundan sonraki kısımda Topçu'nun bazı kavramlar üzerine düşünceleri irdelenerek, genel düşüncesi içerisinden, sosyalizmle ilişkili düşünceleri ayıklanıp, ortaya çıkarılmaya çalışılacaktır. Bu ayıklama çabası sosyalizmin ne olduğunu değil de ne olmadığını anlayabilmek zaviyesinden önemlidir. Bu kavramlar sosyalizmle ilişkileri çerçevesinde eşitlik, mukavele ve mülkiyet kavramlarıdır.

3.5. Komünizm ve Sosyalizmde Eşitlik ve Mülkiyet

Nurettin Topçu ekonomik eşitlik meselesini komünizmin temel esası olarak görür. Komünizmin en çok eşitlik propagandası temelinde yayıldığını vurgulayarak, eşitlik meselesinin nasıl olması gerektiğinin tahlillerini yapar. Topçu'nun eşitlikle ilgili görüşleri daha çok komünizmin eşitlik anlayışının eleştirisi istikametinde olduğu için burada eşitlik meselesinin sosyalizmle ilgili boyutu üzerinde durulacaktır.

Topçu'nun sosyalizm ve komünizm anlayışının eşitlik temelinde mukayesesi yapılacak olursa ortaya çıkan en bariz fark; kişinin çalıştığı ve hak ettiği kadar başkaları ile eşit olması meselesidir. Buradaki eşitlik matematiksel eşitlik değil, daha çok denklik anlamındadır. Güç ve zeka bakımından farklı yaratılışlara sahip olan insanların zaten mutlak eşitliği düşünülemez (Topçu, 2012:35).

” Ruhumuzdaki olgunlaşmaya ve ferdiyetin verimime karşı gelmeyen yollardan gidilerek, eşitliği azar azar ve ruhlara sindirerek gerçekleştirmeye elverişli bir cemiyet nizâmının kurulmasına ihtiyaç vardır” (Topçu, 2012:35) diyen Topçu, komünist anlayışın birdenbire sistemi yıkarak getirdiği eşitliğin süreklilik arz etmeyeceğini, bunun yerine sosyal adalet prensibi temelinde bir eşitlik anlayışının

azar azar zihinlere kazınarak uzun vadede sağlanacak bir denkliğin daha kalıcı olacağını savunmaktadır.

Devlet için çalışan insanların maaşlarının birbirlerine yaklaştırılması, büyük servetlerin miras yoluyla intikalinin önüne geçilerek bu mirasın tekrar toplumun hizmetine sunulması, çiftçiye ihtiyacı kadar toprak verilip, işlemediği zaman geri alınması, işçilerin çalıştıkları fabrikalara ortak edilerek işi ve fabrikayı sahiplenmelerini sağlayarak verimi arttırmak gibi teklifleriyle fertlerin geçim şartlarını birbirlerine yaklaştırmak için çareler sunmuştur.

“Eşitlik ideal olmazsa vicdanları şaşırır; heder olan merhamet, yerini kin ile zulme bırakır. Eşitlik merhamet davasıdır. Malların adetçe sayılıp dağıtılması ile değil de, hakların kanun ve vicdanla her birine bağışlanması ile eşit durumda olmalarını dilediğimiz insanlar, hep Allah'ın sevgili kulu olan insanlardır” (Topçu, 2012:38) diyen Topçu, kulluk ve merhamet vurgusu yaparak adaletin nasıl temin edileceğinin altını çizer. Şu durumda her şeyin asıl sahibinin Allah olduğunun idrakinde olan bir kul adaleti gözeterek insanlara muamelede bulunacaktır. Bu da ona göre insanlar arasındaki eşitliğin en sağlam zeminidir.

Nurettin Topçu'nun özellikle mülkiyetle ilgili fikirlerinin tespit edilmesi, hem komünizm hem de sosyalizmle ilişkisi bakımından önemlidir. Zira her iki iktisadi yapının da bu kavramla ilişkisi, aralarındaki farkı ortaya koymaktadır. Komünizm bahsinde bu kavram genişçe ele alındığı için burada sosyalizmle ilişkisi çerçevesinde kısaca değerlendirilecektir.

“Mülkiyet, hür mukavelenin mahsulü olarak bazı eşyanın ferdî iradelere teslim edilmesidir. Her türlü tasarruf hakkını kendisiyle sürükleyen bu hak, ancak hür mukavelenin mahsulü olduğu zaman meşru sayılabilir” (Topçu, 2012:101) diyen Topçu, mülkiyet meselesinde de hür sözleşmenin gerekliliğini öne çıkararak sosyalizmdeki mülkiyet anlayışının çerçevesini çizer.

Mülkiyeti, ruhun eşyaya hakimiyetine bağlı bir mukavele olarak değerlendiren Topçu, mülk muhteremdir ve şahsi mülk mutlaka muhafaza edilmelidir, ancak bu hangi mülktür diyerek, mülkiyet meselesini çok yönlü olarak

ele alır. Topçu'ya göre muhterem olmayan mülk, başkalarının şahsını esir edici bir araca dönüşen, hatta mülkün sahibini de kendine kul köle eden, ahlakiliği ve meşruluğu tartışmaya açık olan mülktür. Mülke hürmet onun insan şahsiyetini yüceltmesine göre olmalıdır. İnsana hiçbir şey katmayan aksine hep bir şeyler alıp götüreren mülk muhterem değildir, beladır (Topçu, 2012:105).

Mülkiyeti her işe girişebilmenin şartı ve fert hürriyetinin teminatı olarak gören Topçu, “ Mülk sahibi olmayan fert, hür şahsiyetiyle işinin sahibi olamaz. Olsa olsa, işine kul, başkasına köle olur” (Topçu, 2012:106) diyerek komünizmle sosyalizm arasındaki mülkiyet anlayışının farkını ortaya koyarken işaret ettiği en temel ilke hürriyet meselesidir.

Topçu'nun mülkiyetin sınırları meselesinde öne sürdüğü en belirleyici unsur, büyük mülkiyetin veya servetin sahibini veya başkalarını esir edip etmemesi mevzuudur. Eğer mülkün asıl sahibinin Allah olduğu şuuruyla hareket edilebilecekse o mülkün zararı olmayacağı gibi, Müslüman toplumun güçlenmesi adına fayda bile mülahaza edilebilir.

Buraya kadar ifade edilenlere bakılarak Topçu'nun özellikle mülkiyet anlayışının hiçbir komünist veya sosyalist ideolojinin pratiği ile örtüşmediği görülmektedir. Teorik anlamda sosyalist sistemlerin bazılarıyla benzeşse bile pratikte hiçbir sosyalist sistemde bu görüşlerin pratiğe döküldüğüne rastlanmaması Topçu'nun sosyalizminin kendine özgü olduğunun göstergesidir. Zaten bu bahsin başındaki “ bizim sosyalizmimiz İslam'ın ta kendisidir” (Topçu, 2012:186) ifadeleri bu özgünlüğün en büyük kanıtıdır.

Topçu'nun gerek kapitalizm gerekse komünizm eleştirileri incelendiğinde her ikisinin de insanı veya toplumu bir noktaya hapsedme özelliği en dikkat çeken hususlar olarak öne çıkmaktadırlar. Kapitalizm toplumsallığı ferdiyetçiliğe feda ederek, mutlak anlamda ferdin menfaatini öne çıkarmakta, komünizm ise ferdi topluma feda ederek, mutlak anlamda toplumun menfaatini öne çıkarmaktadır. Her ikisi de sergiledikleri katı ideolojik tutumlarıyla ferdi veya toplumu birer köşeye hapsedip, adeta ölümü gösterip sıtmaya razı etme stratejisi izleyerek, insan realitesine zıt birer çıkmaz sokak işaret etmektedirler.

Bunlardan biri kendi ikbali adına kendini ileri taşıyacak fertlerin benlik duygularını kabartırken, öbürü toplum menfaati adına ferdin irade ve ihtiyarına kısıtlama getirmektedir. Dikkat edilirse her ikisinin de izlediği yol aynıdır, her ikisi de ferdi, benliğinden uzaklaştırma gayretindedir. Bu zaviyeden bakıldığında kendini, ruhunu ve öz benliğini unutmuş bir fert, her iki taraf için de kullanışlı birer araç haline gelmektedir. Her iki tarafın da din faktörüne karşı mesafeli durmaları aslında en önemli ortak noktalarıdır.

Topçu'nun kapitalizm ve komünizm eleştirilerinin özetiyle ortaya çıkan bu manzara sonrasında onun sosyalizm anlayışı için, bir orta yol veya üçüncü yol arayışı tanımlaması, yersiz olmayacaktır. Topçu'nun sosyalizmi, milletini bu ifrat ve tefrit bataklığına düşürmeden, onları sırat-ı müstakime celbetme düşünce ve çabasından başka bir şey değildir.

Topçu'nun sosyalizminin bir de konjonktürel olma ihtimali üzerinde durmak gerekir. Zira Topçu'nun sosyalizmle alakalı makaleleri genellikle 1965-1970 yılları arasına tekabül eder. 2. Dünya savaşı sonrasında tekabül eden bu yıllar Almanya'nın ulus devlet olarak, sosyalist devlet adı altında dünyaya kafa tuttuğu yıllardır. Topçu "Sosyalizmin Şekilleri" adlı makalesinde açıkça Alman sosyalizmini en başarılı sosyalizm olarak ifade etmektedir.

Ayrıca bu yıllar Türk solunun en hareketli olduğu yıllardır. Ülkemizde 1968 yılında cereyan eden olaylar neticesinde ortaya çıkan kutuplaşma ve sağ-sol kavgalarının temelinde ekonomik meselelerin ağırlığı düşünüldüğünde Topçu'nun iktisadi yaklaşım olarak, milliyetçi ve ruhçu Anadolu İslam sosyalizmi vurgusu daha iyi anlaşılacaktır.

Topçu'nun milletimizin içinde bulunduğu durumu teşhisi bakımından şu ifadeleri önemlidir, "İktisadi zorbalıklar, bugün servet ve sermayeyi her şekilde insanlığa meşru göstermek için cemiyeti teşkilatlandırmıştır. İktisadın bir din ve ahlak hayatına bağlanması, ancak insanlığı esirlikten kurtarabilir" (Topçu, 2012:27). Topçu'ya göre küçük sanayi içinde, iktisadın aynı zamanda dini bir teşkilata bağlanması insani ve ahlaki medeniyetler kuruyordu. Bugün iş ahlakından

ve İslam dininden ayrılmış olan bir iktisadi hayat, medeniyetimizin temellerini teşkil ediyor.

Topçu, kapitalizm ve komünizmi eleştirirken; “Biz bu iki barbar istilâsını karşılamaya muktedir yeni bir cephe açmaya mecburuz. Elbette ona komünist de, kapitalist de saldıracaktır. Her şeyden önce bu topraklarda büyük devlet olarak yaşayabiliriz” (Topçu, 2012: 27) diyerek tehlikenin büyüklüğüne işaret eder. Topçu'ya göre, Müslüman Türk'ün devlet anlayışı, Müslüman Anadolu'nun sosyalizmidir. Bu kelimedен gocunan Türk çocuklarının bu hali, saflıkla bilgisizlikten başka bir şey değildir.

Müslüman Anadolu sosyalizmine açıklık getirirken; “İslâm'ın ruh ve ahlâkına sahip olacak Anadolu'nun insanını ve bütün hayat kuvvetlerini, ferdi menfaatlerle ihtirasların sınırları dışına çıkarıp bir ilâhi bölgede, tam iktidarı ile sağlam iradenin disiplini altına, millet selâmeti yolunda toplulukla seferber etmek demektir. Komünizmi bertaraf edecek ve siyonizmi toprağa gömecek tek kuvvet budur; öbür adı milliyetçiliktir” (Topçu, 2012: 27) ifadeleri, Topçu'nun sosyalizm anlayışının çerçevesini oluşturmaktadır.

“Her büyük ve sevimli ideale olduğu gibi, eşitliğe ulaşmak için de iktidarsızlığımızı kabul ederek kılıca başvuracak yerde, usanıp ye'se kapılmak bilmeyen bir emek harcamaktan çekinmemek lâzımdır. Bu çalışmanın bir cephesi ruhî ve ahlâki, diğer cephesi ise içtimai ve hukukidir. Ruh ve ahlâk cephesi, bizim teklif ettiğimiz nizâmın ruhçu (spritualiste) kaynağından doğmaktadır. Hıristiyanlık ve ondan daha çok İslâm dini, ortaya koydukları ahlâkî esaslarla eşitliği bize telkin etmekte ve onu yıkıcı halleri, pek çok yerde mü'minlere karşı cephe almakla itham etmektedirler. Filhakika, her şeyden Önce, insan olarak; sonra bir ümmet ve hukukî bir cemaat olarak hayranlığımızı çeken İslâm sosyalizmi, yalnız Kur'an'daki esasları toplandığı takdirde bile, alelade bir bağlılık ve hattâ merhamet ahlâkının ötesine geçebilen bütün bir felsefî doktrin teşkil eder mâhiyettedir” (Topçu, 2012:35) diyerek İslam sosyalizminin taşlarını dizmektedir. Bu satırlar eşitlik ve adalet temelinden başlayarak Topçu'nun ruhçu ve milliyetçi İslam sosyalizmini tarif etmektedir.

Şu halde taşları İslam'ın hassasiyetlerine göre dizilen bu yolun en önemli rüknü eşitlik prensibidir. Eşitliği sağlamanın en emin yolu ise İslam'ın sosyal adalet ilkelerinin harfiyyen tatbikinden geçmektedir. “Vücudumuzu, ruhumuzla birlikte kurtarmalıyız. Mukaddes toprağa kazma vurmaktan usanmayan kolları kalbe bağlayan kuvvet, tarihe, mukaddesata ve hürriyetimizi boğmayan mâkul ve mutedil bir eşitliğe dayanacak hak sistemidir. Yarınki Anadolu, İslâm esaslarına dayanan sosyalist bir ahlâk nizamının örneğini verecektir” (Topçu, 2012:119) diyen Topçu, eşitlik için en emin adresi göstermektedir.

Topçu, mutlak değil de ideal eşitliğe nasıl kavuşacağımızı; “Sosyalist ve devletçi iktisat, cemaat ruhunun selâmeti için, ferdî hırslardan fedakârlık isteyecektir. İktisadî çalışmaları yine sırf iktisadî gayelere bağlamaktan kurtararak, iktisadî çalışmaları aynı zamanda ruhî ve ahlâkî gayelere bağlayacak olan odur. Ruhu maddeye esir olmaktan, ahlâkî iktisada tâbi durumdan kurtarmak emelimizdir. Bizce mukaddes dava, büyük pazara yol veren her mahalleden bir milyoner çıkarmak değil, millet selâmetine açılan her kapıdan ancak emeğiyle övünen namuslu adamlar çıkarmaktır” (Topçu, 2012:211). ifadeleriyle açıklamaktadır.

Toplumun ideal eşitliğe yavaş yavaş ilerlemesinde İslam'ın sosyal adalet anlayışının ve özellikle de zekat müessesesinin önemine vurgu yapan Topçu; “hizmet ahlakını İslam'da sembolleştiren müessese zekattır” (Topçu, 2011:101) diyerek, bu ibadetin sosyal dengeyi sağlama adına önemine işaret etmiştir.

Topçu'nun sosyalizm anlayışında altını çizdiği önemli diğer bir nokta sosyalizmin “ ruhçu” olması yönüdür. İktisadi sistemimiz, halkın bütün içtimai ihtiyaçlarını karşılayan ve her ferdi iş ahlakıyla seferber eden asrın geçer deyimiyle ruhçu sosyalist sistemdir” (Topçu, 2012:161-310) diyerek birkaç yerde “ruhçu sosyalizm” tamlamasını kullanır.

Topçu'nun “Sosyalizmin milliyetçi ve ruhçu şeklinin en iyi çare olduğuna inanıyoruz” (Topçu, 2012:181) ifadesi ise onun sosyalizminin ikinci önemli ayağına işaret eder. “Milliyetçi sosyalizm” onun sosyalizmini ayakta tutmaya yarayan ikinci ayaktır denilebilir. Bu açıdan bakıldığında milliyetçi veya ruhçu yönü eksik olan

sosyalist uygulamalar, total bir sosyalizme, oradan da komünizme kapı aralamak demektir.

Uygulama planında Topçu'nun öne çıkarttığı sosyalist yöntem kooperatifçiliktir. "Anadolu'nun iş hayatını idare edecek iktisadî sistem ne olmalıdır? Yarınki Türkiye'nin kalkınmasını, ahlâk nizâmı içinde sağlayacak sistem, kooperatifçiliğe dayanan devlet sosyalizmidir" (Topçu, 2012:115) ifadeleri ile kooperatifçiliğin altını çizirken bir yandan da devletçilik anlayışını öne çıkarmaktadır.

"Şayet; otoriteli ve merkezîyetçi, yani sıkı devlet kontrolü altında iş gören bir sosyalizmi kendi bünyemize uygun şekilde benimsemekte çok gecikirsek, tarihî maddeciliğin kaba iştihihalarına sunulmuş lokma olma tehlikesini bertaraf edici başka bir kuvvetimiz bulunmayacaktır... Diğer taraftan, komünizmin zehirli tırnaklarından korunmak için, benimsediği sosyalist sistem, kendisinin bütün gelenekleriyle millî hususiyetlerini bünyesinde birleştirmiş bulunan ruhçu ve milliyetçi sosyalizm olacaktır" (Topçu, 2012:119) ifadeleri Topçu'nun devletçilik ve otorite anlayışına ışık tutmaktadır.

Topçu devletin iktisat projesini dikkat ve disiplinle uygulayarak Anadolu köylüsünün toprakla beraber fabrikanın da sahibi olabileceğini, milletin komünizm belasından ancak bu şekilde kurtulabileceğini ifade ederken, devlet eli değmeden sosyalist kalkınmanın imkânsız olduğunu savunur (Topçu, 2012:119).

Topçu'nun sosyalizmde otorite vurgusu önemli bir yer tutar. "Ruhçu bir sosyalist düzenine muhtaç oluşumuzun sebepleri, sefalet, işsizlik, haksızlık ve bunların hepsinin önünde bizi eğilmeye mahkûm eden kudretsizliktir; herhangi bir yönde kurtuluşa götürebilecek otoritenin yokluğudur" (Topçu, 2012:176) ifadeleri ile otoritenin önemini altını çizer

Çocukluğu Osmanlı'nın son dönemine rastlayan Topçu, yıkılmakta olan devletin otoriter yapısını az da olsa müşahade etmiştir. Ardından gelen Avrupa tahsil hayatı onun otoriterlik anlayışını perçinlemiştir. Özellikle Alman devletçiliğini ve sosyalizmini, devlet ve iktisat anlayışı olarak öne çıkarırken hep otoritenin altını

çizmiştir. Avrupa dönüşünde yeni Türkiye'nin yönetim anlayışını birçok yönden eleştirirken devletçi ve otoriter iktisadi yapıyı kısmen onayladığı görülür.

Topçu, ülkemizde sosyalizme karşı tepki oluşturan sebepleri üç maddede ele alır. Birincisi; Sosyalizmi halkta hatta okumuş kesimde komünizm ve anarşizme benzeterek bir bela ve musibet olarak tanıtan merci, para ve onun sayesinde yapılan bütün neşriyat imkânlarının idare ettiği kara propagandalardır (Topçu, 2012:190).

İkincisi; ülkemizde İslam'ı yaşam biçimi olarak benimsemiş kesimlerin, İslâm'ı sürekli yüzeysel ve ters tarafından anlamış olması sosyalizme karşı koyma sebeplerindendir (Topçu, 2012:192).

Üçüncü olarak, Sosyalizme karşı koyan ve onun çehresini karartan en azılı kuvvet, dünyamızın üzerine adeta bir karabasan gibi çökmüş olan ve içtimai hayatın her alanında çok derinden etkisi müşahede edilen Yahudi hegemonyasıdır (Topçu, 2012:191).

Yahudileri hem kapitalizmin hem de komünizmin destekçisi olarak gören Topçu, "milletin istiklalinin Yahudi-mason tarafından ayaklar altına alındığı bu korkunç tarihî anda Anadolu İslâm sosyalizminden başka milletini kurtaracak yol yoktur" (Topçu, 2012:174) diyerek hem düşmana hem de çareye dikkat çeker.

Topçu'ya göre gerçekte sosyalizm İslam'ın özünde barınan hak davasıdır. Sosyalizm, çiğnenmesi halinde Allah'ın da affetmeyeceğini bildirdiği kul hakkını savunan bir davadır (Topçu, 2012:180).

Sonuç olarak "bizim sosyalizmimiz İslam'ın ta kendisidir" diyen Topçu'nun ortaya koyduğu sosyalist düşüncelerin, dünyada uygulanan hiçbir sosyalizm anlayışıyla örtüşmediği görülmektedir. Topçu'nun sosyalizmi; milliyetçi ve ruhçu temele dayanan, devlet otoritesinin işin içinde olduğu, fertler arasında ideal eşitliği hedefleyen, ortak mülkiyet değil de, mülkün asıl sahibinin Allah olduğu bilincine ulaşmış bir toplumda yaşanabilecek olan, sosyal devlet anlayışıdır.

Ömer b. Abdülaziz döneminde zekat kabul edecek Müslüman kalmayıp Müellefei Kulûp denilerek gayrimüslimlere zekat dağıtan veya sadaka taşlarına bırakılan paraların günlerce beklediği sosyal devlet, Topçu'nun hülyalarındaki sosyalist devlet olsa gerektir.

4. NURETTİN TOPÇU DÜŞÜNÇESİNDE AHLAK

4.1. Ahlak

Ahlak, kökeni itibarıyla Arapça bir kelime olup, yaratma, yaratılış veya yaratılmış anlamlarına gelen “halk” kelimesiyle aynı kökten türetilmiş, “hulk” veya “huluk” kelimelerinin çoğul şeklidir. Ancak Türkçe’de tekil olarak kullanılır (Mutçalı,2001:299).

Kelime olarak daha çok, huy, karakter, seciye, fıtrat ve tabiat anlamlarında kullanılan ahlak, terim anlamında ise; insanların benimsediği, birbirleri ile ilişkilerini düzenleyen içtimai davranış kurallarıdır. İnsanlara nefislerini dizginlemeyi öğreten bir ilim olarak da tanımlanabilir. (Develioğlu, 2003:17)

Düşünce ve inanç farklarına bağlı olarak ahlakın, birbirinden çok farklı şekilde tarifleri yapılmıştır. Mesela Gazzali (1058-1111) ahlakı tarif ederken; “insan nefsinde yerleşen öyle bir melekedir ki, fiiller, hiçbir fikrî zorlama olmaksızın düşünüp taşınmadan bu meleke sayesinde kolaylıkla ve rahatlıkla ortaya çıkar” (Gazali, İhya:3c,52) ifadeleriyle ahlakı tarif etmiştir. Kindi’ye göre ise ahlak; insanın gücü ölçüsünde Allah’ın fiillerine benzemesidir. (Kaya, 2010:53)

Topçu ise ahlakı; “insan hareketlerinin metafiziği” (Topçu, 2012b:56) olarak tarif eder. Bu tarif şüphesiz ki Topçu’nun bütün felsefi düşüncelerini etkileyen, Hareket felsefesinin düşünce formlarına uygun bir şekilde yapılmıştır. Topçu’ya göre temel disiplinleri ister dine, isterse din dışı görüşlere dayansa da her ahlak, bir değerler sistemine bağlanmakla metafizik boyut kazanır. Buradan hareketle hiçbir ahlak sistemi ne tamamen bilginin, ne de tamamen deneyin eseri olabilir (Topçu, 2012b:49).

Başka bir ifadeyle Topçu’da ahlak; dînî kemale erme, hayvani veya cismani hayattan, insani veya ruhî hayata yükselmedir. Ahlakın bütün disiplinleri dini kurallara dayanır. Topçu’ya göre vahyin çizdiği istikamete zıt prensipler ahlaki olamaz. Buradan hareketle ahlak, din ile birlikte ortaya çıkmış olup, insanoğlunun

ahlak serüveni, ilk din, ilk peygamber ve dolayısıyla ilk insana kadar uzanır (Topçu, 2011:53-54).

4.2. Ahlak Felsefesi

Topçu ahlak felsefesini tarif ederken, “sistemik ahlak araştırmalarını yapmak” (Topçu, 2005:66) ifadelerini kullanır. Dolayısıyla her türlü ahlaki davranış analizi ahlak felsefesinin alnına girer. Başka bir ifadeyle ahlak felsefesi; “insanın kişisel ve toplumsal yaşamındaki ahlaksal davranışları ile ilgili sorunları ele alıp inceleyen felsefe dalı” (Akarsu,2002:74) şeklinde tarif edilmiştir.

Aristoteles, (384-322) ahlak felsefesinin ilk defa Sokrates (469-399) tarafından yapıldığını savunur. Ona göre Yunan aydınlanması ahlaki meselelerin ilk defa konuşulmaya başladığı dönemdir. Ancak, Sokrates öncesi insanlığın tamamen ahlaktan soyutlanması akla yakın gelmemektedir. Bizzat Yunan felsefesinin, Sokrates öncesi, Homeros ve Hesiodos'ta ahlak tartışmalarına rastlanması, Aristoteles'in bu tezini zayıflatmaktadır. Bununla birlikte ahlak felsefesinin sistemleşmesi, Yunan felsefesi sayesinde olmuştur denilebilir (Akarsu,1982:23).

Yunan ahlak felsefesinin en temel ilkesi sayılan mutluluk (eudomonía) ilk defa Demokritos (460-370) felsefesinde yer almıştır. Yunan ahlak felsefesi tarihi genel olarak eudomonist çizgide gelişmiştir. Aristoppos'ta (435-355) hazcılık (hedonizm) olarak format değiştiren eudomonizm, Epiküros'ta (341-270) biraz daha farklı çizgide devam etmiştir. Aristoppos mutlak hazzı hedeflerken, Epiküros acıdan kurtulmayı ön plana çıkartmıştır (Weber,1993:46).

Yeniçağ ahlak filozoflarınca bireyci özelliği geri plana itilen mutluluk ahlakı, Jeremy Bentham (1744-1832) ve J.Stuart Mill'de toplumsal özellik kazanmıştır. Bu dönemde ferdi değil de toplumu mutlu eden şeyler daha çok ön plana çıkmış ve ahlaki değer kazanmıştır (Cevizci, 2011:884-894).

Yeniçağ filozoflarından Kant (1724-1804) ise, ahlakı vazife bilinci çerçevesinde ele almıştır. Ödev ahlakı şeklinde de ifade edilen bu ahlak anlayışı,

mutluluğu değil, iyiyi istemeyi hedefleyerek yola çıkmıştır. Çünkü mutluluk algısı kişiden kişiye değişen bir durumdur. Bu yüzden Kant, nasıl mutlu olabiliriz sorusu yerine, ne yapmalıyız sorusunun cevabını aramıştır (Cevizci, 2011:732-733). Buraya kadar olan bölümde, ahlak felsefesinin gelişim seyrini ortaya konularak, Topçu'nun ahlakla ilgili görüşlerinin daha iyi anlaşılmasına zemin hazırlanmıştır.

4.3. Nurettin Topçu'ya Göre Ahlak

Ahlakın ne kadar kalıtsal ya da ne kadar öğrenilebilir olduğu, veya değişip değişmeyeceği, ahlak filozoflarınca ve eğitimcilerce çokça tartışılmış bir meseledir. Topçu bu konuda hem kalıtsal faktörlerin etkisinin hem de öğrenmenin etkisinin varlığının inkar edilemeyeceğini belirtir. Öğrenme veya taklit yoluyla ortaya çıkan gayri ahlaki davranışların, terbiye eğitimiyle izale edilebileceğini, ancak genetik kodlara işlenmiş ahlak mirasının öğrenmeyle tamamen yok edilemeyeceğini ifade eder (Topçu, 2003:118).

Topçu'ya göre ahlakta en temel problem, iyi veya kötünün, kim tarafından nasıl tayin edileceği meselesidir. Hangi davranış iyidir, hangisi kötüdür, bunu ayırt edecek yegâne hakem dindir. İlahi emirler ve yasaklar, ahlaki davranışın çerçevesini belirlerler. Bu ifadelerinden hareketle Topçu'nun, dinin temel disiplinlerine dayalı bir ahlak anlayışına sahip olduğu söylenebilir (Topçu, 2012e:61).

4.4. Ahlakın Bölümleri

Diğer ahlak filozofları gibi Topçu da ahlakı iki bölüme ayırarak değerlendirmeye tabi tutmuştur.

1- Nazari Ahlak (Teorik Ahlak): Topçu'ya göre, insan hareket kaidelerinin kendisinden çıkarıldığı ahlak kurallarını araştıran ve tartışan ahlak birimi nazari ahlaktır. İyi ve kötünün kaynağı ve mahiyeti, vicdan, nefis ve sorumluluk gibi konuları tartışan birim nazari ahlaktır (Topçu, 2005:70).

2- Amelî Ahlak (Pratik Ahlak): Topçu, pratik ahlakı, "teorik ahlakın bize tanıttığı ahlak prensibinden çıkarılacak kuralları önce kendi şahsi hayatımızda,

sonra da aile içinde ve bulunduğumuz cemiyette, vatan ve insanlık hakkında ne suretle kullanmamız lazım geldiğini öğretir” şeklinde tarif eder. Buradan anlaşıldığı üzere pratik ahlak, teorik ahlakın tecrübe edilmiş halidir (Topçu, 2005:70).

Nurettin Topçu, ahlak felsefesinin tarihî gelişimi içerisinde ortaya çıkan ahlak anlayışlarını dört başlık altında toplar. Bunlar; akılcı, deneyci, duygucu ve Dînî ahlak anlayışlarıdır. Dini ahlak anlayışı Topçu'nun savunduğu ahlak anlayışı olduğu için İsyân Ahlakı çerçevesinde işlenecektir.

4.4.1. Akılcı Ahlak Anlayışı

İlk olarak akılcı ahlak anlayışlarını ele alan Topçu; Sokrates'in, “Kötülük bir bilgisizliktir, hiç kimse bilerek kötülük etmez” (Cevizci, 2011:78) görüşünün, Eflatun, Aristoteles, skolastik filozoflar ve Ansiklopedist Aydınlanma düşünürleri tarafından da benimsendiğini ifade eder. Onlara göre, insanı ahlaklı kılmak için öğretmek yeterlidir. Oysa bilgi bir hareketten arta kalan şeydir. Gerçekte harekete geçmek için şahsi bir tecrübe gereklidir ve ahlakta önemli olan da yalnızca bu tecrübedir (Topçu, 2013:32).

Ahlakî davranışta bilgi faktörünü tamamen reddetmeyen Topçu, bununla birlikte tecrübe faktörünü ön plana çıkartmaktadır. İstirabı tatmayan acının ne olduğunu bilmez, merhamet duygusu sadece bilmekle gelişmez, bu duygu kullanıldıkça gelişir. Akıl tek başına bizi erdemli davranmaya zorlayamaz. Bilgi, ahlaki davranışın sebebi değil bir bakıma sonucudur. İnsan nasıl ki fizik anlamda kendini belirli vücut hareketlerini yaparak zinde tutuyorsa, metafizik anlamda zinde kalmakta, belirli duygu ve düşüncelerin sürekli tecrübe edilmesine bağlıdır. (Topçu, 2013:33).

4.4.2 Deneyci (emprist) Ahlak Anlayışı

Topçu'ya göre deneyiciler ahlaki hakikatlerin olgu hakikatleri değil, değer hakikatleri olduğunu unuttular. Onlar hareketten doğan iradeyi incelemek yerine haz ve mutluluk, sosyal veya ferdi menfaat vs. gibi hareketin ortaya çıkardığı bazı neticeleri incelemekle yetindiler. Mutluluk ahlakı taraftarlarının öne sürdükleri gibi

insanın zevki aradığı ve acıdan kaçtığı doğru değildir. Hareket bir zarurettir ve yaşamın vazgeçilmez bir sonucudur; insan zevk kadar hatta ondan daha fazla acıyı da tereddütsüz kabul etmektedir (Topçu, 2013:33).

Topçu buradan hareketle deneycilerin hem bencil hem de özgeci ahlak anlayışlarının eleştirisini, zevkçilik ilkesi aslında hayatın kanununa karşıdır prensibine dayandırır. Çünkü tatmin edilen her zevk devamını ve fazlasını ister, bu da insanda sonu olmayan acılar doğurur. Yunanlı hedonist Aristoppos'un öne sürdüğü egoist ahlakın, insanı hayvandan daha aşağıya düşürdüğünü savunur (Kök,2006:129).

Topçu, özgeci A. Comte'un bütün insanların birbirlerini sevmeleri ve karşılıklı iyilik yapmaları ilkesine dayanan ve sonrasında Durkheim'in dayanışma ahlakına da temel olan ve mutlak itaat isteyen ahlak görüşünü, uysallık ve körü körüne itaat yönünden ve özünde ahlaklı olmayan kişinin dayanışma sayesinde ahlaklı olamayacağı yönünden eleştirir (Kök,2006:129).

Topçu, sosyal dayanışma doktrinlerinin mutluluk veya faydaya yönelik dayanışmayı tavsiye etmekle birlikte dayanışma ahlaklarının ahlak tesis etmediğini ama onu varsaydıklarını, iyilik kadar kötülük için de dayanışma yapılabileceğinin altını çizer (Topçu, 2013:34).

Topçu'ya göre Emile Durkheim, tecrübi ilkeyle akılcı ilkeyi, iyilikle vazifeyi bağdaştırmaya çalışan bir çeşit dayanışmayı savunmaktadır. Bu yaklaşımdan ikilik ortaya çıkacaktır. Bu iki ilkeden hangisinin diğerine üstün geleceği ve onu arkasından sürükleyeceği bilinemez. Eğer iyilik tercih edilirse faydacılığın yanlına düşülür (Topçu, 2013:34).

“Namuslu adam” ahlakı olarak bilinen Fredrich. Rauch'un(1806-1860) kurduğu ahlak sistemini eleştirirken Topçu Rauch'un; “Namuslu adama göre vazifesini yapmak için gözlerini kapamak yeterli olacaktır” (Topçu, 2013:35) ifadesini öne çıkararak, inkar edilemez bir gerçeklik olan ahlaki çevrenin veya toplumda ferdi iradesi daha güçlü olan başkaları tarafından istismar edilebilecek

ferdin namuslu adam ahlakını, insanı uysallığa kör bir itaate sürükleyebileceği yönünden eleştirir (Topçu, 2013:35).

4.4.3. Duygucu Ahlak Anlayışları

Duygucu ahlak anlayışlarına göre ideal ahlaka akılla ulaşılamaz. Ayrıca hayatın gayesi ondan zevk almak değildir. Ahlakta duyguyu esas alan ahlakçıları bu iki yaklaşım çerçevesinde değerlendiren Topçu, İsyah Ahlakı adlı eserinde J.J Rousseau'nun(1712-1778) "kalp ahlakı", A. Schopenhauer'in(1788-1860) "merhamet ahlakı" bir de isyan içeriği bakımından F. Nietzsche'nin(1844-1900) biyolojik ahlakını bu kategoride değerlendirmiştir.

Buraya kadar değerlendirilen ahlak felsefesi yaklaşımları içerisinde, İslam ahlakının daha çok mutluluk ahlaklarıyla paralellik arzettiği görülmektedir. Çünkü ilahi kurallara uymanın neticesi olarak ahiret saadeti vadedilmektedir ve İslam ahlakı bu mutluluğu bütün insanlara ulaştırmayı gaye edinir (Bakara,62-Maide,69).

4.5. Ahlak İlim Felsefe Ve Din İlişkisi

Topçu ilimi tarif ederken; "hiçbir menfaat gözetmeyen ve hiçbir tatmin ile nihayetlenmeyen, zekayı sonsuzluğa doğru götüren tanıma aşkıdır" ifadelerini kullanır. Burada hedeflenen şey, dünyalık hiçbir gaye gözetmeksizin, yaratıcıyı tanıma adına her türlü gayreti sergilemektir. Bu tanıma çabasının adı ilimdir (Topçu, 2012b:24).

Düşünce tarihi boyunca tartışılmış olan, ahlakın ilim olup olmadığı sorusuna Topçu'nun cevabı; ahlak bir ilimdir şeklinde olmuştur. Topçu'ya göre ilimden söz edebilmek için bir konusunun ve metodolojisinin olması gerekir. Ahlakçıların, insanın iradeli hareketlerini farklı şekillerde değerlendirmeleri ahlakın bir ilim olduğunu gösterir. Ancak ahlak, deneye dayalı bir ilim değil, kurama dayalı bir ilimdir (Topçu, 2005:65); 2012e:12).

Bilimin ruhunun metafiziğe dayandığını, "ilimleri metafiziğe karşı koyanlar, ilmin kaynağının da metafizik olduğunu unutuplar. Metafiziğin varlığından

kaynağını alan ilim, metafiziğin ardından gider. Metafizik ilimleri peşine takar ve kendi açıldığı istikametlere sürükler” (Topçu, 2012b:52-56) ifadeleriyle ortaya koyan Topçu, bilimi ahlak ve metafizikten ayırmanın, ahlaki ve bilimsel yozlaşmaya sebep olacağını altını çizer.

Ahlak ilmi ile diğer ilimleri aralarındaki dört fark üzerinden değerlendiren Topçu; ahlak ilminin ideali araştırarak, realiteyi araştıran ilimlerden gayesi itibarıyla ayrıldığını, diğer ilimler illiyet prensibi üzerinden hareket ettikleri halde, ahlak ilminin buna bağlı olmadan kanunlar koyduğunu, ilimlerin aklın prensiplerine bağlı bir takım zorunluluklarının olduğunu, ahlak ilkelerinin ise zorunluluk taşımadığını, ilimlerin olayların sebeplerini ortaya çıkartmalarına karşılık, ahlakın konu edindiği olayı değerlendirmeye çalıştığını ifade eder (Topçu, 2012e:12-13).

Topçu, ahlakın kaynağını aramak ve mahiyetini ortaya çıkartmak amacıyla ahlakla felsefe arasında ilişki kurar. Ahlak felsefenin bölümlerinden biridir. Gerek felsefe gerekse ahlak, deneyle hareket etmezler. Her ikisinin ortaya koyduğu meselelerin üzerinde son sözün söylenmemiş olması, kullandıkları yöntemler bakımından birbiriyle benzeştiklerini ifade etmektedir. (Topçu, 2005:66)

İnsanlık tarihinin en eski problemlerinden birisi olan ahlak, hem dinin, hem felsefenin, hem de ilmin konuları arasında yer almıştır. Ahlak din ilişkisinin tarihi gelişim sürecine bakıldığında iki şekilde ele alındığı görülür. Bunlara göre, kaynaklık etme anlamında, din ahlaktan doğmuştur, ya da ahlak dinden doğmuştur görüşleri tartışılmalıdır. Topçu, ahlakın dinle birlikte ortaya çıktığı anlayışını benimser. (Topçu, 2010a:81) (Topçu, 2011a:53-54)

Nurettin Topçu'nun özellikle ahlak konusundaki özgün düşünceleri daha çok onun “İsyah ahlakı” teorisinde görülür. Topçu irade ve sorumluluk kavramları üzerine bina ettiği ahlak anlayışını İsyah Ahlakı eseri çerçevesinde daha yakından görmeye çalışacağız.

4.6. İsyân Ahlakı

Buraya kadar Topçu'nun ahlakla ilgili teferruat sayılabilecek görüşleri bütün eserleri çerçevesinde incelenmiş olup Topçu'nun ahlak anlayışının genel çerçevesine girilmemiştir. Topçu'nun ahlakının özünü anlayabilmek için İsyân Ahlakı adlı eserini iyi tahlil etmek gerekir. Ayrıca yine onun isyân ahlakını anlamak için diğer eserlerine de bakmak gerektiği muhakkaktır.

Nurettin Topçu'nun ahlak felsefesinin temelleri, Sorbonne üniversitesinde yaptığı doktora tezi olan "conformisme et révolte" (uysallık ve isyân) veya diğer adıyla İsyân Ahlakı adlı doktora tezindeki düşüncelerine dayanır. İsyân ahlakı adlı eserinde Topçu'nun konuyu ele alış tarzı, sonraki dönem ahlak felsefesi anlayışının çerçevesini çizmiştir. Dolayısıyla Topçu'nun ahlak felsefesini iyi anlayabilmek için İsyân Ahlakı kitabında temelleri atılan düşünce sistematığının ilerleyişinin basamak basamak takip edilerek ortaya konulması, sonrasında diğer eserlerindeki ahlakla ilgili materyallerin bu temel üzerine oturtulması Topçu'daki ahlaki düşüncenin daha iyi anlaşılmasını sağlayacaktır.

Nurettin Topçu, felsefi yöntem ve anlayış bakımından 20. yüzyılın önde gelen felsefe ekollerinden Hareket (action) felsefesine bağlanmış bir mütefekkindir. Hareket felsefesi 18. yüzyıldan beri batıda gelişen materyalist - pozitivist felsefe ekollerinin karşısında insanlığın kurtuluşunu ahlaki değerlerin yükselişinde gören spiritüalist bir felsefi ekoldür. Bu felsefenin kurucusu olan Fransız Maurice Blondel (1861-1944), L'action isimli eseriyle, Allah'a doğru ilerlemede insan hareketlerinin aile, toplum, devlet ve insanlık basamaklarından geçerek aşamalı olarak ilerlediğini ince tahlillerle ortaya koymuştur. Blondel akıl ile inancı birbirinden ayırmanın sun'i olduğu, pozitif ilimlerden felsefenin insanın hareketlerine ve dinin deneyi tamamıyla aşan alanlarına kadar, herşeye ancak insan hareketlerinin ortaya koyduğu imanla ulaşmanın mümkün olacağını iddia etti. Bu anlamda din ile felsefeyi birbirine yakınlaştırmaya çalışmıştır (Topçu, 2013:18).

Bu eser altı bölümden oluşmaktadır. Hürriyet Problemi, İnsanın Esirliği, Sorumluluk İdeali, Taklit ve İnanç, Mistik İman ve İmandan İsyana bu eserin ana bölümleridir.

Seçilen bölüm başlıkları aşamalı olarak Nurettin Topçu'yu isyan ahlakına götüren çizgiyi göstermektedir. O halde İsyân ahlakının düşünce dizgisinin aynı çerçeve ve başlıklar halinde takip edilmesi konunun anlaşılması bakımından önem kazanmaktadır. İsyân ahlakının ortaya çıkışı basamaklar halinde incelendiğinde Topçu'nun ilk olarak irade ve hürriyet problemini çözmeye çalıştığı görülmektedir.

4.6.1. Hareket Ahlakı ve Ahlakî İradecilik

Topçu'ya göre irade;" insanın dış dünyadan tesirler aldıktan sonra ona karşı şuurda tepkiler yapması" (Topçu, 2003:45), "dışımızda hareket olmadan önce içimizden gelen bir itilme" (Topçu, 2003:156) ve "düşüncenin ortaya koyduğu bir gayeye doğru gitme hareketi" (Topçu, 2012a:142) gibi farklı şekillerde tarif edilmiştir. Bu tanımlara bakıldığında iradenin seçmek ve yapmak gibi iki özelliğe sahip olduğu görülmektedir. Topçu'nun irade anlayışındaki seçme, sebepsiz bir seçme değildir. Her seçim mutlaka bir sebebe dayanır.

Topçu'ya göre irade insanın bir cevheri olarak kabul edilir. İradenin insanın içinden gelen itici kuvvetlerle, dışından gelen baskılayıcı kuvvetler arasında şuurdu bir denkleştirme görevinin olduğu vurgulanır. Burada iç kuvvetlerden kastedilen nefsin hoşuna giden bütün hazlardır. Dış kuvvetler ise, nefsin arzularına karşı fren vazifesi gören her türlü emir ve yasaklardır (Topçu, 2012a:49).

Topçu'ya göre irade tektir. Ona göre cüz'i irade veya külli irade diye irade diye iradenin ayrılmasına gerek yoktur. İnsanın cevheri kabul edilen irade, mutlak iradeden çıkmış ve yine ona dönen tecelli halidir. Bu dönüşte başlangıç noktası insan, ikinci durağı millet, üçüncü durağı devlet, dördüncü durağı sanat, ve son durağı yine kendisinden çıktığı Allah'tır (Topçu, 2012c:16,33,55,63,67).

4.6.2. İrade- Hareket Münasebeti

Topçu, İradenin eseri olan her hareketin mükemmele, daha mükemmele bir özlem ve iradenin kendini denediği bir egzersiz olduğunu, en küçük gayreti gerektiren bir hareketin bile, vücudun bütün kuvvetleriyle birleştiğini, hareketin saf bir kendiliğinden oluş değil, engellenmiş bir kendiliğinden oluş olduğunu ifade

eder. İnsanın, kendini ancak hareketin içinde tanıyabileceğini ve sonra hareketin ondan bir yaprak gibi kopacağıının, insanın kendini ve eşyayı hareket ederek tanıyabileceğinin altını çizerek (Topçu, 2013:29).

Topçu'ya göre gerçek bilgi, aslında, hareketin meyvesi olan inançtır. Bu inanç insanda daha yüksek bir hareketin doğmasına sebep olur. Her gerçek bilgi, yani her inanç basit bir taklit olmadığından ferdi yeni bir harekete hazır hale getirir. Gitgide genişleyen hareket, evrensel bir nizamı açılır (Topçu, 2013:30).

“Hareketini evrensel ölçüye vurarak ve kendi hareketinde evreni kucaklayarak orada kendi şuurunu araması, işte insanın ahlaki davranışı bu şekilde olmalıdır” diyen Topçu(2013: 31), ahlaki hareketi, evrensel iradeye yeniden kavuşmak üzere bir çeşit değişim (conversion) ile bu esareti aşmak olarak tanımlar. Buradaki değişimden maksat, bütün hareketlerimizin ve bilgilerimizin kendisine bağlı olduğu evrensel iradeyi araştırmaktır.

Topçu'nun isyan ahlakı tezini geliştirirken ele aldığı ilk konu hürriyet konusudur. Spinoza ve Bergson'un hürriyet anlayışlarının özellikle irade ve ruh çerçevesinde eleştirisini yaptıktan sonra kendi hürriyet anlayışını ortaya koyar.

Spinoza'ya göre ruhta asla mutlak veya hür irade yoktur, fakat insan ruhu bir sebep tarafından şunu veya bunu istemeye azmettirilmiştir, bu sebep de bir başka sebep tarafından belirlenmiştir ve bu da bir başka sebep tarafından belirlenmiştir, bu silsile böylece sonsuza kadar gider. Bizi harekete sevk eden yöneliş etkin değil edilgen sebeptir. İradeyi hür sebep olarak değil, ancak zorunlu sebep olarak adlandırmak mümkündür. Sadece Tanrı etkin sebeptir. Tanrı ile alemin birliği olmaksızın ne Tanrıyı alemin yaratıcısı olarak ne de alemin Tanrı'nın eseri olarak anlamak mümkündür. Aynı şekilde Tanrı cevherinden Tanrı'nın varlığını, Tanrı'nın varlığından da O'nun sıfatlarını ve tavırlarının sonsuzluğu fikrini çıkarmamız zorunlu olmaktadır. Tanrı kendi mahiyetinin gereği, alemde Onun etkin sebep olmasının gereği, zorunlu olarak vardır (Topçu, 2013:42).

Yine Spinoza'ya göre Tanrı cevherdir ve mutlak sonsuz varlıktır; çünkü Tanrı cevher olmasaydı kendinden başka bir varlık tarafından tasavvur edilmiş

olacaktı. Dolayısıyla varlığı bir varlığa bağlı olacak ve onunla sınırlandırılmış olacaktı. Bu ise Tanrı'nın tanımına terstir" (Topçu, 2013:43).

Topçu'ya göre Spinoza cevheri şöyle tanımlıyor; "O kendi kendisine var olan ve tasavvur edilen- yani tasavvurun şekillenmesi için başka bir varlığın yardım ve tasavvuruna muhtaç olmayan şeydir" (Topçu, 2013:44). Bu durumda Tanrıya denk tutulan tabiat, yegane sebebini Tanrı'da bulur. İlahi varlığın zorunluluğuna bağlı olarak insanın hareketleri izah edilebilir. Hareketlerimizin mahiyeti Tanrı tarafından belirlenmiştir. Bizim hareketlerimiz yalnızca ilahi hareketten kaynaklanmaktadır (Topçu, 2013:44).

Böylece Spinoza, sisteminde cüzi irade yanlıgısı ortadan kaldırılmış oluyor. "Bizim kayıtsız hürriyete olan inancımız başlıca iki sebebe dayanmaktadır. Şuurunda olduğumuz arzularımızın hem kendilerini meydana getiren hem de onların gerçekleşmesine müsaade eden dış sebepleri bilmektir" (Topçu, 2013:44) ifadeleri Spinoza'nın cüzi irade anlayışını ortaya koyuyor.

Spinoza'nın, kurtuluş meselesine çözüm arayışı, insan ebedi mutluluğa nasıl ulaşır? sorusunu beraberinde getiriyor. Spinoza'ya göre ebedi mutluluk ruh huzurunda mükemmel bir sükunette bulunur. İnsan tabiatı itibarıyla ve dolayısıyla mutsuz bir varlıktır. Tabiatı düzen ve uyum vardır. Ona da hakim olan kanunlar, mükemmel olarak anlaşılabilir niteliktedir. İnsan kendi huzursuzluğunu tabiata hamleder. İnsan tabiatın bir parçası olduğuna göre, tabiattaki gibi insanda da kesin bir determinizm vardır. Kurtuluş ve sükunet bulmak için ruhi olayları da tabiat olaylarıyla aynı çerçevede düşünmek ve kanunlarıyla birlikte orada hükümferma olan kesin determinizmi tanımak kafi gelecektir (Topçu, 2013:48).

Topçu'nun hürriyet meselesini ele alırken irdelediği ikinci konu Bergson'un sezgiciliğidir. Bergson determinizmi Spinoza'nın yaptığı varlığın mutlaklığındaki anlaşılabilirliğine dayandırmıyor aksine, Spinoza'ya sonsuzluk olan tek bir âna dayanmak suretiyle, süre konusunda soyutlama yaptığı itirazında bulunuyor (Topçu, 2013:52).

Bergson, Spinoza'da olduğu gibi metafizik bakış açısında takılıp kalmıyor. Ona göre; insanın hürriyeti meselesinin irdelenmesi bir felsefi sistemin uzantısı değil. Eğer hürriyet psikolojisi olarak araştırmaya yer varsa bu, ruhi olayın tahlili çerçevesinde yapılmaya çalışılmalı. Buradan hareketle Bergson; ruhi hallerin saf bir takım büyüklüklere indirgenemez olduğu noktasından hareket ederek, iç hallerin mekana ait büyüklüklerin ölçülmesi gibi ölçülemeyeceğini ifade ediyor (Topçu, 2013:53).

Bu durumda determinizmin sebeplilik konumunu yardıma çağdırmaktan başka çare yoktur. Determinizm konusu şudur: Aynı sebepler aynı sonuçları doğururlar. Fakat ruhi hayatta aynı sebep birçok defa ortaya çıkmaz. Buna göre hürriyet, “somut benliğin, kendi yaptığı hareketle olan ilişkisidir” apaçık hür olduğumuz için bu ilişkinin tarifi imkansızdır (Topçu, 2013:57). Bu ifadelerden görüldüğü üzere Topçu, metafizik alanda determinizmin farklı anlaşılması gerektiğine dikkat çekmektedir.

4.6.3. Hürriyet Nedir?

Topçu kendi düşüncesinde hürriyetin tanımını yaparken ne Spinoza gibi iradeyi bütünüyle devre dışı bırakır, ne de Bergson gibi onu mutlak bir determinizmin veya sürekli bir kendiliğinden oluşun çerçevesine hapseder. Hürriyet bir olgudur, o, alemdeki yaratıcılık olayında kendini gösterir.

Topçu'ya göre determinizm olmadan hürriyet meselesi ihata edilemez ve bu gerçek anlamda imkansızdır. Hürriyet, dıştaki determinizmin yerine benliğin determinizmini, bir iç determinizmini koymaktan ibarettir ve iç determinizmin gücü, hürriyetimizin de gücünü gösterir (Topçu, 2013:65).

Hiç yoktan yaratılışın, herhangi bir sentezin sonucu olamayacağını vurgulayan Topçu, buradan hareketle her sentezin kendi unsurlarıyla orantılı bir mahiyetinin olmasının zorunluluğunun altını çizer. Ancak harekette bir sentezin ötesinde başka şeyler vardır. Hareket, varlık ile orantılı olamaz. Hareketi gerçekleştirmek için elde ettiğimiz hürriyet, basit bir olayın boyutunu aşar. ” Bu, bizim varlığımıza ilave olunmuş, yüce bir Varlık'tır ki O'nsuz, hareketi gerçek

anlamda tanıyamayacaktık; keza bütün ve hür dileği de elde edemeyecektik” (Topçu, 2013:70) ifadeleri, Blondel’in hareket, insanla Allah’ın bir terkidir ifadesiyle yan yana konulduğunda, hareketlerimizin Allah’a bağlı olarak değerlendirildiği görülmektedir.

Topçu’da “Hareket, bir isyandır. Bu, bizdeki Allah’ın bize karşı isyanıdır. Hiç isyan etmemiş olan, hiç hareket etmemiş demektir. Her hür hareket bir isyandır” ifadeleri Topçu(2013:70)’nun irade ve hürriyet anlayışına daha fazla netlik kazandırmaktadır.

Hürriyet konusunu etraflıca ele alan Topçu(2013:85), mutlak fert hürriyetinin hiçbir hükümet şeklinde hatta demokraside bile korunması mümkün olmadığını ifade eder.

4.6.4. İnsanın Esir Eden Haz, Dayanışma ve Hakimiyet

İsyana giden yolda hürriyetimizi engelleyici veya bizi esir edici faktörlerin başında hazzı gören Topçu, bu konuya da eserinde genişçe yer verir. Bunun yanında dayanışma ve hakimiyet faktörlerini de insanı esir eden unsurlar olarak ele alır. İnsanın esaretine neden olan bu üç durumu şöyle izah eder.

Haz

Topçu’ya göre irade, kendi hürriyetini kazanmadan önce hatta onu kazanmak üzereyken dahi esir bulunmaktadır. Tam olarak kendini istemeden önce esirliği istemektedir. Esirlik ise, iradenin özel bir nesneye bağlanması anlamına gelmektedir. Bu durumda irade haz ile tatmin olacak ve bizzat bu tatminle ademe mahkum olacaktır (Topçu, 2013:71).

Aslında hayat hareketi mümkün kılan maddedir. Haz ise hayatın bir tamiri olarak anlaşılırsa, bu anlamda meşrudur, hatta zaruridir. Ancak, hazzı hareketin gayesi yapmak harekete ilanihaye hür bir gelişim hızı vermek yerine onu daha başladığı noktada durdurmak demektir. Bu, hazzın tetiklediği hareketin bizzat kendi kaynağında yok edilmesi olacaktır. Zevk, hayattan çıkar, hayata yaptığı bu katkıyla varlıkta bir zavallılık, bir güçsüzlük haline gelir; bu insanın zaafıdır. Her

tatminin arkasından bir pişmanlık gelir. Haz, gerçek bir şekilde istenmiş değildir; o daha çok bir istek noksanlığına tekabül eder (Topçu, 2013:73). Haz-esaret ilişkisini bu şekilde açıklayan Topçu, diğer iki konuyu şu şekilde ele alır:

Dayanışma

Dayanışma; insan kendi başına yaşamayacağı için kaçamadığı kaderidir. İki şekilde ortaya çıkar. Birinci safhada insan yaşamak için başkaları ile dayanışmayı hareket gayesine mâtuf kabul eder. Bu pasif boyun eğilen ve razı olunan bir dayanışma şeklidir. İkincisinde ise insan başkaları için yeni güçlerle yeni dayanaklar meydana getirmek suretiyle dayanışmayı yaratır. Bu durumda insan esir doğar ve kendi hareketini yaratmak suretiyle hürriyetini kazanır (Topçu, 2013:76).

Dayanışmanın iki kötü sonucu vardır. O, bir taraftan ferdin hürriyetini istismar eder, diğer taraftan da asalak gibi yaşamaya zemin hazırlar. Dayanışmacı hareket, sadece menfaat dışı iradelere bağlandığı zaman verimlidir (Topçu, 2013:81).

Hakimiyet

Topçu'ya göre hakimiyet dayanışmanın devamıdır ve zorunlu olarak onu ikmal eder. Dayanışmacı hareketin gerçekleşebilmesi için ferdi iradelerin birbirlerine yaklaşması belli bir tarzda birleşmesi fertlerin kendi özlemleriyle ahenk sağlamaları gerekir (Topçu, 2013:84).

4.6.5. Sorumluluk

Topçu'nun ahlak felsefesinin en orijinal yanı sorumluluk kavramını diğer ahlak filozoflarından farklı bir şekilde anlamlandırmasıdır. Ona göre diğer ahlak sistemlerinin hepsi de bu kavramı menfi yönden ele aldılar. Yapılan yanlış bir hareketin sonunda bizi karşılayacak olan sorumluluktan bahsettiler. Halbuki bu manadaki sorumluluk, bir hareketin sebebi değil, sadece bir sakındırma sebebi olarak görülmelidir (Topçu, 2013:22).

Oysa Topçu'ya göre sorumluluk müspettir ve en önemlisi hareketin sonucu değil sebebidir. Bunun bir iç hali ve pasiflik anlamında vicdan azabıyla ilgisi yoktur. Çünkü o da hareketin neticesinde ortaya çıkar. İnsandaki sorumluluk evrensel olmaya can atan düşünceye tabidir. Bu durumda sorumlu olan insan gerçekleştireceği hareketin önünde durup düşünüp harekete geçen insandır. (Topçu, 2013:22) Topçu bu sorumluluk anlayışını daha çok mesuliyet duygusu şeklinde ifade eder.

Topçu'ya göre insanın hareket etme sorumluluğu insan fitratında ve dayanışma anlayışındaki mevcut olan esirlikten ve hakimiyetten doğar. İnsandaki mesuliyet duygusu her hareketten sonra biraz daha büyüyen kendi iradesine bir dönüştür (Topçu, 2013:90).

Sorumluluğun ideal vasfı ahlakçı filozoflar tarafından ayrıntılı bir şekilde irdelenmemiştir. Ahlaki doktrinler insanın ne şekilde olursa olsun hareket etmekte veya etmemekte hür olduğunun altını çizerler. Bu açıdan madem ki insan, hareketinin getirebileceği kötü sonuçları önceden tahmin edebilmektedir, öyleyse cezalandırılmaya müstehaktır (Topçu, 2013:91).

Bu durumda ahlaki denilebilecek bir sorumluluk kendi gerçeğini bizzat bu gerçeği yaşayanın vicdanında bulmalı ve onun hakkında başkaları tarafından verebilecek bir hükmün neticesi olmamalıdır (Topçu, 2013:94).

Topçu'ya göre hareketin sebebi, bizzat hareketin kendisindedir; fakat bu kendiliğinden oluş değildir; aksine bu bizde bir zorunluluktur ve bizden kaynaklanması açısından hareketi zorunlu kılan âmil de hareketin kendisidir. Bu durumda sorumluluk, kendiliğinden oluşa indirgenemeyen sebeplilik bağı sayesinde ancak anlaşılabilir ve gerçek olur. Evrensel nizamı hedefe koymak suretiyle medeniyetlerin olduğu kadar vicdanların da koruyucusu haline gelen bir sorumluluk iradesi ancak bu şekilde anlaşılabilir (Topçu, 2013:102). Buraya kadar ifade edilenlere bakarak Topçu'nun sorumluluk anlayışını, kulluk bilinciyle hareket etme şeklinde nitelendirebiliriz.

4.6.6. Adalet ve Merhamet

Adalet, eşitlik ve karşılıklı olma esasına dayanır. Bu esasta dayanışmadan doğar. Dayanışmayı meydana getiren sözleşmeye göre şartlar, fertlerin tamamı için aynıdır. Bu durumda adalet, sadece sosyal düzeni güvenlik altına alma endişesi taşıyan ve üzerinde mutabakat sağlanmış olan bu sözleşmeye uymayı ifade etmektedir (Topçu, 2013:102).

Kanun adaleti sadece fertler arasında dağıtmaya yarar. Aslında muktedirlerin elinde, güçsüzleri idare etmeyi sağlayan bir araç olarak kanun, adaletsizce bir baskı ve zülüm aracına dönüşebilir. Demek ki sadece adalet olgusunun kendisini değil, aynı zamanda onu kuran hareketi de dikkate almak gerekir. Bu durumda katı ve şeklî bir adaletin ötesinde ve üstünde onu kuran, hatta aşan bir sorumluluk iradesinin hareketi vardır (Topçu, 2013:103).

Topçu, sorumlulukla merhamet arasındaki ilişkiyi değerlendirirken “ biz sorumluluğu; içgüdülerden kaynaklanan, hayata bağlı, bencil veyahut da diğergam bir merhamet olarak, bir duygu hareketi olarak değil, fakat tutku ve hareket haline gelmiş bir merhamet, zeki ve evrensel bir merhamet, evrensel bir şuur haline gelmiş bir merhamet olarak kabul edeceğiz” (Topçu, 2013:104) şeklinde ifade eder.

Bu durumda merhamet; sorumluluğun hazırlayıcı, kısmi, devamlı olmayan ve tam aktif olmayan şeklidir. Devletin gerçek varoluş sebebi yalnızca adaleti temin etmek değildir. Devletin merhameti ve en geniş şekliyle sorumluluk şuuru tesis etmesi gerekir. Devletin bu fonksiyonunu en iyi şekilde uygulayan yönetim biçimi ise mutlakiyet ve oligarşi sistemleridir (Topçu, 2013:104). Merhamet, adalet ve sorumluluk şuuru arasındaki ilişkiyi bu şekilde ifade eden Topçu, devletin bu fonksiyonları yerine getirmesinin önemine vurgu yapar.

4.6.7. Taklit ve İnanç

Topçu'ya göre düşünce insan hareketinin bir uzantısıdır. “O, hareketten, hem de ondan ayrılmaksızın doğmaktadır. Aslında insanın hareketi düşünülmüş

olmadan önce ve ayrıca düşünölmüş olmaksızın zekidir” (Topçu, 2013:105) ifadeleriyle düşünce ve hareket arasındaki bağlantıyı ortaya koyar.

Harekette bir şuurun olması gibi, düşünce de bir hareketi vardır. Bu hareket bir çeşit, objenin, suje tarafından kendisine mal edilmesi ve onun tarafından özömsenmesiyle kesin bir şekilde kavuşacaktır. Bu ise inanç diyebileceğimiz hakiki gerçek bilgidir. İnanç insanlar arasında taklit yoluyla yayılır (Topçu, 2013:106).

Topçu’ya göre düşünce iki şekilde insanı inanca hazırlar. Birinci aşamada düşünce objede zihnin özömsemesini ifade eder. İkinci aşamada ise suje ile objenin birbirinden ayrılmasına tekabül eder (Topçu, 2013:107).

Sezgisel düşünmede izlenim ve duyum faktörleri üzerinde duran Topçu’ya göre izlenim; eşyanın görüntüsünün beynimize yansımadır. Aynı zamanda bilginin en basit unsurudur. Beynimizdeki bu yansıma karşısında zihin, objesinden ayrılarak onu daha net bir şekilde incelemek üzere onun karşısına geçer. Düşüncenin peşi peşine gelen bu iki safhası inanç hareketini hazırlar (Topçu, 2013:107).

Duygulanma halini düşünme faaliyetine geçiş izler. Bu süreci duyum hali şeklinde nitelendiren Topçu, duyumun kendisinin tamamen zihni unsurlara bulaştığını fakat kaynağı bakımından zeka ürünü olmadığını, ruhi hayatta duyum anının telkin anına benzediğini ifade eder (Topçu, 2013:108).

Sanat ve sezgi bağlantısı konusunda ise sanatçının bir bakıma, sıradan hassasiyete sahip insanda yabancı duyumlarla oynadığının, hiçbir menfaat fikrinin, duyumların mutlak saflığı ile bağdaşmadığının; hakiki sanatın kesinlikle menfaat dışı ve sadece sanatın sanat için yapılabileceğinin altını çizer (Topçu, 2013:113).

Sezgi, tabiattaki eşyanın kesreti içerisinde gerçek bir iman haline gelmek üzere inanca ulaşacaktır. Topçu’ya göre, insanda gizli bulunan Allah sesi “aşk ve hayranlıktır” manalarında da kullanılan sezgi, “aklın dıştan tanıyışını, içsel kaynaşma yaparak tanıyanla, tanınanı birleştiren” (Topçu, 2013:114) düşünüş

şekli olarak anlam kazanır. Bu anlamıyla sezgi, aklın delil duyumu, sebep, sonuç, gibi muhakemeleriyle hakikati araması karşısında, sezgi ile ansızın ve yaşanmış bir bilgi ortaya çıkar.

4.6.8. Topçu'ya Göre İnanç Nedir?

Topçu eserinin bu bölümünde Pascal,(1623-1662) Kant,(1724-1804) Fichte(1762-1814) ve Hamilton'un(1805-1865) inançla ilgili düşüncelerine genişçe yer vermiştir. Pascal'a göre üç çeşit inanma yolu vardır: Akıl, alışkanlık ve ilham. Akıl ile ilgili, "insanı büyü yapan düşüncesidir" der. Pascal'da hakikat sadece akıl yoluyla değil, aynı zamanda kalp yoluyla da tanınır. İnanmanın ikinci yolu olan alışkanlık; onun nezdinde ibadettir. İnanmanın üçüncü yolu olan ilham ise, tabiat üstü lütuftur (Topçu, 2013:123-124).

Topçu'ya göre Kant, inancı bilginin üstüne ve ayrı bir alana, ahlaki hakikatler alanına yerleştirir. Kant'ta pratik akıl bir bilgi olarak değil bir vazife ve ödev olarak anlamlandırılmıştır (Topçu, 2013:126).

Topçu'ya göre Fichte'de "İnanç bilginin bütün alanlarına hakimdir. Fakat menşei bakımından o ahlaki hakikatler aleminden doğmaktadır" (Topçu, 2013:127) düşüncesini savunur.

Topçu'ya göre Hamilton'da inanç, "aklın ilk şartı" olmaktadır. "İnanç temeli oluşturduğu bilgiden önce gelen bir kanaattir" (Topçu, 2013:129-130) diyen Hamilton, inancın payını hüküm teorisinde ifade ederken, hükmün öznesi ile yüklemi olan kavramların ayrılmaz bir parçası olarak görüyor.

Bu dört filozofun inanç anlayışlarını ortaya koyduktan sonra Topçu, İnanç meselesini benliğin eşyanın hayatına alelade bir katılması değil, o bizzat eşyaya sahip olmaktır; eşyanın hayatının benlikte yani insanda olmasıdır şeklinde yorumluyor (Topçu, 2013:131).

Topçu'ya göre inanç bir kaynaşmanın zıddıdır. İnsanların inançlarının olması için sezgilerinin, yani artırılmış duyularının olması gerekir. İnanç varlıkların

benlikteki özümsemesi varlıklara benlik tarafından sahip olma, ve “birlikte bile ayrılıktır” şeklinde tarif ettiği inanç, somut ve birleştiricidir (Topçu, 2013:120).

Bir başka ifadeyle Topçu’da inanç varlıkları birbirine bağlayan içsel münasebetlerin keşfedilmesidir; benliğin varlıklarla birleşmesi ve “birlik içinde bile ayrı olması”dır (Topçu, 2013:132). Bu ifadeler Topçu’nun inanç anlayışının özünü yansıtır.

4.6.9. İnancın Taklitle İlişkisi ve İman Çeşitleri

Topçu’ya göre eğer inanç aktarılabılır olmasaydı ve doğduğu fertte ebediyen kapalı kalsaydı ne insan toplumu olurdu ne de medeniyet. Çünkü inancın aktarımında esas olan taklit, ruh dünyasına bir mucize gibi girer; toplumu ve medeniyeti o yaratır aynı zamanda insanın evrensel olmasını, iradesini ruhlarda ebediyete kadar sürdürebilmesini sağlar. İnancın evrensel yaygınlığı ancak taklit yoluyla mümkün hale gelir (Topçu, 2013:135).

4.6.9.1. Mistik İman

Topçu’ya göre iman, her şeyden önce insandaki bir inancın devamı ve uzantısı demektir. İnanç ile iman arasında mahiyet değil sadece derece farkı vardır. Bir inancın iman olabilmesi için, insan ruhunda devamlılık kazanması ve hayatına da hakim olması gerekir (Topçu, 2013:142).

İmanın niçin mistik bir özellik arzettiğini sorgulayan Topçu; imanın hayat bulduğu varlıkta benliğin kendi üzerine dönüşü, benliğin kendini arayışı, ruhi faaliyetin düşünceye ulaşmasından dolayıdır diyerek imanın aslında bir kendi kendini tanımayı gerektirdiğini ifade eder (Topçu, 2013:142).

İkinci olarak da imanın aklın ulaşılmış sınırlarını aşması bundan da öte, bizzat akli bir manevranın eşiğine kadar götürmesi, düşünen aklın ışığını gölgeleyen ve boğan çok büyük bir iç aydınlanma sağlamayı başarmasını öne sürer (Topçu, 2013:143).

Topçu düşüncesinde İslam mistisizmi Kur'an'dan doğmuştur. Kur'an ilahi hikmete ulaşmak için mümine az uyumasını, az yiyip içmesini dua etmesini öğüt vermekte tek kelime ile zühd hayatı yaşamasını emretmektedir (Topçu, 2013:169).

Topçu'ya göre Gandhi(1869-1948) de hür hareketini engelleyen nefesine yine hür hareketin dünyamıza yayılmasını engelleyen güç ve kuvvetlere karşı savaşını yönetmiş olan Hz. Muhammed'in idealine gerçekten yaklaşmaktadır (Topçu, 2013:171).

4.6.9.2. Estetik İman

Topçu'nun estetik iman yaklaşımında ise öncelikle nazara verilmek istenen şey, sanatsal faaliyetlerde üstün bir iman olduğu ve sanatçının çoğunlukla farkına bile varmadan mistik bir yaşantıyı hedeflediğidir. Her sanatsal faaliyet, dünyada bulunan şekillere veya din harici şeylere bir çeşit tapınmadır. Sanatçı bu din harici şeyleri aşarak sözünü ettiğimiz mistik imana ulaşır (Topçu, 2013:147).

Topçu, iradeyi kendi başına noksan, kusurlu ve samimiyetsiz bulur. İrade öncelikle kainatı, veya bir sıçrama ile tabiatı da aşarak kendini tamamlamak ister. Bu durumda irade varlık aleminin her köşesinde kendini tamamlayabilecek olan yegane şeyi arayacaktır. İşte bu durumda mükemmeliyete giden yolda hata ile kendini bir şeye bağlayacak ve kendini tamamlamanın yegane şartı olarak onu görecektir. İşte bu saplantı veya kurtarıcı vehim, insanın iradi olarak başkasına sığınmasıdır ve Topçu'ya göre bu aşktır (Topçu, 2013:149).

Topçu, Mikelanj'ın(1475-1564) estetik imanını tarif ederken kendisini "Karanlıkların çocuğu" şeklinde tarif ettiğini, üzerine ölümün kazanmadığı hiçbir düşüncesinin olmadığını ve devamında ise "Her şey gölgenin kucağında huzur bulur. Yalnız başına, geceleyin, beni ıstırap ayakta tutar. Toprağa uzanmış olarak kendimi yer bitiririm." ifadelerini, onda aşk varolan gerçekliğin her zaman gözükken yüzüdür, ölüm ise öteki yüzüdür şeklinde yorumlamaktadır(Topçu, 2013:151).

4.6.9.3. Dini İman

Topçu'ya göre, inançlarımızın, gerçek ve yaşanmış bilgilerimizin uzantısından bir olan iman doğar. Gerçek bilgilerimizin imanın birliğine ulaşma yönelişi, tabii inançlarımızın tabiat üstü alemde tamamlanmasının uyarıcı sebebi iradenin kendi kendine yetmeyip Allah'sız insanın bizzat kendisine karşı gayri samimi olmasıdır. İrade var etmek için kendi içinde kendi vasıtasıyla kendine rağmen isteyen yegane iradeyi araştırma ihtiyacı duyuyor (Topçu, 2013:165). Bu araştırmanın neticesinde dini iman doğuyor.

4.6.9.4. İmandan İsyana

Topçuya göre iradenin olaylar dünyasındaki yetersizliği, onu Mutlak Bir'de imanın araştırılmasına iter. Hareket kendini imanda tamamlamaya çalışır ve bu aslında onun kendini bütünlemeye duyduğu özlemidir. Fakat bu hiçbir zaman gerçekleşmez. “ Allah'ın yeterince bilindiğine hükmedildiği anda o, artık hiç bilinemez olur” (Topçu, 2013:174).

İrade, Allah'ı murâd etmeden önce ve henüz O'nu arzu etmeksizin her şeyi tabiatta aramayı dener. Bu da kendi hareketi ve kendi zaafiyetini sonsuz derecede arttırır. O zaman yokluk gözlerinin önünde sonsuz genişlikte yayılır, “hareketin içine konulunca kainat onu dolduramaz; hedefe yaklaşmak, arzudan uzaklaşmaktır ve rastladığı bütün zahiri tatminleri bir hamlede aşan irade, sonra kendisini daha derin bir boşluk karşısında bulur” (Topçu, 2013:174). İrade tabiat üstü varlığa bu iç çatışması içerisinde bağlanır.

Topçu'ya göre “imanda müşahede edilen, benlik ile Allah arasındaki ikilik, iradi hareketin noksanlığından kaynaklanan şuur ile onun kendi kendini tabiat üstü bir alemde tamamlama atılışı arasındaki ikiliktir. Bu atılış hamlesi bizde Allah'ın hareketidir” (Topçu, 2013:175) Bu açıdan Allah bu atılışın içindedir.

Buradan hareketle, Allah'ın noksan hareketlerimizi tamamlayan hareketi bizdeki bu zaafiyetin göstergesi ve teyidi anlamı taşımaktadır. Allah bize samimiyetsizliğimizi ihtar etmektedir. Bu Allah'ın bize karşı isyanıdır. Bu Allah'lı

benliğin Allah'sız benliğe karşı isyanıdır. Şu halde isyan; Allah'ın bizdeki hareketidir. Benliğin bu ikilikte Allah'ın iradesine karşı uysallık göstermesi, aslında en büyük hareketi gösteren bir atılış hamlesidir (Topçu, 2013:175).

Netice olarak benlik, kendi sınırlı ve hür olmayan iradesini isyan hareketiyle aşip Allah'ın hür ve mutlak iradesine bağlanabilirse artık esaretten kurtulmuş demektir. İnsanın isyanı her şeyden önce kendi fitratına, kendi iç kuvvetlerine ve nefsinin arzu ve isteklerine karşı isyandır. Bütün iç kuvvetlerinin zorbalığından kurtulan insan, evrensel bir mesuliyet yüklenir ve insanlar arasındaki pasif dayanışmaya karşı, nefesine ve bencil arzularına karşı isyan eder (Topçu, 2013:175).

Bu isyan aksi istikamete de yöneltilebilir. Bu isyan, Allahsız insana, anarşist Stirner'e, mefluç ferdiyetçi Rousseau'ya, pesimist Schopenhauer'a karşı olacaktır. Böylece hem anarşist ferdiyetçiliğin hem sosyal uysallığın; hem toplumun ve hem de Allah'sız ferdin üstüne yükselebiliriz. Bu amaç için Hallacı Mansur gibi bir İslam mistiğinin isyanına bağlanmalıyız ki bu insan Allah'ın veya insanda Allah'ın isyanıdır (Topçu, 2013:176).

Topçu bu üç filozofun isyanlarını eleştirerek, kendi isyanını ortaya koyar. Topçu'ya göre Stirner, başta ahlak ve din olmak üzere tabiata ve topluma, devlete ve insanlığa isyan eder. Ferdi varlığın bencilliğini hariçten gelerek onu kısıtlamaya çalışan her şeyin karşısına koyar. Bunlar birer hayalettir ve hiçbir sınırlamayı kabul etmeyen yegane benliğin dışında onu frenleyecek olan her şeyi ortadan kaldırmak gerekir (Topçu, 2013:177).

Topçu, Stirner'in bu isyan tutumunu farklı yönlerden eleştiriye tabi tutar. Stirner'in bu isyanı ferdi aşan her hareketi hatta insanın sosyal, ruhi ve şuurlu her hareketini inkardan ibaret bir anarşizmdir. Geriye yalnızca kendini tanıyan kendisinin haricindekilerden hiçbir şey beklemeyerek yalnızca kendini isteyen bütünüyle bencil bir benlik kalmaktadır. Bu benlikteki güç, kendi gelişimini engelleyen bütün hayaletleri yok etmekte ve tek başına kalan benlik, kendi özünde tanrılaşmış olmaktadır (Topçu, 2013:183).

Bütün beşeri kurumlara değil de sadece içtimai hayatın gerektirdiği kurumlara isyan eden Rousseau ise, “Bana bizzat kendim için sevecek birisi lazım” der. İster istemez bu iman iradesi, herkesin aynı derecede belirlenmiş ve güçsüz olduğu tabiat düzeninde bir çıkmaza savrulmaktadır. Son anda Rousseau'nun hayat tecrübesi onu, içerisinde kendisini tabiatı gereği huzursuz, küçülmüş, samimiyetsiz, bizzat kendisinden uzaklaşmış, hasılı tuhaf ve sefil hissettiği insan toplumundan uzaklaştırmıştır (Topçu, 2013:184).

O kendisini öylesine tanıyordu ki, diğer insanlar gibi doğmamış olduğunun da farkında olarak bunu defalarca ifade etti; “Kalbimi duyuyor ve insanları tanıyorum. Gördüğüm insanların hiçbirisi gibi yaratılmamışım, mevcutların hiçbirisi gibi yaratılmadığıma cüret ediyorum. Daha değerli değilsem de en azından farklıyım,” anlayışı onun ferdiyetçiliğini yansıtmaktadır (Topçu, 2013:186).

Rousseau'nun isyanı, bizzat kendisiyle mücadele ihtiyacı duyan ferdiyetçiliği içerisinde neticesiz kalmıştır, bu isyan maksadına ulaşamamıştır. Topçu'ya göre Rousseau hareket adamı olsaydı, isyanın kaynağı tabiat-üstü bir alemin hareketine karşı bir uysallık olacaktı (Topçu, 2013:193).

Schopenhauer'in isyanı ise bizzat varoluşu hedef almaktadır. Ona göre varolmak, kötülüğü istemektir. Bu köklü kötülüğü ortadan kaldırmak için varlığın inkar edilmesi gerekir. Mademki dünya bu kadar kötüdür o halde en iyisi varolmamaktır. Bu varolmama temayülü insanda kendi iradesinin başvuracağı son noktadır (Topçu, 2013:194).

Aslında Schopenhauer'un iradeciliği diğer iki isyan anlayışından, Topçu'nun isyan anlayışına daha yakın olanıdır. Bu anlayış Topçu'nun yokluktan mutlaka geçişini ve isyan düşüncesini tabiat üstü mutlak varlığa dayandırmasını gerçekleştirmektedir.

Topçu'ya göre Schopenhauer iradenin inkarıyla ve merhametle başlattığı isyanı, çile ve riyazetle Nirvana'da sonlandırarak, gerçek ahlaki dünyaya ulaşmanın arayışı içindedir. Ancak, yokluk ile Budizm'deki Nirvana'nın aynı

anlamda kullanılması ve sahibini ümitsizliğe sevkeden isyanın doğrudan hayatın kendisini hedef alması Schopenhauer'un, Topçu tarafından eleştirildiği noktalardır.

Görüldüğü gibi bu isyan anlayışlarından Stirner ferdi müesseseleri, Rousseau sosyal müesseseleri, Schopenhauer ise bizzat varlığın kendisinin inkarını hedef almaktadır. Topçu'ya göre bunlar kurtuluşu yanlış yerlerde aramışlardır. Stirner içgüdülerin sınırsız tatmininde, Rousseau kalbin doğrudan tabiatla hemhal olmasında, Schopenhauer ise kötülüğün kaynağı olan iradenin kendini inkar edip Nirvana'ya sığınmasında kurtuluşu aramışlardır.

Topçu'ya göre asıl kurtuluş akıldan başlayıp, ilimden felsefeye, felsefeden de ilme yükselerek gerçekleştirilebilir. Diğer ifadesiyle kalbin Allah'a açılmasıyla, insandan yola çıkan iradenin, Allah'a ulaşmasıyla insanın saadeti ve kurtuluşuna ulaşılabilir. Ancak insan ulaştığı son noktada kendisine ve haricine karşı isyanını devam ettirirse, peyderpey elde ettiği saadetten mahrumiyet başlar.

Diğer isyanlardan farklı olarak Topçu; mesuliyet duygusuyla harekete geçen iradenin, iman hakikatleriyle takviye edilmesiyle, ilahi varlığa ulaşmayı amaçladığı bir isyan anlayışı geliştirmiştir. Bu yolla insanı anarşist ferdiyetçiliğin, toplumsal uysallığın, toplumun ve Allah'sız varlığın üzerine çıkarmayı amaçlamıştır.

Kategorik olarak bu aşamaya getirilen isyan anlayışını Topçu; "Allah'ın insanda isyanı" şeklinde tarif eder. Bu isyanda anarşizm de vardır, uysallık da vardır. Mesuliyet duygusuyla harekete geçen iradenin her türlü esarete karşı koyuşu isyandaki anarşizmi, her türlü esaretten sıyrılan iradenin ilahi iradeye teslim olması ise isyandaki uysallığı temsil eder (Topçu, 2012c:76).

Topçu'ya göre, kendisi hakkında bilgi insanın kendi hareketindeki zaafiyeti ihtiva ederken, ulûhiyet hakkındaki bilgi ise kendi kaderini yapabilecek yegane güç hakkındaki düşüncedir. Böyle olunca isyan, söz konusu zaafiyetin bu kurtarıcı güce çağrısı olacaktır (Topçu, 2013:201).

Görüldüğü gibi bu isyan anlayışlarından Stirner ferdi müesseseleri, Rousseau sosyal müesseseleri, Schopenhauer ise bizzat varlığın kendisinin

inkarını hedef almaktadır. Topçu'ya göre bunlar kurtuluşu yanlış yerlerde aramışlardır. Stirner içgüdülerin sınırsız tatmininde, Rousseau kalbin doğrudan tabiatla hemhal olmasında, Schopenhauer ise kötülüğün kaynağı olan iradenin kendini inkar edip Nirvana'ya sığınmasında kurtuluşu aramışlardır.

Topçu'ya göre asıl kurtuluş akıldan başlayıp, ilimden felsefeye, felsefeden de ilme yükselerek gerçekleştirilebilir. Diğer ifadesiyle kalbin Allah'a açılmasıyla, insandan yola çıkan iradenin, Allah'a ulaşmasıyla insanın saadeti ve kurtuluşuna ulaşılabilir. Ancak insan ulaştığı son noktada kendisine ve haricine karşı isyanını devam ettirirse, peyderpey elde ettiği saadetten mahrumiyet başlar.

Diğer isyanlardan farklı olarak Topçu; mesuliyet duygusuyla harekete geçen iradenin, iman hakikatleriyle takviye edilmesiyle, ilahi varlığa ulaşmayı amaçladığı bir isyan anlayışı geliştirmiştir. Bu yolla insanı anarşist ferdiyetçiliğin, toplumsal uysallığın, toplumun ve Allah'sız varlığın üzerine çıkarmayı amaçlamıştır.

Kategorik olarak bu aşamaya getirilen isyan anlayışını Topçu; "Allah'ın insanda isyanı" şeklinde tarif eder. Bu isyanda anarşizm de vardır, uysallık da vardır. Mesuliyet duygusuyla harekete geçen iradenin her türlü esarete karşı koyuşu isyandaki anarşizmi, her türlü esaretten sıyrılan iradenin ilahi iradeye teslim olması ise isyandaki uysallığı temsil eder (Topçu, 2013:201).

Bu durumda Topçu'ya göre isyandaki anarşizm, insanda evrensel bir mesuliyet şuuru haline gelen merhamet ile kendi mukadderatına tek başına hakim olan yegane varlıktan medet uman imanın sesinden başka bir şey değildir (Topçu, 2013:203).

Zaafiyetinin şuuruna varan mistiğin iç müdahalesinin gayesi, bu insani yetersizliği ilahi şuur ve hareket mükemmelliğinde yok etmektir; "bu bir ölçüde Tanrılaşmak, bir anlıkta olsa adeta Allah'ın varlığında kaybolmaktır". İşte bu şekilde Hallac, bütün beşeri yetersizliklere karşı isyan etmek suretiyle uluhiyete ererek bu varlıkla birleşmeyi gerçekleştirecek ve "Ben Hakikat'im veya Ene'l Hakk" diyebilecektir. Mistiğin bu hareketi, yegane varlığa doğru bir yükseliştir, "vecd ehlinin isteği Yegane Varlıktır, Büyük Yalnızdır." Mistik, bir defa bile olsun bu

zirveye ulaşıp orada ebediyyen kalamayacaktır. Hayatı boyunca bunu arayacak bu arayışı kendi iradesi haline getirecek, bu mutlak irade içerisinde kaybolacaktır. Belki de Hallac'ın “herkesin selameti için lanetlenmiş olarak ölme yolundaki şaşırtıcı arzusu bu şekilde açıklanabilir (Topçu, 2013:206).

Topçu isyan ahlakının en güzel örneğinin Hallacı Mansur'da olduğunu belirtmekle beraber, Gazâlî, Mehmet Akif, Hüseyin Avni, Sokrates ve Gandhi gibi pek çok aksiyon adamını, ruh ve mana dünyasının kahramanlarını, isyan ahlakına sahip hareket adamları olarak nitelendirmiştir (Topçu, 2011b:109-117).

Topçu bu eserin sonuç kısmında, hürriyetten isyana kadar katettiğimiz yol, bir ilerlemeyi mi gösteriyor yoksa sadece bir terimin yerine başka bir terimin mi konulmasıdır? sorusuna cevap arar. Topçu'ya göre insandaki cüzi irade yanlılığı kadar, insanın hareketlerinde kaçınılmaz olan determinizm yanlılığını da ortadan kaldırmak gerekir. Böyle olunca isyan problemi, ispatlanması söz konusu olacak bir varsayım ve tartışma içerisindeki çatışma olarak değil de isyanın ta içinde keşfedilmiş bir olgu selametini belirleyecek bir seçim olarak ortaya çıkar. İsyana etmeyi istemek veya istememek, harekete geçmeyi istemek veya istememek, bu ikisinden birini seçmek gerekir. En iyisini seçmek için de hep daha fazlasını istemek, elini daha ileriye uzatmak, kalbini genişletmek bir yandan kendini aleme verirken öte yandan kendini alemin merkezi haline getirmek yeterlidir. Hür hareket isyan vasıtasıyla ve isyan içerisinde bu şekilde tanımlanabilir (Topçu, 2013:209).

Topçu'ya göre, tabiat determinizminin ve sosyal uysallığın karşısına dikilen her hareket aslında hakiki bir isyandır. Böylece aranan ve istenen yaratma, kişinin kendi hayat kuralını kendisinin keşfetmesi isyan hareketleri olmaktadır. Böylece insan, çoğu zaman, belli bir ölçüde isyan halindedir. (Topçu, 2013:209-210) Topçu'nun gayreti ise gerçek tavrını, hareketlerinin yöneldiği ideali tanıtmaktan ve bu şekilde ondaki üstün görev şuurunu uyandırmaktan ibarettir.

5. NURETTİN TOPÇU'DA İKTİSAT VE AHLAK MÜNASEBETİ

5.1. İktisat, Ahlak Münasebetinde Dinin Fonksiyonu

Topçu'nun ahlak ve iktisat münasebetine ilişkin aşağıdaki ifadeleri konuyu özetler mahiyettedir. "İktisat endişesinin, ahlâk dâvasını bazen unuttururcasına gölgelediği bedbaht bir devirdeyiz. Bu halin sebebi, sadece hayatın mücadele sahnesinde, makinenin yanında ferdin çok küçülmüş olması değil, aynı zamanda ferdî istek ve iştihaların da pek ziyade artmış bulunmasıdır. Asrımızın insanı, kendi iştihâlarının yorgunudur. İnsanlık, öyle bir istikbalin kucağına doğru ilerliyor ki, tatminlerine gönül kaptırdığı nazlarla iştihâlar, şimdiden onu kahredici bir kuvvet kazanmaktadır" (Topçu, 2012:200).

Nurettin Topçu'nun önce durum tespiti yaparak, ardından bu durumun sebeplerini irdelediği yukarıdaki paragraf, Topçu'nun ahlak ve iktisat düşüncelerinin münasebetinin kurulabilmesi için en etkili materyalleri ihtiva etmektedir. Konunun bundan sonraki ilerleyişine nüve teşkil etmesi bakımından, paragraftaki kurgunun irdelenmesi gerekmektedir.

Öncelikle Topçu'ya göre halkın geçim endişesi, ahlaki davranışın önüne geçmektedir. Günümüzde iktisadi hayatın ahlak karşısında tabiri caizse geçiş üstünlüğü kazanmasının en temel sebebi "makinanın yanında ferdin küçülmesi" ifadesinden hareketle, ulvi değerlerle bezenmiş insan ruhunun, bedeninin altında kalıp ezilmesi şeklinde yorumlanabilir. Çünkü mânâ âleminin kahramanı olan ruh, madde karşısındaki mücadelesini kaybetmiş görünmektedir.

Topçu'ya göre maddeyi idare eden unsur ruhtur; maddî haz, muayyen bir miktarda sığara doğru gittiği, yani tatmin ile yok edildiği halde, ruhî haz tatmin edildikçe artar, nâmütenâhiliğe doğru götürür. Maddi hayatın her yönüyle baskılanması, ruhu güçlendirir ve yüceltir. Maddi hayatın her türü doyurulması da, ruhu törpüleyen ve alçaltan faktörlerin başında gelir (Topçu, 2012:314).

İnsanın ruhunda meydana gelen erozyonun neticesindeki, değerler aşınması, nefsin arzu ve isteklerine karşı o ferdi savunmasız bırakmaktadır.

Bağışıklık sistemi zayıflayan veya çöken bir hasta gibi, nefsinin esiri olan insan, maddenin kulu kölesi olurken, yer yer karşısına çıkan vicdan karşısında, yolunu değiştirmektedir. Gözü doymazcasına, maddeye perestişi aslında onun sonunu hazırlamaktadır.

Topçu bu en esaslı düşmana karşı, Sosyalist ve devletçi iktisat anlayışını çare olarak öne sürmektedir. Topçu'ya göre, sosyal adalet anlayışıyla hareket eden cemaat, ruhunun selâmeti için, ferdî hırslardan fedakârlık isteyecektir. İktisadî çalışmaları yine sırf iktisadî gayelere bağlamaktan kurtararak, iktisadî çalışmaları aynı zamanda ruhî ve ahlâkî gayelere bağlayacak olan da sosyal devlet anlayışıdır. Ruhu maddeye esir olmaktan, ahlâkî iktisada tâbi durumdan kurtarmak amaçlanmalıdır. Bu durumda “mukaddes dava, büyük pazara yol veren her mahalleden bir milyoner çıkarmak değil, millet selâmetine açılan her kapıdan ancak emeğiyle övünen namuslu adamlar çıkarmaktır” (Topçu, 2012:211).

Topçu, “iktisadi zorbalıklar, bugün servet ve sermayeyi her şekilde insanlığa meşru göstermek için cemiyeti teşkilatlandırmıştır. İktisadın bir din ve ahlak hayatına bağlanması, ancak insanlığı esirlikten kurtarabilir” şeklindeki ifadeleriyle bu durumdan çıkış yolunu göstermektedir (Topçu, 2012:27).

Topçu, hareket felsefesinin etkisiyle dillendirdiği hareket ahlakının, ilahi kaynaktan beslenerek toplumu düzenleyici bir mekanizma haline gelmesinin, namusumuzun en şedit düşmanı olan servet ve şöhret gibi şehvetlerimizi aciz bırakacağıının altını çizer. Topçu'ya göre ahlakla iktisat ancak bu şekilde barışık hale getirilebilir (Topçu, 2012:33).

Buraya kadar yapılan tartışmanın ana umdesinin din olduğu göz önüne alınırsa, iktisat düşüncesinin, ahlaki mecrada cereyan etmesinin önündeki en büyük engel, zamana ve şartlara ayak uyduran toplumun, dinle arasına mesafe koymasıdır. Ne yazık ki bu kitle, lehine olduğu durumlarda bu mesafeyi el çabukluğuyla ortadan kaldırmaktadır. Bu tespitlerden sonra iktisat ahlak münasebetinde ayrı bir yeri olan milliyetçilik bahsine geçilmesi uygun olacaktır.

5.2. İktisat Ahlak Münasebetinde Milliyetçilik Vurgusu

Topçu'nun ahlakla iktisat arasında bağ kurduğu en güçlü ikinci unsur milliyettir. Topçu'ya göre, bin yıllık tarihi olan Anadolu milleti, İslam dini ile talihsiz bir toprak iktisadının, her ikisi de Asyalı olan kuvvetlerin eseridir. Bu milletin soyu Asya'dan geldiği gibi ahlakı da, iktisâdı da Asya'nın namuskar eserleridir. Bu milletin, uyanışı ve kendine dönüş hareketi, hasta Avrupa'ninkinden ayrı, kendi ruhuna bağlı yeni bir ahlak, namuslu bir iktisat ve onlarla birlikte ruhu tanıttacak bütün ilimlerin canlandırılması ve mekteplerinde bunların okutulmasıyla başlayacaktır (Topçu, 2012:179).

Topçu milliyet bilincinin İslam'da tartışma konusu edilmesini yersiz bulur. Dinin önüne geçmediği müddetçe milliyetçilik unsurundan müspet manada istifade edilmez. Buradan hareketle Topçu'ya göre İslamcılar, bu memleket evladını yetiştiren emek ve toprağın hakkını inkar etmişlerdir. Coğrafya ile iktisadın millet varlığının iskeleti olduğunu, İslam'ın da ona hayat verici ruh olduğunu, ruhun bedenden, beden de ruhtan ayrılamayacağını düşünememişlerdir (Topçu, 2012:143).

Topçu'ya göre, milliyetçi için, muhafazakar değildir demek, millet hayatında ne ırk ne vatan ne ekonomi beraberliği, ne dil ne de din mukaddesliği tanımamak demektir (Topçu, 2012:182).

Topçu'ya göre milletimizi kurmuş olan soy, iktisat, dil ve tarih birlikleri gibi bütün diğer unsurları kendi etrafında toplayan biri maddi, öbürü ruhi iki ana prensip vardır; bunlardan biri Anadolu vatani, diğeri de İslam dinidir. Bunlar, bu memleket topraklarından fıskıran iktisadi kuvvetle İslam'ın Anadolu da yarattığı ve buradaki insanın benliği ile kaynaşmış olan ahlaki dehanın kaynaklarıdır (Topçu, 2012:155).

Topçu'ya göre bu manevi iktidar, milletin hiç değişmeyip olgunlaşan ve daima kendisi olarak kalan ruhudur, milletteki şahsiyettir. İktisadi yapı ve maddi güç ise daima ilerleyen asrın emrine amade değişip durur.(Topçu, 2012:155).

Topçu, komünizmin ve sebebi hikmetlerinin ortadan kaldırılabilmesi meselesinde yine millet vurgusu yapar; coğrafyaya dayanan milliyet bilinci içinde ve hem bu milletin asırlık mukaddesatına bağlı, hem de asrın ekonomik dertlerine deva olabilen sistematik hayat projelerini millî hayatımıza hâkim kılmak suretiyle, komünizmi bertaraf edebileceğimizi ifade eder (Topçu, 2012:288).

Son olarak Topçu'nun arzuladığı ahlak nizamının iktisadi esaslarının, "milletin inançları ve örfleri, ahlakı ve tarihinin ortaya koyduğu bütün değerlerle sınırlanmış bulunacaktır" (Topçu, 2012:118) ifadesi üzerinden değerlendirildiğinde ahlak iktisat münasebetinde millet unsurunun rolü daha da netleşecektir. Bu ifadeleriyle Topçu iktisat üzerindeki ahlaki etkinin millet bilincine bakan yönünü vurgulamıştır.

5.3. Ahlak İktisat Münasebetinin Yıkılışında Avrupa Etkisi

Ahlak iktisat münasebetinin yıkılışında Avrupa'nın etkisi Topçu'nun ele aldığı ayrı bir konudur. Topçu'ya göre Rönesans bir ahlaki düşkünlükle beraber doğmuştur. Aynı zamanda her alanda başarı yaratmak için servetle maddi kuvveti her yerde kullandığını hatırlamak lazımdır. Avrupa'da başlayan bu kalkınma hareketinin tamamen maddi karakterli oluşu, ruh ve ahlak mefhumlarını tanımayışıyla bir sürü problemi de beraberinde getirmiştir. Dolayısıyla bütün dünyanın başına bela olan problemler yumağını ülkemiz de Avrupa'dan ithal etmiştir (Topçu, 2012:234).

"İçtimai Sınıflar" adlı makalesinde Nurettin Topçu daha çok Fransız ihtilalinin etkileri üzerinde durarak gerek Avrupa'da gerekse Amerika da yeni içtimai sınıfların iktisadi hakimiyet esasına dayandıklarını ifade etmektedir. Bir taraftan da Avrupa'da gelişen imkanlara paralel meydana gelen tüketim çılgınlığının, servet kuvveti arzusunu körüklediği ve istismarı arttırdığını, bütün bunların Avrupa'nın ruh eksenli bir hayattan kopup tamamen madde eksenli bir hayat anlayışına bağlandıklarını ifade etmektedir.

Topçu'ya göre, Avrupa'nın kurtuluşunu, bu ruhi kuvveti yokluğa atarak, maddi kuvvetin vatandaşlar arasında eşit olarak paylaşılmasında arayan komünist

dünyası çok geçmeden ruhsuzluğun cezasını görmeye başladı. Orada ahlaktan ayrılan iş, insan yerine köle yaratıyor; iş orada fert için fazilet ve hürriyet değil, bela ve mecburiyet oluyordu. Bugün Avrupa'nın içinde, bu kıtanın yarattığı medeniyetin bizzat kendi varlığından doğan bu büyük sıkıntıya ancak bir çare bulunabilir; o da ruhi kuvveti maddi kuvvetin üzerine yükseltmek, ahlakı iktisada hakim kılmaktır (Topçu, 2012:236).

“İçtimaî müesseselerin hepsinde inkılâp yapmak zorundayız. Çürüyen müesseseler kendi oylarıyla tasfiye değil, islah bile edilemezler. Hastayı ancak bir doktor tedavi eder. Hastanın değil kendini tedavi etmek, hasta olmamak bile elinde değildir. Bugün mevcut görevleriyle tutunamayan, çocuklarına ruh ve irade vermeye gücü yetmeyen ailede, bir hürmet ve fazilet mabedi olmaktan çıkmış bulunan okulda, her gün, her sabah halka kucak kucak zehirler saçan bezirgan basında, milletin kalbine hançer batıran ve bir türlü milletin olamayan radyoda, vicdansız ve mesuliyetsiz bir saldırma politikasını menfaat dünyasında düzenleyen iğrenç bir ticaret hayatında, ikbâl ticaretini hüner ve meslek yapan particilik çalışmasında inkılâp yapmamız lâzım geliyor. Yerinde tutulmaya değerli tek müessesemiz kalmamıştır” (Topçu, 2012:33).

Topçu'ya göre ahlak iktisat münasebetinin yıkılmasına sebep olan bütün unsurlar gözden geçirilerek, tadilat yoluyla düzeltilebilecek olanlar, zamanın ruhuna uygun bir şekilde revizyondan geçirilmeli, artık tutulacak yeri kalmamış bütün içtimai müesseseler ise yıkılıp yeniden inşa edilmelidir.

Topçu bu yeni dirilişin merhalelerini sayarken ilk planda, kapitalist esaretten sıyrılmanın, sonra ilmî ve objektif metotlarla, tarafsız gözleyişle vicdanların üzerine eğilmenin sonrasında da kalplerimizi Allah'a teslim ederek kin ile hatadan kurtuluş dilemenin önemine vurgu yapar. Topçu'ya göre ancak bu şekilde, komünizmi şahlandıran ve genç kalplere bu dâvayı dolduran sebepler anlaşılabilir. Sebepler bulunduktan sonra dertlerin tedavisi mümkün olur. Zira hastalığın sebebi ortaya koyulmadan tedavisine imkân yoktur (Topçu, 2012:30).

Topçu, yukarıda görüldüğü gibi genel çerçevede çözüm yolunu ifade ederken, bir taraftan da bu çözümün ayrıntılarına kafa yorar. Topçu'ya göre

aradığımız nizâmın ana meseleleri, birbiri içerisine konmuş, dört daire halinde ele alınabilir. Bu daireler, dine dayanan ahlâk otoritesi ve yüksek adalet kuvvetiyle ilk öğretim, iş ve mülkiyet, sağlık ve yol meselelerini içerisine alır. Bunları, yeni nizâmın ana meseleleri halinde Topçu'ya ilham eden, tarih ve toprak fikirleri olmuştur (Topçu, 2012:52).

Topçu bu yeni nizâmın, tarih ve topraktan ilham alarak formülleştirdiği ana dâvalarını, meydana getirilmelerindeki zaruret önemleri sırasıyla, önce dörde ayırır. Sonrasında yine aynı meseleleri, bizzat onların umumî karakterlerine göre üçe ayırır: Kültür ve ahlâk, adalet, çalışma dâvalarıyla bir de gerçekleşmesindeki iradeyi temsil eden mesuliyet ve otorite meselesidir (Topçu, 2012:53).

Topçu başka bir yerde problemleri ele alıp çözüm sırası belirlerken “Dinden yola kadar, ruhçu (spritualiste) bir devlet sisteminin merhalelerini gösterdik. Bu sistemin zirvesinde din ve disiplin, kaidesinde ise yol ve toprak dâvası gözükü”. şeklindeki ifadesiyle çözüm önerilerini sıralar (Topçu, 2012:48). Bununla birlikte sistemli bir çözüm planı ortaya koyduğu söylenemez.

Ticaret

Ticaret ahlakı Topçu'nun sık sık ele aldığı konulardan biridir. “İktisadi bünyemizi temellerinden sarsan tehlike, bütün içtimai ve ahlaki yapıdan kaynaklı geliyor.” diyen Topçu, öncelikle tehlikeye dikkat çeker. Topçu'ya göre ticari hayatın içinde bulunduğu keşmekeş tamamen ahlaki yozlaşmanın ürünüdür (Topçu, 2012:156).

Topçu'ya göre, kendi devrinde ticaret bir siyasettir, aldatarak ve servet bombası ile yıkarak muvaffak olma siyasetidir. Hak olan ticaret uzak bir maziye gömülmüştür. Siyaset ise muvaffak olmak için ticaretin peşini bırakmamakta ve servet sahiplerinin emellerine hizmet etmektedir. Dolayısıyla tüccar aldatma siyasetiyle servetine servet katma hırsını yenip, dinin ve ahlakın kurallarına bağlanmadığı müddetçe toplumun huzur bulması mümkün değildir (Topçu, 2012:212).

Tüccar için geçerli olan şeyler sanatkar için de geçerlidir. Topçu'ya göre; küçük sanayi içinde, iktisadın aynı zamanda Âhilik gibi dini bir teşkilata bağlı olması insani ve ahlaki medeniyetlerin temelini teşkil ediyordu. Bugün ise iş ahlakından hareket dininden ayrılmış olan bir iktisadi hayat, medeniyetimizin temellerini oluşturuyor. Bu açıdan bakıldığında küçük esnafın ve el işçiliği yapan sanatkarın da din ve ahlakın kurallarına bağlı bir ticari anlayış ortaya koyması önem taşıyor (Topçu, 2012:27). Sonuç olarak hem tüccar için, hem de küçük sanatkar için Ahilik teşkilatı gibi bir otokontrol yapısının varlığı önem arz ediyor.

5.4. Ticaret İçin Çözüm Yolları

Topçu'ya göre büyük şehirlerin pazarı, memleketin başka yerleriyle dengeli olacak şekilde düzenlenmeli, açılacak olan enstitülerde, her türlü medenî ticaret tarzı halka öğretilmeli, memuriyetle ticaret mefhumları, rakip iki sanat adı olmaktan çıkmalıdır. Böylece fakir, hakkına; zengin, ahlâkına kavuşacaktır. Birisi için hayat çekilmez bir yük olmaktan çıkacak, diğeri için daha fazla kazanç ihtirasıyla sarsılan ruh, Allah'ın huzuruna çıkabilecek bir safiyete, bir hafifliğe kavuşacaktır (Topçu, 2012:116).

Bu durumda müdahale edilmezse zenginler, bugün şuursuzca bekçiliğini yaptıkları mülkün yarın esiri olacaklardır. Bu bedbahtları bugünkü sefaletlerinden olduğu gibi, yarınki esaretlerinden de kurtarmak gerekir. Fakirlerle yoksullara gelince, sosyal yardımın sadaka veya iane mahiyetinde onlara verilmesi de haksızlık, belki de bir zulümdür; başkalarının hakkı olan rızkı onlara sadaka diye uzatan gururun zulmüdür (Topçu, 2012:117). Şu durumda zenginle fakiri, mülkün asıl sahibinin Allah olduğuna inandırmakla bu problem çözülebilir.

Adalet

Topçu'ya göre bütün iktisadi doktrinlerin ortaya çıkışlarındaki en temel sebep toplumdaki adaletsizlik algısıdır. Hakkını alamadığını düşünen kitlelerin hak arama mücadeleleri, dünya tarih sahnesinin en kirli oyunlarıdır. Özellikle işçiler hep bu kirli oyunun figüranları olmuşlardır. Bu bakımdan toplumun huzura kavuşması öncelikle adalet duygusunun tesis edilmesiyle mümkün olacaktır.

Topçu'ya göre istenilen adalet, adalete en çok muhtaç ve en haklı olan sınıfı yetiştirmekle kabildir. Bu sınıfın işi, toplumda denge unsuru olmak, rol model vazifesi üstlenmek ve kendilerindeki güzellikleri topluma dalga dalga yaymak olmalıdır. O halde, ilk iş, bu şuura sahip olan münevver bir zümrenin yetiştirilmesidir (Topçu, 2012:43).

“Yepyeni bir cemiyet nizamının yaratılması gerektiği zaman köyde değil, şehirde kültür kazanan köy çocuğunun kafasında işe başlamak lâzımdır” diyen Topçu, yukarıda bahsi geçen münevver zümrenin, fıtratı bozulmamış köy çocuklarının fen ve din ilimleriyle yetiştirilerek, topluma hizmet etme fikrine inandırılarak gerçekleştirilebileceğini savunur (Topçu, 2012:43).

Topçu'ya göre vicdanı katılaşılarak hassasiyetlerini kaybetmiş olan genç neslin, yarın kendi eseri halinde değerlendireceği adalet sistemine karşı gelecek olan zulüm ve istismar; toprakta, emekte, eğitimde, hâkimin ve öğretmenin çalışmasında, maaş ve kazanç sisteminde, halkın vicdanına saldıran basında, sahnede, televizyonda alış verişte, hisler karşısında ve vicdan huzurunda, çürüyen örflerde, dinde, sanatta ve hayatın her unsurunda bulunacaktır. Topçu; “Allah'tan aldığımız kuvvetle aradığımız adalet, cemaati binbir zulümden kurtaracak olan Allah'ın görülmez elidir” ifadeleriyle bu konuda Allah'tan yardım dilenmeyi de ihmal etmez (Topçu, 2012:43).

Bir anda, tepeden inme olarak yukarıdan gelen eşitliğin yerine, azar azar toprakta çimlenip filiz veren, yarınki eşitlik ağacını yetiştirmek Topçu'nun insanlar arası eşitlik ve adalet anlayışının temellerini oluşturur. Topçu'ya göre bu tarzda bir stratejiyle, yani ahlâk ile hukukun el ele ilerleyişiyle, insanın insan tarafından istismarının da önüne geçilebilir. Aksi taktirde, zaten kuvvet ve zeka yönünden birbirlerinden farklı olarak yaratılan insanlar arasında adaleti temin etmek mümkün olmayacaktır (Topçu, 2012:329).

Topçu'ya göre buraya kadar sayılan tedbirler, sıralamada önemli yerlere sahiptirler. Ancak bu işin en tepesinde ahlak eğitimi vardır. Sayılan bütün tedbirleri dikkatle ele almakla birlikte aynı zamanda bir ahlâk eğitimine kuvvetle başlamak

lâzımdır. “Devrimiz makina gıcirtısının ahlâk ilâhilerini susturduğu devirdir” (Topçu, 2012:31) ifadesi, Topçu’nun bu meseleye bakış açısını ihtiva eder.

6. SONUÇ

Eğer ahlak ve iktisat gibi iki kelime üzerine kurgulanan bu çalışma yine iki kelimeyle özetlenecek olsaydı; bu iki kelime israf ve haram kelimeleri olurdu. Çünkü İslam dininin en önemli kaidelerinden olan “israf haramdır” düsturunda, israf kelimesi konunun iktisadi karakterini, haram kelimesi ise konunun ahlâkî karakterini ifade etmeye müteveccih kullanılmış kelimelerdir.

Topçu'nun ahlak anlayışı kısaca dînî ahlak, iktisat anlayışı da kendi ifadesiyle “bizim sosyalizmimiz, İslam'ın ta kendisidir” cümlesindeki, İslam iktisadı üzerinden değerlendirildiğinde, Topçu düşüncesinde ahlak iktisat münasebetini ortaya koymaya çalışan bu tezin “israf haramdır” şeklinde kısaca özetlenmesi, Topçu düşüncesinde ahlak iktisat münasebetinin özünü yansıtmaya yetecektir.

Topçu'ya göre ahlak; “hareketlerimizin metafiziğidir”. Blondel ve Bergson etkisiyle kurduğu eklektik ahlak sisteminin en orijinal yanı, sorumluluğu diğer ahlak filozoflarından farklı şekilde anlamlandırmasıdır. Topçu'da “mesuliyet duygusu” şeklinde ifadesini bulan, ahlaki sorumluluk anlayışı, diğer ahlak filozoflarının değerlendirmelerindeki gibi, hareketin sonucuna katlanma anlamında bir sorumluluk değil, bilakis hareketin başında durup düşünmeyi gerektiren bir sorumluluktur.

Sorumluluk bu yönüyle hürriyetin belirleyicisidir. “Mesul olduğum için hürriyetimi hissediyorum” anlayışını geliştiren Topçu, bu yaklaşımıyla isyan ahlakını temellendirmiştir. İnsanın her şeyden önce “kul” olduğu anlayışına sahip olan Topçu, sorumluluğa bu şekilde bir anlam yükleyerek, yine kendisine yakışanı yapmış ve her hareketin kulluğa mâtuf değer kazanması için, mesuliyet bilinciyle yapılmayan hareketi ahlaki saymamıştır.

Topçu'nun meseleye bu şekilde yaklaşımı, arka planda irade ve hürriyet unsurlarına yüklediği anlamlarla ilgilidir. Topçu'ya göre irade, insanın varlığının özüdür. İrade, düşüncenin ortaya koyduğu gaye istikametinde hareket etmek olup, amacı sonsuz varlığa ulaşmaktır. İrade, insandan başlayan hareketini, her basamakta daha da mükemmelleştirerek, önce millet, sonra devlet, sonra sanat ve

en son kemale erdiği, Allah'ın iradesine kavuşmak için yaratılmıştır. Topçu buradan hareketle külli ve cüz'i irade kavramlarını da ortadan kaldırır. İrade hakikatte tektir.

Topçu'ya göre hürriyet; iradenin etki altında kalmaksızın, bizzat kendi tercihiyle, iradenin kendini hareket etmeye zorlama gücüdür. Seçme ve yapma olarak hürriyeti ikiye ayırır. Hürriyetteki seçme unsuru dışarıdan sebeplere bağlı olarak gelişir. Dolayısıyla insanın hareketlerinde hem determinizmin hem de hürriyetin payı vardır. Ancak hürriyetin çıkış noktası olan seçme hürriyeti determinizme bağlanarak mutlak hürriyet reddedilmiştir. Buna karşılık ahlaki sorumluluk ve imtihan sırrı bakımından, hürriyet bütünüyle de nefyedilmemiştir.

Topçu'nun ahlak anlayışının en önemli kavramı isyandır. Topçu, insanı daha mükemmele doğru taşıyan her hareketi isyan olarak nitelendirir. Burada isyan, iradenin, önüne çıkan bütün engelleri aşma hareketi olarak anlamlandırılmıştır ki bu isyanın anarşizm yönünü temsil eder. İsyanın amacı bütün engelleri geçip sonsuz varlıkla hemdem olmaktır. İradenin sonsuz varlık karşısındaki duruşu da uysallığı temsil eder. Dolayısıyla bu isyanda hem anarşizm hem de itaat vardır. İrade gerek determinizmanın gerekse nefsin engellerini aşarak isyan hareketini gerçekleştirmiş olur.

Topçu, başta peygamberler olmak üzere bütün hareket ve dava adamlarının isyan ahlakına sahip olduğunu söyler. İsyana ahlakı havassın ahlakıdır. Bu ahlakın günümüze en yakın, en güzel örneğini "Ene'l Hakk" sözünün sahibi Hallacı Mansur sergilemiştir. O, bu sözünü aslında Allah'ın tek hakikat olduğuna dikkat çekmeye çalışmıştır. Topçu, "İsyana Ahlakı" nı yazarken bilme ve görme safhalarını aşmış, yaşama ufkunda bu meseleleri sözcüklere dökmüş gibidir. Çünkü teorik bilgiyle böyle bir ahlak anlayışını temellendirilmesi çok zordur. Böyle bir ahlakçının, iktisat anlayışı da her halde aynı çizgide olması beklenir.

Bununla beraber Topçu'nun iktisat anlayışını ifade ettiği yazılarında, en çok öne çıkarttığı iktisat hareketi, sosyalizm olmuştur. Dînî ahlakı ısrarla savunan bir filozofun, iktisadi alanda dine karşı mesafeli tutumuyla öne çıkan bir iktisat anlayışını tercih edip savunması ciddi bir tenakuz olarak gözükmektedir. Ancak

Topçu'nun iktisatla ilgili bütün yazıları tahlil edildiğinde, özellikle sosyalizmle ilgili yazıları derinlemesine incelendiğinde Topçu'nun, İslam'ın sosyal adalet prensiplerini, kendine özgü sosyalizm şablonunun içine yerleştirdiği gerçeği ortaya çıkmaktadır. Topçu, sosyalizmin içini dünyadaki uygulamalarının aksine İslam'ın sosyal adalet prensipleriyle doldurmuştur.

Sosyalizmi, iktisat anlayışı olarak savunduğu yerlerde, bu kelimeyi yalnız başına kullanmayıp, hep bazı kelimelerle tamlama halinde kullanması, Topçu'nun sosyalizminin kendine özgü olduğunun en büyük göstergesidir. O bazen ruhçu, bazen milliyetçi, bazen de hem ruhçu hem de milliyetçi kavramlarıyla kendi sosyalizm anlayışını çeşitli tamlamalarla ifade ederken, birçok yerde “bizim sosyalizmimiz” veya “Anadolu sosyalizmi” ifadelerini kullanarak sosyalizme, bilinen tanım ve uygulamalarına ilaveten farklı bir çerçeve çizmiştir. Ahlak konusunda açıkça İslam ahlakını savunan Topçu, iktisat konusunda da aslında İslam'ın iktisadi prensiplerini benimsemişken, neden sosyalizmi işaret ederek dolambaçlı bir yol izlemiştir?

Topçu, dönemi itibarıyla, özünden kopartılıp sadece şekle indirgenen İslam anlayışını ve bu anlayışı ayakta tutan din adamlarını en sert şekilde eleştiren mütefekkindir. Topçu bu anlayışa bazen “şeriatçı” bazen de “dinci” sıfatlarıyla yüklenir. Aslında onun karşı olduğu şey şeriat değil, şeriatın günümüze uyarlanabileceği halde, bahsi geçen din adamları tarafından korunan kalıplarıdır. Topçu, kesinlikle haramları helal yapalım veya bu işi biraz esnetelim dememektedir. Aksine Kuran'ın ruhunu anlamayı, mevlit okumaya tercih ederek veya sadece din ilimlerinin okutulduğu medreselerin yerine, fen ve din ilimlerinin birlikte okutulduğu mektepleri işaret ederek, aslında millete bir mesaj vermektedir. Aslında Topçu'nun şeriat mücadelesi, birkaç hattat için, matbaaya karşı çıkan zihniyetin, kendi devrindeki uzantılarıyla girişilen bir mücadeledir.

İktisat, muamelata dair ahkâma tabi olduğu için ve zaman değiştiği halde bu ahkâm hala aynı kalıplarını koruduğu için, Topçu, kendi iktisat anlayışını “İslam iktisadi” şeklinde ifade etmekten imtina etmiştir. Bunun yerine, İslam'ın iktisat anlayışına en yakın gördüğü, sosyalizmi tercih etmiştir. Eserlerinde sık sık şeriat

karşıtlığını dile getiren Topçu, bir de sosyalizmi savununca bir çok kesim tarafından solcu, hatta hain ilan edilmiştir.

Aslında Topçu'nun sosyalizmi, bir üçüncü yol arayışından başka bir şey değildir. Zira yıllardır bir taraftan kapitalizmin öbür taraftan komünizmin sultanı altında ezilen bir millete, bu iki illetten kurtuluşun yolu olarak gösterilmiş, bir üçüncü yol veya orta yoldur. Çünkü Topçu'ya göre kapitalizm ferdi kutsarken, komünizm de toplumu kutsamıştır. Halbuki ne fert topluma, ne de toplum ferde feda edilebilir. O yüzden her iki anlayış ta ifrat ve tefrit olmaktan öteye geçememişlerdir.

Topçu, ahlak iktisat münasebetinde en çok dinin etkisi üzerinde durur. Ona göre, fakirlikle beli bükülen insanımızın, geçim kaygısı ahlaklı iktisat anlayışına galip gelmiştir. Bu durumdan kurutulmuşun yolu, insana mahiyetini ve asıl vazifesini hatırlatmaktan geçer. Doyma bilmeyen arzularla, maddi heveslerinin peşinden koşan insanlığı, ruh ve ahlakın manevi atmosferine tekrar çekebilmek için, münevverlerin kullanabileceği en etkili araç din duygusudur. İnsanın derûnunda bir nüve halinde bulunan ruhi ve ahlaki değerler, münevver bir kitlenin temsil ve tebliğiyle yeniden yeşertilebilir. Böyle bir ihya hareketi ancak gençlik üzerinden başlatılabilir.

Ahlak ve iktisadın birbirlerinden kopuşundaki en büyük etki, Avrupa'da Rönesans hareketleriyle başlayan, seküler yaşam biçiminin etkisidir. Özellikle Sanayi Devrimiyle İngiltere'de başlayan iktisatta ahlakı geri plana iten iktisat anlayışı, zamanla tüm Avrupa'ya yayılmıştır. Batıdan gelen her şeyi makbul kabul eden anlayış sayesinde ülkemizde de 18. yüzyıldan başlayarak günümüze kadar etkisini hissettirmiştir. Özellikle Topçu'nun yaşadığı dönemlerde, milletin içinde bulunduğu karmaşa hali, ahlak iktisat münasebetinin yıkılışındaki Avrupa etkisini daha da arttırmıştır.

Coğrafya ile iktisadın millet varlığının iskeleti, İslâm'ın da ona hayat verici ruh olduğunu ifade eden Topçu'ya göre, ahlak iktisat bağına kuran ve koruyan, bu bileşende çimento etkisi gösteren manevi değer, millet bilincidir. Millet bilincinin, din unsurlarıyla birlikte harekete geçirilmesi, ahlak iktisat münasebetinde

kurulabilecek en güçlü bağı tesis edecektir. Topçu bu yüzden milliyetçilikle İslam'ın bağdaşmadığı fikrine katılmaz. Ona göre yanlış olan kafatası milliyetçiliğidir. İfrat ve tefrit bataklığına götürmeyecek olan milliyetçilik anlayışını faydalı bulur.

Sonuç olarak Topçu düşüncesinde ahlak, iktisâdın mütemmim cüzüdür. Ahlakı geri plana iten iktisat anlayışı dünyanın hiçbir yerinde hiçbir zaman toplumlara huzur ve saadet vermemiştir. Birbirlerine tepki olarak doğan iktisâdi yaklaşımların maddi ve manevi başarıları kıyaslandığında ahlaki ve manevi değerleri korumaya çalışanların daha başarılı ve daha uzun soluklu oldukları görülecektir. Bu açıdan bakıldığında en mükemmel ahlak anlayışına sahip olan İslam dininin kaidelerinin, iktisat sahasında da işler hale gelmesi, İslam'ın bütün dünyada itibarının artmasına vesile olacaktır. Bu da Müslüman tüccarların temsil kabiliyetiyle doğru orantılıdır. Tüccarların samimi temsilleri gayrimüslimler üzerinde, din adamlarının tebliğlerinin ötesinde etki uyandıracaktır. Nitekim Sahabe-i Kiram dünyanın dört bir yanına İslam'ı tebliğ için dağıldıklarında, birçoğu temsil aracı olarak ticareti seçmiş ve bunda da muvaffak olmuşlardır.

KAYNAKÇA

Nurettin Topçu'nun Kendi Eserleri

Topçu, N.(2013). *İsyan Ahlakı*, İstanbul: Dergah Yayınları.

Topçu, N.(2013a). *Büyük Fetih*, İstanbul: Dergah Yayınları.

Topçu, N.(2013b). *Taşralı*, İstanbul: Dergah Yayınları.

Topçu, N.(2012). *Ahlak Nizamı*, İstanbul: Dergah Yayınları.

Topçu, N.(2012a). *Varolmak*, İstanbul: Dergah Yayınları.

Topçu, N.(2012b). *Kültür ve Medeniyet*, İstanbul: Dergah Yayınları.

Topçu, N.(2012c). *İradenin Davası-Devlet ve Demokrasi*, İstanbul: Dergah Yayınları.

Topçu, N.(2012d). *Ahlak*, İstanbul: Dergah Yayınları.

Topçu, N.(2011). *Yarınki Türkiye*, İstanbul: Dergah Yayınları.

Topçu, N.(2011a). *İslam ve İnsan – Mevlana ve Tasavvuf*, İstanbul: Dergah Yayınları.

Topçu, N.(2011b). *Mehmet Akif*, İstanbul: Dergah Yayınları.

Topçu, N.(2011c). *Mantık*, İstanbul: Dergah Yayınları.

Topçu, N.(2010). *Varoluş Felsefesi ve Hareket Felsefesi*, İstanbul: Dergah Yayınları.

Topçu, N.(2010a). *Sosyoloji*, İstanbul: Dergah Yayınları.

Topçu, N.(2009). *Millet Mistikleri*, İstanbul: Dergah Yayınları.

Topçu, N.(2009a). *Reha*, İstanbul: Dergah Yayınları.

Topçu, N.(2006). *Türkiye'nin Maarif Davası*, İstanbul: Dergah Yayınları.

Topçu, N.(2006a). *Bergson*, İstanbul: Dergah Yayınları.

Topçu, N.(2005). *Felsefe*, İstanbul: Dergah Yayınları.

Topçu, N.(2004). *Amerikan Mektupları – Düşünen Adam Aramızda*, İstanbul: Dergah Yayınları.

Topçu, N.(2003). *Psikoloji*, İstanbul: Dergah Yayınları.

Diğer Eserler

- Akarsu, B. (2002). *Felsefe Terimleri Sözlüğü*, İstanbul: İnkılap Yayınları.
- Arslan, A.(1999). *Felsefeye Giriş*, Ankara: Vadi Yayınları.
- Aydın, M. (1996). *Farabi ve İbn Sina'da Aksiyon Teorisi*, Yüksek Lisans Tezi, İzmir 1996.
- Ayvazoğlu, B.(1992). "Nurettin Topçu'nun Sanat Anlayışı", Topçu'ya Armağan, İstanbul: Dergah Yayınları.
- Bolay, S.H.(1997). *Felsefi Doktrinler ve Terimler Sözlüğü*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Bolay, S. H.(2010). *Felsefeye Giriş*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Cevizci, A.(2011). *Felsefe Tarihi*, İstanbul: Say Yayınları.
- Cevizci, A. (1997). *Felsefe Sözlüğü*, Ankara: Ekin Yayınları.
- Develioğlu, F. (2003). *Osmanlıca- Türkçe Ansiklopedik Lügat*, Ankara: Aydın Kitabevi
- Gündoğan, A. O.(2006),"Topçu ve Hareket Felsefesi", Hece Aylık Edebiyat Dergisi, S.109.
- Kara, İ. (2006). "Bir Siyasi İhya Hareketi; Topçu'da Devlet Ve Siyaset Telakkisi" *Hece Aylık Edebiyat Dergisi*, S.109.
- Kara, İ. (2009). "Nurettin Topçu'nun Hayatı", Kültür ve Turizm Bakanlığı Nurettin Topçu Özel Sayısı.
- Kaya, M. (2010). *İslam Filozoflarından Felsefe Metinleri*, İstanbul: Klasik Yayınları.
- Kök, M. (1995). *Nurettin Topçu'da Din Felsefesi*, İstanbul: Dergah Yayınları.
- Kök, M. (2000). "Temel Problemleri Çerçevesinde Nurettin Topçu'da Din Felsefesi", *Dini Araştırmalar Dergisi*, Sayı: 3(7). S: 83-92.
- Kutlu, M. (2006). "Suya Hasret" *Hece Aylık Edebiyat Dergisi*, S.109.
- Mollaer, F. (2007). *Anadolu Sosyalizmine Bir Katkı*, İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Mutçalı, S. (2001). *Türkçe Arapça İngilizce Sözlük*, İstanbul: Dağarcık yayınları
- Sarıkavak, K. (1998). "Cumhuriyet Dönemi Felsefe Yayınları" *Felsefe Dünyası*, Ankara, 1998-2, S.28.
- Seyidoğlu, H. (2006). "İktisat Biliminin Temelleri" İstanbul: Güzem Can Yayınları
- Tozlu, N. (2006). "Nurettin Topçu'nun Fikir Dünyamızdaki Yeri", Hece Aylık Edebiyat Dergisi Nurettin Topçu Özel Sayısı, S.109.
- Weber, A.(1998). *Felsefe Tarihi*, Çev: Vehbi Eralp, İstanbul: Sosyal Yayınları.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı, adı :ZABUN AHMET MESUT
Uyruğu :T.C
Doğum tarihi ve yeri :Kahramanmaraş
Medeni hali :Evli
Telefon :5372856286
Faks :
e-mail : zabunahmetmesut@gmail.com

Eğitim

Derece	Eğitim Birimi	Mezuniyet tarihi
Yüksek lisans	Gazi Türk İslam Felsefesi	16/06/2014
Lisans	İnönü İlahiyat	29/06/200
Lise	K.Maraş E.M.L	1992

İş Deneyimi

14 Yıl Ankara Öğretmen

Yabancı Dil

İngilizce

Hobiler

Bilgisayar, Kitap Okuma, Gezme

GAZİ GELECEKTİR..

Gazi gelecektir...

